

ISSN 2587-2036

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

The Journal of Yıldız Graduate School of Social Sciences

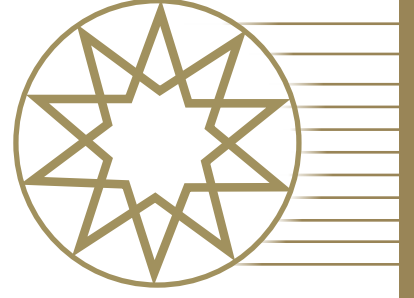
Volume 10
Number 1
Year 2026

YTÜ
PRESS

www.ysbed.yildiz.edu.tr

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

The Journal of Yıldız Graduate School of Social Sciences

Volume 10 Number 1 Year 2026

EDITORS-IN-CHIEF

Dr. Murat Anıl MERCAN, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Genç Osman İLHAN, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Halil Emre AKBAŞ, Yıldız Technical University, Türkiye

EDITORIAL BOARD

Dr. Ali Fuat ARICI, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Alvaro PONS, Valencia Üniversitesi, Spain

Dr. Ayşe Banu KARADAĞ, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Beyza AHLATCIOĞLU ÖZKÖK, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Fernando Jose PANCORBO, Basel University, Switzerland

Dr. Fethiye ERBAY, İstanbul University, Türkiye

Dr. Giorgio Busi RIZZI, Ghent University, Belgium

Dr. Hasan Ağan KARADUMAN, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Hilmi DEMIRKAYA, Akdeniz University, Türkiye

Dr. Hülya ÇELİK, Sakarya University, Türkiye

Dr. Lorenzo Di PAOLO, Université libre de Bruxelles, Belgium

Dr. Mahmut BILGETÜRK, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Mehmet Akif OKUR, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Mehmet Emin KAHRAMAN, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Muhammed Eyyüp SALLABAŞ, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Murat DONDURAN, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Noelia Ibarra RIUS, Valencia University, Spain

Dr. Özkan SAPSAĞLAM, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Remzi KILIÇ, Erciyes University, Türkiye

Dr. Şahin ORUÇ, Yıldız Technical University, Türkiye

Dr. Timothy RASINSKÍ, Kent State University, USA

Dr. Turan SAĞER, Alanya University, Türkiye

Dr. Virginie GIULIANA, Université Clermont Auvergne, France

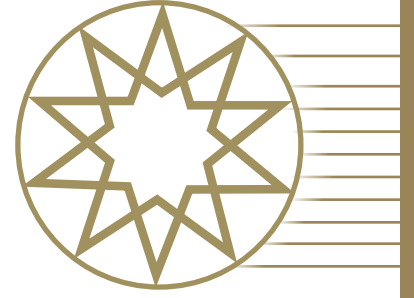
Dr. Yasin ŞEHİTOĞLU, Yıldız Technical University, Türkiye

ISSN 2587-2036

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

The Journal of Yıldız Graduate School of Social Sciences

Volume 10 Number 1 Year 2026

Abstracting and Indexing: EBSCO, DOAJ, CEEAS, Open Ukrainian Citation Index (OUCI), Scilit, Ideal Online

Journal Description: The journal is supported by Yıldız Technical University officially, and is a blind peer-reviewed free open-access journal, published twice a year (June-December).

Publisher: Yıldız Technical University

Editor-in-Chief: Assoc. Prof. Dr. Nilüfer ALIMEN, nilufer.alimen@yildiz.edu.tr

Language of Publication: English-Turkish

Frequency: Twice a year (June-December)

Publication Type: Online e-version

Journal of Yıldız Graduate School of Social Sciences (JYGSSS) is a open access scientific and "double blind peer review" journal published twice a year (June-December). The publication language of the journal is Turkish. Studies in other languages can also be accepted and published with the decision of the journal editorial board. No fee is charged from the author(s). All publishing rights of the articles belong to Yıldız Technical University. The opinions and arguments expressed in the articles published in the journal are solely belong to the author(s) and do not reflect the views of Yıldız Technical University administration. All legal liability for the contents of the articles belongs to the author(s).

Papers are actively checked for plagiarism with iThenticate program.

Kare Publishing

Address: Göztepe Mahallesi, Fahrettin Kerim Gökay Caddesi, No: 200/A D: 2 Çemenzar - Kadıköy

Phone: +90 216 550 61 11

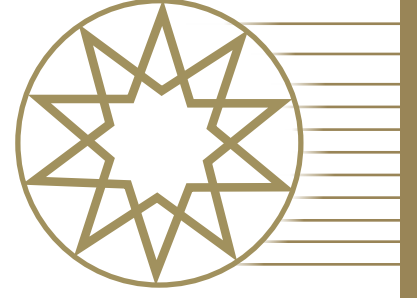
Fax: +90 216 550 61 12

Web: www.karepb.com

E-mail: kare@karepb.com

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

The Journal of Yıldız Graduate School of Social Sciences

Volume 10 Number 1 Year 2026

REVIEWERS LIST

Prof. Dr. Müge KLEIN, Turkish-German University, İstanbul, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Özgür BALLI, Düzce University, Düzce, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Emin ZEYTİNOĞLU, Dumlupınar University, Kütahya, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. İlkut Elif KANDİL GÖKER, Ankara University, Ankara, Türkiye

Asst. Prof. Dr. Mustafa Hikmet AYDINGÜLER, İstanbul Ayvansaray University, İstanbul, Türkiye

Asst. Prof. Dr. M. Fatih ŞENGÜLLENDİ, Beykent University, İstanbul, Türkiye

Asst. Prof. Dr. Enes KURT, İstinye University, İstanbul, Türkiye

Asst. Prof. Dr. Başak ERDEM, İstanbul Ticaret University, İstanbul, Türkiye

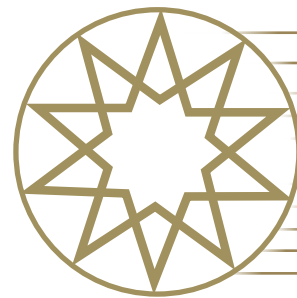
Asst. Prof. Dr. Fatih SERBEST, Tekirdağ Namık Kemal University, Tekirdağ, Türkiye

Asst. Prof. Dr. Mehmet BAĞCI, İstanbul Beykent University, İstanbul, Türkiye

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

The Journal of Yıldız Graduate School of Social Sciences

Volume 10 Number 1 Year 2026

Ethics & Policies

Open Access Policy

Yıldız Social Sciences Institute Journal supports the Budapest Open Access Initiative statement of principles that promotes free access to research literature. The declaration defines open access to academic literature as free availability on the internet, permitting users to read, record, copy, print, search, or link to the full text, examine them for indexing, use them as data for software or other lawful purposes without financial, legal, or technical barriers. Information sharing represents a public good, and is essential to the advancement of science. Therefore, articles published in this journal are available for use by researchers and other readers without permission from the author or the publisher provided that the author and the original source are cited. The articles in **Yıldız Social Sciences Institute Journal** are accessible through search engines, websites, blogs, and other digital platforms.

Additional details on the Budapest Open Access Initiative and their guidelines are available at <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/>, including a Turkish translation of the recommendations at <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-translations/turkish-translation>.

Fee - Charges

This journal assesses NO submission fees, publication fees (article processing charges), or page charges.

Creative Commons License

A Creative Commons license is a public copyright license that enables the free distribution of copyrighted work. **Yıldız Social Sciences Institute Journal** articles are licensed under the Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC 4.0) version. The author grants the right to share and use original work with the condition that it be appropriately credited, it may not be used for commercial purposes, and secondary products must also be made available under the same terms of use. Specific details can be found at <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

Yıldız Social Sciences Institute Journal is committed to encouraging dissemination of academic work and interdisciplinary cooperation.

Ethics Policy

The observance of ethical principles throughout the research and publication process is fundamental to ensuring the integrity of the work and furthering the goal of contributing to and sharing high-quality, objective, reliable, and useful information.

Yıldız Social Sciences Institute Journal has adopted ethical principles based on the guidelines prepared by the Committee

on Publication Ethics (COPE) (<https://publicationethics.org/>). We implement these processes to ensure appropriate support for our authors and their institutions, as well as our readers. It is crucial that all of the stakeholders in the process (authors, readers and researchers, publishers, reviewers, and editors) comply with ethical principles.

Ethical Responsibilities of the Authors

- Studies submitted for publication must be original work of the author. References to other studies must be cited and/or quoted completely and accurately;
- Only those who provide a substantial intellectual contribution to the content of the work may be cited as an author. Other contributors may be recognized with acknowledgements at the conclusion of the article;
- All competing interests or relationships that may be perceived to constitute a conflict of interest must be declared and explained;
- All studies involving human or animal subjects must comply with national and international laws and guidelines regarding privacy and ethical conduct (e.g., World Medical Association Declaration of Helsinki, US National Institutes of Health Policy on the Use of Laboratory Animals, EU Directive on the Use of Animals) and the details of approval and observance should be indicated in the Materials and Methods section of the manuscript;
- Authors must be able to provide documentation showing that they have the right to use the data analyzed, all necessary permission related to the research, and appropriate consent; Raw data and other material used in the article must be available and may be requested from the author(s) in order to verify the validity of the reporting;
- In the event the author(s) notice an error at any point in the publication process or after publication, they have the obligation to inform the journal editor or publisher and cooperate in appropriate corrective action;
- Authors may not submit their article for publication to more than one journal simultaneously. Each application must be initiated following the completion of any previous effort. Previously published articles, will not be accepted, including translations, without the proper acknowledgement of the original author;
- Changes in authorship designation (such as adding authors, changing the printed order of the authors, removing an author) once the evaluation process has begun will not be accepted in order to protect all parties involved.

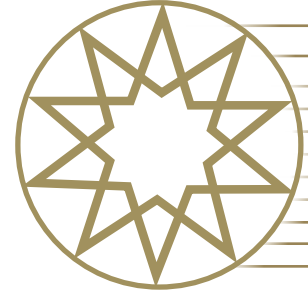
Ethical Duties and Responsibilities of the Editors

The editor is responsible for everything published in the journal. In the context of this responsibility, editors have the following duties and obligations:

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

The Journal of Yıldız Graduate School of Social Sciences

Volume 10 Number 1 Year 2026

Ethics & Policies

- Endeavor to meet the needs of readers and authors;
- Maintain continuous development to improve the journal;
- Consistently work to ensure quality and academic integrity. The editor is responsible for confirming that the publishing policies and standards are upheld;
- Support freedom of thought;
- Prevent business needs or other considerations from compromising intellectual and ethical standards, including acting in a balanced, objective, and fair manner in the course of their duties without any discrimination based on gender, religious or political beliefs, ethnic or geographical origin, sponsorship, renown, or other influence;
- Apply the publicly defined publication policies created and enforced to ensure a timely and impartial evaluation process for all submissions;
- Protect intellectual property and to defend the rights of the journal and author(s);
- Demonstrate clarity and transparency. The editor is expected to ensure that any errors, inconsistencies, or misleading statements are corrected quickly and appropriately acknowledged;
- Perform a thorough, timely, and objective investigation of any complaint or allegation of misconduct, including providing the opportunity for the author to present information refuting accusations, and to share the findings and conclusions and implement appropriate action, which may include, but is not limited to rejection of an article.

Reader Relationship

The editor is to make publication decisions based on expectations of suitable and desirable material. Studies accepted for publication must be original contributions that benefit the reader, researcher, practitioner, and the literature. In addition, editors are obliged to take into account feedback from readers, researchers, and practitioners, and to provide an informative response. Readers will also be informed of any funding provided to support published research.

Author Relationship

- The decision to accept an article is to be based on the importance, original value, validity, and clarity of expression of the work, and the goals and objectives of the journal;
- Studies accepted for evaluation and publication will not be withdrawn unless serious problems are identified;
- The editor will not disregard positive reviewer comments unless there is a serious problem with the study;
- New editors will not change publishing decisions made by previous editor(s) unless there is a serious problem;
- A description of the submission and evaluation process is publicly available;

- Authors are provided with descriptive and informative feedback.

Reviewer Relationship

- Reviewers are to be selected according to the subject of the study;
- Information and guidance for the evaluation phase is provided;
- Any conflicts of interest between authors and reviewers will be disclosed and managed appropriately;
- Reviewer identity is to be kept confidential to preserve a blind review process;
- Reviewers are to evaluate the study using unbiased, scientific, and constructive comments. Unkind or unscientific commentary will not be permitted;
- Reviewers will be evaluated using criteria such as timely response and quality of observations;
- The pool of reviewers is to be assessed and supplemented regularly to ensure a broad scope of expertise.

Editorial Board Relationship

The editor works with the members of the editorial board to ensure that they are familiar with journal policies and developments in regular meetings and announcements, and will provide training for new members and assistance to board members during their tenure in their role as a supporter of the journal.

- Editorial board members must be qualified and able to contribute to the journal;
- Members of the editorial board must evaluate studies impartially and independently;
- Editorial board members with the appropriate expertise will be given the opportunity to evaluate suitable articles;
- The editor will maintain regular contact with the editorial board and hold regular meetings regarding the development of editorial policies and other aspects of journal management.

Creativity and Openness

- Constructive criticism is to be encouraged;
- Authors will be given the opportunity to reply to criticism or lodge complaints;
- Negative results will not be a reason for submission denial.

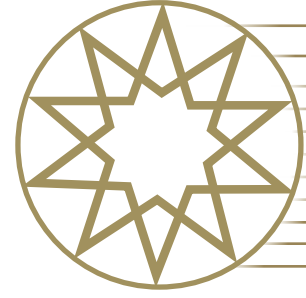
Ethical Responsibilities of the Reviewers

Peer review of research embodies the scientific method, subjecting the work to the exacting scrutiny of knowledgeable colleagues. The rigor of the review process directly affects the quality of the literature; it provides confidence in an objective and independent evaluation of the published work. **Yıldız Social Sciences Institute Journal** uses a double-blind review process. All comments and the evaluation are transmitted through the journal management system. Reviewers should:

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

The Journal of Yıldız Graduate School of Social Sciences

Volume 10 Number 1 Year 2026

Ethics & Policies

- Only agree to evaluate studies related to their specialty;
 - Return reviews promptly and within the designated time-frame;
 - Evaluate with impartiality. Nationality, gender, religious beliefs, political beliefs, commercial concerns, or other considerations must not influence the evaluation;
 - Refuse to review any work with a potential conflict of interest and inform the journal editor;
 - Maintain confidentiality of all information. Destroy manuscripts and related material following the review. Only the final published version may be used for any purpose;
 - Report any suspicion of misconduct to the editor;
- Use thoughtful and constructive language intended to improve the quality of the article. Hostile or derogatory comments are not acceptable.

Ethical Responsibilities of the Publisher

The role of the publisher includes stewardship of the scholarly record. As such, the publisher should:

- Abide by ethical principles related to research integrity; the process of application, review, and selection; and publication;
- Collaborate with the editor and the editorial board to maintain and develop the journal in a relationship that recognizes editorial independence and is defined by written agreement;
- Publish content in a timely manner, including corrections, clarifications, and retractions;
- Preserve published work.

The publication processes of the journal are conducted in accordance with the guidelines of International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE), the World Association of Medical Editors (WAME), the Council of Science Editors (CSE), the Committee of Publication Ethics (COPE), the European Association of Science Editors (EASE) and National Information Standards Organization (NISO).

Examples of some activities considered to be contrary to scientific research and publication ethics:

- Plagiarism: The representation of the ideas, methods, data, or other work of another, in whole or in part, as one's own. The original source must be appropriately acknowledged. Authors are encouraged to offer unique work that does not rely on substantial use of other sources, regardless of citation.
- Fraud: The use of fabricated or falsified data or other deceptive misrepresentation of fact.
- Distortion: Manipulation of the research records, data, images, or results, or presenting unused devices or materials as if they were used in the research, particularly in the interests of study sponsors.
- Republication: Duplicate submissions presented as unique

publications.

- Slicing: The use of a portion of data or findings derived from a single research idea in multiple smaller units as separate publications.
- Inaccurate authorship: The inclusion of individuals as named authors who were not active contributors, the failure to include contributors, or the inappropriate ranking of authors.
- Lack of acknowledgement of individuals, institutions, or organizations that provided financial or other substantial support to the work.
- Use of a thesis or unpublished study without the permission of the owner.
- Failure to comply with ethical rules for human and animal research, including respect for patient rights and animal welfare, or obtaining the required approval.
- The misuse of resources, facilities, or devices provided for scientific research.
- The use of false or misleading statements.

On rare occasions it may be necessary for a journal to impose sanctions on researchers who have engaged in questionable research practices or publishing ethics malpractice: for example, a ban against publishing any further articles in the journal when doing so puts the journal's reputation demonstrably at risk, or not permitting a researcher to serve as a reviewer or editor. Bans of this nature may be implemented for a period of time and revoked or extended if necessary, upon review at the conclusion of the allotted time period. Sanctions may be appealed by writing to the journal editor.

Plagiarism Policy

Plagiarism is the theft of another's work and a violation of ethics, regardless of whether it is intentional or not. It is unacceptable conduct to submit or publish manuscripts using other sources without appropriately citing the reference. It is the policy of the **Yıldız Social Sciences Institute Journal**, to use plagiarism detection software for all submissions and to perform an editorial review when necessary. The editor or the editorial board may request revision or reject a manuscript that does not meet publication standards, including plagiarism, citation or other manipulation, or any fraudulent misrepresentation.

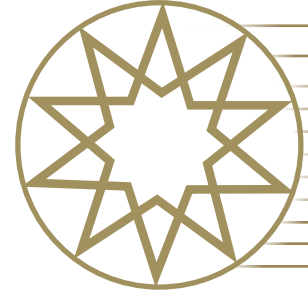
Copyright Transfer

Manuscripts submitted for publication in the **Yıldız Social Sciences Institute Journal** should be original, unpublished work. Upon submission, the authors are obliged to declare that the study, in whole or in part, has not been previously published or evaluated for publication on any other platform. Sanctions may be applied for failure to observe this policy.

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

The Journal of Yıldız Graduate School of Social Sciences

Volume 10 Number 1 Year 2026

Ethics & Policies

Authors agree to transfer copyright privileges upon submission to the **Yıldız Social Sciences Institute Journal**. This transfer takes effect upon acceptance for publication. No part of published material may be used for any other purpose without the written permission of the publisher.

Authors should obtain any necessary permission from the copyright holder when using content previously published in printed or electronic format, including pictures, tables, or other elements. The legal, financial, and criminal responsibility resides with the author.

Authors must return a completed copyright transfer form upon submission.

Conflict of Interest

The editor is required to ensure that any conflicts of interest between authors, reviewers, or other parties are disclosed and managed appropriately to provide an independent and impartial process.

Any potential perception of a financial or personal interest that may affect decision-making creates a conflict of interest. The presence of a conflict of interest is independent of the occurrence

of inappropriateness. The reliability of the scientific process and published articles is directly related to the objective consideration of conflicts of interest during the planning, implementation, writing, evaluation, editing, and publication of scientific studies.

Financial relationships are the most easily identified conflicts of interest, and if undisclosed, they undermine the credibility of the journal, the authors, and the science. However, conflicts can also occur through individual relationships, academic competition, intellectual approach, and more. Authors should refrain as much as possible from any relationship that could restrict their ability to objectively access data or analyze, interpret, prepare, and publish their article. Authors must disclose any relationships related to study submissions.

Editors and peer reviewers should also be aware of potential conflicts of interest and refrain from engaging in any activity that could be questionable and report associations that could be perceived as presenting a conflict.

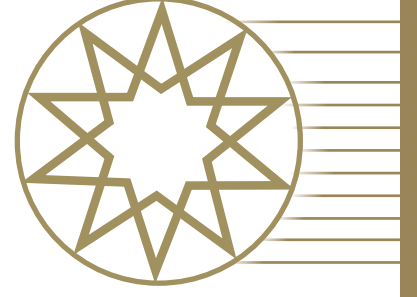
The publication team works diligently to ensure that the evaluation process is conducted in an impartial manner in order to protect the interests of all parties.

The conflict of interest form and more detailed information are available at: <http://www.icmje.org/disclosure-of-interest/>

Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

The Journal of Yıldız Graduate School of Social Sciences

Volume 10 Number 1 Year 2026

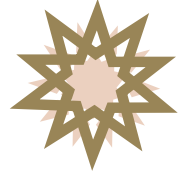
CONTENTS / İÇİNDEKİLER

ORIGINAL ARTICLES / ORİJİNAL MAKALE

- Kent sosyolojisinde eşitsizlik ve direniş: Lefebvre, Harvey ve Castells'in izinde kuramsal bir tartışma** 1
M. DEMİR
- Çok boyutlu kültürel tevazu ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması.....** 12
C. BİNGÖL, M. ALADAĞ
- Place attachment and community dependence across the rural-urban spectrum: A digital engagement perspective on young adults.....** 26
İ. MARKOÇ, T. SARI HAKSEVER
- Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir ekoloji ve sürdürülebilir yaşam alanlarına yönelik görüşleri** 40
K. ARSLAN, A. GÖRGÜLÜ

REVIEW ARTICLE / DERLEME

- TDK Türkçe Sözlük'ün son baskısındaki (2023) İtalyanca alıntı sözcüklerdeki argo anlamlar üzerine bir inceleme** 52
S. TONBUL, A. M. ÖZYETGİN

Original Makale / Original Article

Kent sosyolojisinde eşitsizlik ve direniş: Lefebvre, Harvey ve Castells'in izinde kuramsal bir tartışma

Inequality and resistance in urban sociology: A theoretical discussion in the footsteps of Lefebvre, Harvey, and Castells

Murat DEMİR

Manisa Celâl Bayar Üniversitesi, Sarıgöl Meslek Yüksekokulu, Manisa, Türkiye

Manisa, Sarıgöl Vocational School, Celâl Bayar University, Manisa, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş tarihi: 16 Haziran 2025
Revizyon Tarihi: 20 Nisan 2026
Kabul tarihi: 26 Mayıs 2026

Anahtar kelimeler:

Direniş pratikleri, Kent sosyolojisi, Mekânsal adalet, Neoliberal kentleşme, Kent hakkı

ARTICLE INFO

Article history

Received: 16 June 2025
Revised: 20 April 20 2026
Accepted: 26 May 2026

Key words:

Resistance practices, urban sociology, spatial justice, neoliberal urbanization, right to the city

ÖZ

Kentler, yalnızca fiziksel yapılar değil; sınıfsal, kültürel ve mekânsal dışlama biçimlerinin yeniden üretildiği toplumsal alanlardır. Bu çalışma, neoliberal kentleşme süreçlerinin söz konusu dışlama biçimlerini nasıl derinleştirdiğini Henri Lefebvre, David Harvey ve Manuel Castells'in kuramsal yaklaşımlarından hareketle eleştirel bir çerçevede incelemektedir. Lefebvre'nin "mekânın üretimi" ve "kent hakkı", Harvey'in "birikim yoluyla el koyma" ve "mekânsal adalet", Castells'in ise "ağ toplumu" ve "kentsel toplumsal hareketler" kavramsallaştırmaları doğrultusunda, kentlerin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasal ve kültürel mücadele alanları olduğu ortaya konmaktadır. Türkiye'den Sulukule, Tarlabası ve Fikirtepe örnekleri üzerinden mekânsal dönüşüm süreçleri analiz edilmekte; dışlama mekanizmaları ile bu süreçlere karşı gelişen, dijital aktivizm dâhil, çok katmanlı direniş pratikleri değerlendirilmektedir. Ayrıca Brezilya, Fransa ve ABD'den seçilmiş örnekler aracılığıyla tartışma karşılaştırmalı bir bağlama taşınmaktadır. Çalışma, literatürde çoğu zaman ayrı ele alınan bu üç kuramsal yaklaşımı Türkiye'deki kentsel dönüşüm örnekleriyle birlikte düşünerek neoliberal kentleşme, dışlanma ve direniş arasındaki ilişkiyi çok boyutlu biçimde tartışmaktadır. Son olarak çalışma, toplumsal dışlanmayı azaltma, katılımı güçlendirme ve mekânsal adaleti destekleme ekseninde bazı politika çıkarımları sunmaktadır.

Atıf için yazım şekli: Demir M. Kent sosyolojisinde eşitsizlik ve direniş: Lefebvre, Harvey ve Castells'in izinde kuramsal bir tartışma. Yıldız Sos Bil Ens Der 2026;10:1:1–11.

ABSTRACT

Cities are not merely physical structures but social spaces in which forms of class-based, cultural, and spatial exclusion are reproduced. This study critically examines how neoliberal urbanization deepens such forms of exclusion by drawing on the theoretical perspectives of Henri Lefebvre, David Harvey, and Manuel Castells. Building on Lefebvre's concepts of the production of space and the right to the city, Harvey's notions of accumulation by dispossession

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail address: muratdemir33@gmail.com

Published by Yıldız Technical University, İstanbul, Türkiye

This is an open access article under the CC BY-NC license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

and spatial justice, and Castells' framework of the network society and urban social movements, the study demonstrates that cities constitute arenas of not only economic but also political and cultural struggle. Focusing on the Turkish cases of Sulukule, Tarlabası, and Fikirtepe, the paper analyzes processes of spatial transformation and explores the mechanisms of exclusion alongside the multi-layered forms of resistance that emerge in response, including digital activism. In addition, selected examples from Brazil, France, and the United States are used to situate the discussion within a broader comparative context. Rather than proposing a comprehensive theoretical model, the study brings these three approaches into dialogue and examines the relationship between neoliberal urbanization, exclusion, and resistance through selected empirical cases. Finally, the paper offers a set of policy implications aimed at reducing social exclusion, enhancing participation, and promoting spatial justice in urban planning.

Cite this article as: Demir M. Inequality and resistance in urban sociology: A theoretical discussion in the footsteps of Lefebvre, Harvey, and Castells. Yıldız Sos Bil Ens Der 2026;10:1:1–11.

GİRİŞ

Kentler, günümüzde yalnızca nüfusun yoğunlaştığı yaşam alanları değil; aynı zamanda eşitsizliklerin derinleştiği, çıkar çatışmalarının yoğunlaştığı ve toplumsal mücadelelerin şekillendiği mekânlardır (Soja, 2010). Kapitalist üretim ilişkilerinin tarihsel olarak kent mekânını şekillendirdiği bu bağlamda, 1980 sonrası küresel ölçekte yaygınlaşan neoliberal politikalar, kentleşme süreçlerini hızlandırmakla kalmamış; aynı zamanda sınıfsal, kültürel ve mekânsal dışlama biçimlerini de kurumsallaştırmıştır (Harvey, 2005; Peck & Tickell, 2002). Özellikle konutun metalaşması, kamusal alanların özelleştirilmesi ve altyapı yatırımlarının sermaye odaklı planlanması, kentsel yaşamı adil olmaktan uzaklaştırmakta; dezavantajlı gruplar için barınma, katılım ve temsil krizine yol açmaktadır (Lefebvre, 1996; Brenner, Marcuse & Mayer, 2012).

Bu bağlamda kent sosyolojisinin temel sorularından biri, “kent kimin içindir?” sorusudur. Bu çalışma, bu soruyu Henri Lefebvre, David Harvey ve Manuel Castells’in kuramsal yaklaşımları çerçevesinde ele almakta; kent mekânında gerçekleşen dönüşüm süreçlerini ve bu süreçlerdeki dışlama pratiklerini eleştirel biçimde incelemektedir. Lefebvre’nin *The Production of Space (Mekânın Üretimi)* eserinde kavramsallaştırdığı “mekânın üretimi” ve “kent hakkı” (Lefebvre, 1991b; Purcell, 2002); Harvey’in “birikim yoluyla el koyma” ve “mekânsal adalet” analizleri (Harvey, 2008); Castells’in ise *The Rise of the Network Society (Ağ Toplumu)* ile çerçevelediği “ağ toplumu” ve “kentsel toplumsal hareketler” çözümlemeleri (Castells, 1996, 2010) çalışma boyunca teorik çerçevenin temel dayanaklarını oluşturmaktadır.

Çalışmanın temel amacı, neoliberal kentleşmenin yalnızca fiziksel bir yeniden yapılanma süreci olmadığını; aynı zamanda sınıfsal tahakküm, kültürel homojenleştirme ve toplumsal dışlama süreçlerini mekânsal düzlemde yeniden ürettiğini ortaya koymaktır (Bartu Candan & Kolluoğlu, 2008). Bu amaç doğrultusunda Türkiye’den seçilen üç örnek olay: Sulukule, Fikirtepe ve Tarlabası, hem dışlama

dinamiklerini hem de direniş biçimlerini görünür kılmak amacıyla analiz edilmiştir.

Bu çalışma, kent sosyolojisinde neoliberal kentleşmeyi açıklayan temel yaklaşımlar arasında kuramsal bir köprü kurmayı hedeflemektedir. Literatürde genellikle bağımsız ele alınan Lefebvre, Harvey ve Castells’in perspektifleri, bu metinde birbirini tamamlayan boyutlarıyla ilişkisel bir sentez denemesi olarak bir araya getirilmektedir. Makale, söz konusu kuramcıların kapsamlı teorilerine dair karşılaştırmalı bir giriş sunarak, Türkiye ve dünya örnekleri üzerinden bu teorik kesişimlerin saha analizleri için sunduğu imkânları tartışmaya açmaktadır. Sulukule, Tarlabası ve Fikirtepe örnekleri üzerinden yapılan çözümleme, yalnızca teorik değil, saha temelli gözlemlerle de desteklenmiş güncel bir değerlendirme sunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, Türkiye kentleşmesine dair eleştirel bir çerçeve üretmekte; aynı zamanda kent hakkı, dijital kamusalılık ve müşterek mekânlar gibi güncel tartışmalara kuramsal düzeyde yenilikçi bir perspektif kazandırmaktadır.

Son olarak, bu çalışma yalnızca kuramsal bir literatür derlemesi olmanın ötesine geçerek, kuramla saha arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmeye davet eden bir yapıda kurgulanmıştır. Böylece kent sosyolojisine eleştirel, politik ve etik bir duyarlılık kazandırmayı ve sosyal bilimlerde eleştirel yaklaşımların kent çalışmalarıyla nasıl buluşabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır (Eraydın & Taşan-Kok, 2013; Şengül, 2001).

YÖNTEM

Bu çalışma, kent sosyolojisine dair kuramsal yaklaşımları Türkiye’deki neoliberal kentleşme örnekleriyle ilişkilendiren, eleştirel ve karşılaştırmalı bir analiz çerçevesiyle kurgulanmıştır. **Nitel araştırma yaklaşımı** doğrultusunda, eleştirel doküman analizi (Bowen, 2009) ve **karşılaştırmalı vaka incelemesi** yöntemleri (Yin, 2003) birlikte kullanılmıştır.

Çalışma üç temel düzlemde yapılandırılmıştır:

- **Kuramsal düzeyde**, Henri Lefebvre, David Harvey ve Manuel Castells’in kentleşme, mekânsal adalet

ve direniş üzerine geliştirdikleri yaklaşımlar temel alınmıştır.

- **Yerel düzeyde**, İstanbul'da neoliberal dönüşümün simgesel örnekleri olan Sulukule, Tarlabası ve Fikirtepe mahallerine odaklanılmış; bu alanlara dair akademik çalışmalar, raporlar, medya içerikleri ve kamuya açık proje belgeleri analiz edilmiştir.
- **Küresel düzeyde**, Rio de Janeiro, Paris banliyöleri ve New York gibi şehirlerde yaşanan benzer dönüşüm süreçleriyle karşılaştırma yapılmıştır.

Bu yöntemsel yaklaşım, **belgelerin sistematik ve içeriksel analizi** yoluyla (Bowen, 2009) mekânsal eşitsizliklerin ve direniş pratiklerinin kuramsal kavramlarla nasıl örtüştüğünü açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Özellikle **eleştirel kent kuramlarıyla** (Brenner et al., 2012; Marcuse, 2009) saha arasında kurulan bu geçişlilik, kuram ve uygulama arasında köprü kurmaya yönelik bir sentez çabasıdır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Neoliberal kentleşme süreçlerinin yol açtığı mekânsal eşitsizlikleri ve toplumsal dışlanma biçimlerini anlayabilmek için güçlü bir kuramsal temel gereklidir. Bu bağlamda çalışma, kent sosyolojisi literatüründe öne çıkan üç kuramcı olan Henri Lefebvre, David Harvey ve Manuel Castells'in yaklaşımlarını esas alarak çok boyutlu bir analiz zemini sunmayı amaçlamaktadır. Her üç düşünür de kenti yalnızca fiziksel bir yapı olarak değil; sınıfsal tahakkümün, kültürel mücadelelerin ve kolektif direniş biçimlerinin üretildiği dinamik bir toplumsal alan olarak ele alır (Lefebvre, 1991b; Harvey, 2005; Castells, 1996). Aşağıdaki alt başlıklarda bu kuramcılarının temel kavramları açıklanmakta ve çalışma kapsamında değerlendirilen Türkiye örnekleriyle nasıl kesiştikleri analiz edilmektedir.

Henri Lefebvre: Mekânın Üretimi ve Kent Hakkı

Henri Lefebvre, modern kent kuramları içerisinde mekânın toplumsal bir üretim süreci olduğunu ileri sürerek kent çalışmalarına radikal bir yön kazandırmıştır. Ona göre mekân, yalnızca fiziksel bir zemin ya da doğal bir varlık değil; aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, iktidar pratiklerinin ve tarihsel mücadelelerin hem ürünü hem de yeniden üretildiği bir düzlemdir (Lefebvre, 1991b). Lefebvre'nin *The Production of Space* adlı eserinde ortaya koyduğu bu yaklaşım, kentlerin biçimsel yapılanmasının arkasında yatan sosyoekonomik dinamikleri analiz etmeyi mümkün kılar.

Lefebvre, mekânı üçlü bir boyutta ele alır:

- Algılanan mekân (perceived space), gündelik yaşam pratiklerinin şekillendirdiği fiziksel ortamı;
- Tasarlanan mekân (conceived space), planlamacıların ve iktidarın ideolojik müdahalelerini;

- Yaşanan mekân (lived space) ise öznel deneyimlerin ve kolektif tahayyüllerin oluştuğu kültürel düzlemi ifade eder (Lefebvre, 1991b; Soja, 1996). Bu üçlü ayrım, kentte yaşanan eşitsizlikleri yalnızca ekonomik değil, kültürel ve politik boyutlarıyla da değerlendirmeye olanak tanır.

Lefebvre'nin kentleşmeye dair en önemli katkılarından biri "kent hakkı" (right to the city) kavramıdır. Bu hak, yalnızca kent hizmetlerine erişimi değil; aynı zamanda mekânın üretiminde söz sahibi olma, katılım ve kolektif sahiplenme anlamına gelir (Lefebvre, 1996; Purcell, 2002). Özellikle neoliberal kentleşme bağlamında bu hak talebi, rant odaklı dönüşümlere, kamusal alanların özelleştirilmesine ve mekânsal dışlamaya karşı kolektif bir direnç çerçevesi sunar.

"Kent hakkı" kavramı günümüzde sosyal hareketler tarafından benimsenmiş ve yeniden yorumlanmıştır. Lefebvre'ye göre kent, sadece "yaşanılan" değil, aynı zamanda "talep edilen" bir mekândır; bu talep yalnızca barınma hakkını değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve toplumsal adalet taleplerini de içerir (Lefebvre, 1996; Harvey, 2008). Türkiye özelinde Sulukule ve Tarlabası gibi örnekler, bu hakka yönelik ihlallerin —Sulukule'de Roman yurttaşların zorla yerinden edilmesi (Uysal, Ü. E., 2012), Tarlabası'nda çok kültürlü mahalle dokusunun tasfiyesi (Bartu Candan & Kolluoğlu, 2008)— yanı sıra, Lefebvreci anlamda mekânın yeniden sahiplenilmesine yönelik toplumsal direnişleri de barındırmaktadır (bu süreçler ilerleyen bölümde ayrıntılı olarak incelenmektedir).

David Harvey: Sermaye, Mekân ve Mekânsal Adalet

David Harvey, kentleşme süreçlerini sermaye birikiminin mekânsal mantığı üzerinden analiz eden eleştirel bir coğrafyacı ve Marksist kuramcıdır. Harvey'e göre, kapitalist sistem doğası gereği krizler üretir ve bu krizleri aşmak için mekânı dönüştürür. Bu dönüşüm, onun "birikim yoluyla el koyma" (accumulation by dispossession) olarak tanımladığı mekanizma üzerinden işler (Harvey, 2005). Özelleştirme, kamusal mülkiyetin devri, mekânsal yeniden değerlendirme ve düşük gelirli grupların tahliyesi gibi süreçler, bu mekanizmanın temel bileşenleridir.

Neoliberal kentleşme pratiklerinde belirginleşen bu süreç, yalnızca fiziksel bir yeniden yapılanma değil; aynı zamanda toplumsal gruplar arasındaki güç ilişkilerinin mekâna yansıtılmasıdır. Harvey, sermayenin kentsel mekânı birikim aracı olarak kullanmasını "mekânın girişimcileştirilmesi" (entrepreneurial urbanism) olarak tanımlar (Harvey, 1989). Bu yaklaşım, kentsel planlamanın piyasa öncelikleriyle uyumlu hâle gelmesini ve toplumsal adaletin geri planda kalmasını beraberinde getirir.

Harvey'in önemli kavramlarından biri olan mekânsal adalet (spatial justice), yalnızca mekânın fiziksel dağılımını değil, bu dağılımın sınıfsal, etnik ve kültürel sonuçlarını da

dikkate alan bir adalet anlayışını içerir (Harvey, 1996; Soja, 2010). Adil kentleşme, yalnızca hizmetlere eşit erişimi değil, karar alma süreçlerine katılımı, mekân üzerindeki kolektif söz hakkını ve müşterek kullanım hakkını da kapsar.

Türkiye bağlamında Fikirtepe ve Tarlabası gibi dönüşüm projeleri, Harvey'in "birikim yoluyla el koyma" kavramsallaştırmasının güncel örnekleri arasında değerlendirilebilir. Fikirtepe'de 2010 sonrasında hızlanan yeniden yapılanma sürecinde mülk sahiplerinin baskı altında taşınmaya zorlanması (Ünver & Suri, 2020); Tarlabası'nda ise 2006'dan itibaren uygulanan yenileme projesiyle çok kültürlü mahalle dokusunun çözülmesi (Karaman, 2013), bu örüntünün somut yansımalarını oluşturmaktadır (bu örnekler "Saha Analizi" bölümünde ayrıntılı biçimde incelenmektedir). Bu bölgelerde düşük gelirli grupların tahliyesi, mülkiyet yapısının yeniden şekillendirilmesi ve kentsel mekânın yüksek gelir gruplarına yönelik dönüştürülmesi, teorik çerçevede belirtilen yapısal eğilimlerle örtüşmektedir (Bartu Candan & Kolluoğlu, 2008; Eraydın & Taşan-Kok, 2013). Bu tür projelere yönelik toplumsal tepkiler ise mekânsal adaletsizliklere karşı gelişen alternatif kent tahayyüllerinin habercisi niteliğindedir.

Harvey'in kent hakkı anlayışı, Lefebvre ile benzer biçimde, yalnızca barınma talebine değil; mekânın demokratikleşmesi, müşterekleştirilmesi ve dayanışmacı biçimde yeniden inşasına işaret eder (Harvey, 2008). Bu kuramsal yaklaşım, hem mevcut eşitsizliklerin eleştirisinde hem de daha adil ve kapsayıcı kentler üzerine düşünmede önemli bir referans noktası sunmaktadır.

Manuel Castells: Ağ Toplumu, Kentsel Hareketler ve Direniş

Manuel Castells, çağdaş kent sosyolojisinin öncü kuramcılarının biri olarak, kentleri yalnızca fiziksel alanlar değil; aynı zamanda bilgi, iletişim ve sembolik güç ilişkilerinin iç içe geçtiği karmaşık ağ sistemleri olarak tanımlar. "Ağ toplumu" (network society) kuramı, bilgi üretimi ve dolaşımı ekseninde şekillenen yeni toplumsal yapıları analiz ederken, kent mekânını dijital çağın mücadele ve temsil alanlarından biri olarak konumlandırır (Castells, 1996, 2000).

Castells'e göre kentsel hareketler, klasik anlamda mekânsal düzenlemelere karşı çıkışın ötesinde; kimlik, kültürel ifade ve demokratik katılım gibi çok boyutlu taleplerle şekillenen kolektif eylemlerdir. Bu hareketler, kentleri yalnızca yaşam alanı değil, aynı zamanda "hakların sahnelendiği" toplumsal alanlar olarak yorumlamaya imkân sağlar (Castells, 1983). Kentsel mücadeleler, bu çerçevede yalnızca fiziksel müdahalelere değil; aynı zamanda temsil, görünürlük ve aidiyet krizlerine de yanıt üretme potansiyeli taşır.

Castells'in bir diğer özgün katkısı, dijital iletişim teknolojilerinin bu mücadeleler üzerindeki dönüştürücü etkis-

ine dair çözümlemeleridir. Ona göre, günümüz toplumsal hareketleri "bilgi kodları" ile "iktidar kodları" arasındaki çatışmanın bir yansıması olarak şekillenmektedir (Castells, 2012). Sosyal medya platformları ve dijital mecralar, bu bağlamda yalnızca örgütlenme araçları değil; aynı zamanda yeni bir kamusal alanın yaratıldığı sembolik ve kültürel uzamlardır.

Türkiye bağlamında dijitalleşen kent hareketleri, Castells'in kuramsal yaklaşımına uygun biçimde, kentsel dönüşüm süreçlerine karşı gelişen kolektif tepkilerin yeni iletişim ağları üzerinden görünürlük kazandığı örnekler sunmaktadır. Bu bağlamda Sulukule Platformu'nun 2006-2010 yılları arasındaki dijital dayanışma ağları (Uysal, Ü. E., 2012) ile Fikirtepe'de sosyal medya üzerinden örgütlenen sakin grupları (Ünver & Suri, 2020), bu sürecin somut yansımalarını oluşturmaktadır (bu örnekler ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır). Bu hareketler, yalnızca fiziksel mekânın savunusuna değil; aynı zamanda toplumsal eşitlik, ifade özgürlüğü, katılım ve müşterek kamusal alanların korunmasına yönelik taleplerin kamusal dolaşıma açılmasına dayanmaktadır. Bu yönüyle dijital mecralar, kent hakkı ve mekânsal adalet eksenli taleplerin örgütlendiği, paylaşıldığı ve geniş toplumsal kesimlere ulaştırıldığı alternatif kamusal alanlar olarak işlev görmektedir (Castells, 2012; Coşkun Tuna & Türkölmez, 2023; Bilgili, 2025).

Castells'in kuramı, neoliberal kentleşme karşıtı mücadelelerin yalnızca yerel ölçekte değil; aynı zamanda küresel dijital ağlar aracılığıyla birbirine bağlanarak ortak bir "şehir hakkı söylemi" ürettiğini göstermesi açısından kent sosyolojisine önemli katkılar sunar. Bu çerçevede, dijitalleşme ile mekânsal pratiklerin kesişiminde yeni bir kentsel yurttaşlık biçiminin filizlendiği savunulabilir.

Kuramsal Sentez ve Güncel Yaklaşımlar

Henri Lefebvre, David Harvey ve Manuel Castells'in kuramları, farklı kuramsal kökenden gelseler de neoliberal kentleşmenin farklı ve tamamlayıcı boyutlarını anlamaya olanak tanır. Lefebvre (1991a), mekânın toplumsal üretimi ve "kent hakkı" kavramlarıyla kentleşmenin sınıfsal ve kültürel boyutlarına ışık tutarken; Harvey (2008), sermayenin mekânsal dolaşımı ve "birikim yoluyla el koyma" analizleri aracılığıyla bu sürecin yapısal-ekonomik boyutunu açığa çıkarır. Castells (1996) ise iletişim teknolojilerinin, bilgi kapitalizminin ve dijitalleşen kent yaşamının yeni direniş biçimlerini nasıl şekillendirdiğini göstererek kent mücadelelerinin ağ temelli doğasına vurgu yapar.

Bu üç kuramcı, her ne kadar farklı düzeylerde analiz yapsalar da, kentlerin giderek metalaşan, dışlayıcı ve parçalanmış yapısına karşı ortak bir eleştirel duruş sergilerler. Neil Brenner'in (2014) geliştirdiği "planetar kentleşme" tezi ise bu eleştirel çerçeveyi daha geniş bir ölçüğe taşıyarak kentleşmenin yalnızca belirli metropol alanlarla sınırlı ol-

madığını, küresel ölçekte bütün mekânı kapsayan bir süreç hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, neoliberal küreselleşme bağlamında kentsel politikaların hem mekânsal hem de yönetsimsel olarak nasıl yeniden ölçeklendiğini açıklamak açısından önem taşımaktadır. Türkiye'deki mega projeler, kentsel rant politikaları ve çevresel dönüşümler de bu küresel dinamiklerin yerel düzeydeki yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Harvey'in (2009) mekânsal adaletsizlik ve sermayenin kent üzerindeki tahakkümü üzerine vurgusu, Lefebvre'in (1996) kolektif sahiplenmeye dayalı "kent hakkı" yaklaşımıyla örtüşürken; Castells'in (1996) iletişim ağları üzerinden gelişen yeni toplumsal hareketler kuramı, Lefebvre'in (1991a) "yaşanan mekân" kavramıyla kuramsal bir kesişim içerisindedir. Özellikle Türkiye gibi hızlı kentleşen ve neoliberal yeniden yapılanma süreçlerini deneyimleyen ülkelerde, bu kuramsal yaklaşımların birlikte kullanılması, kentsel dönüşüm süreçlerine dair çok boyutlu açıklamalar sunmaktadır.

Lefebvre ve Harvey'e yönelik eleştiriler (örneğin Purcell, 2002; Roy, 2009), bu kuramların evrenselci eğilimleri ve Batı-merkezli bakış açıları üzerine odaklansa da, güncel literatürde bu eleştirilerin karşısında önemli yeniden yorumlamalar da yer almaktadır. Örneğin kent hakkı kavramı, Latin Amerika'da ve Asya'daki çeşitli kent çalışmalarında yerel bağlamlara uyarlanarak yeniden şekillendirilmiştir (Ghertner, 2011; Rodriguez & Sugranyes, 2015). Benzer biçimde, Harvey'in sermaye döngüsüne dayalı analizleri Türkiye'deki kentsel dönüşüm süreçlerini açıklamak açısından hâlâ işlevsel bir kuramsal çerçeve sunmaktadır (Kuyucu, 2018). Bu bağlamda, kuramsal eleştiriler yalnızca bir sınırlılık değil, aynı zamanda kavramların farklı toplumsal ve mekânsal bağlamlarda yeniden düşünülmesine imkân veren bir açılım olarak değerlendirilmelidir.

Bu kuramsal çözümlemelerin saha verileriyle nasıl keştiğini göstermek amacıyla, aşağıda Lefebvre, Harvey ve Castells'in yaklaşımlarının Türkiye'deki kentsel dönüşüm örnekleriyle ilişkisini özetleyen bir tablo sunulmuştur.

TÜRKİYE'DE NEOLİBERAL KENTLEŞME, MEKÂNSAL EŞİTSİZLİK VE KENTSEL DÖNÜŞÜM ÖRNEKLERİ

1980 sonrası dönemde Türkiye'de kentleşme süreçleri, neoliberal politika yaklaşımlarının etkisiyle önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bu süreçte kent mekânı giderek artan biçimde piyasa mekanizmalarına açılmış; kentsel yeniden yapılanma sermaye birikim stratejileriyle daha doğrudan ilişkilendirilmiş ve sosyal konut politikalarında yapısal değişimler yaşanmıştır (Öktem, 2011; Erman, 2015). Özellikle 2000'li yıllardan itibaren, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) öncülüğünde uygulamaya konulan "kentsel dönüşüm" projeleri, barınma hakkı, katılım ve mekânsal adalet gibi temel ilkeler açısından sosyal bilimler literatüründe geniş tartışmalara konu olmuştur.

Bu dönüşüm, Neil Brenner'in (2014) "kentleşmenin planetarlaşması" teziyle birlikte okunabilir; kentsel müdahalelerin yalnızca yerel değil, küresel neoliberal sermaye hareketlerinin etkisiyle şekillendiği vurgulanmalıdır.

Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi: Kapsayıcılık ve Kültürel Süreklilik Tartışmaları

Sulukule, İstanbul'un Fatih ilçesinde, Roman yurttaşların uzun yıllar yaşadığı ve kültürel mirasıyla öne çıkan bir mahalledir. 2005 yılında başlatılan yenileme projesi kapsamında mahallenin dönüşümü planlanmış, mevcut yapı stoğu büyük ölçüde yıkılarak yeni konut projeleri hayata geçirilmiştir. Bu süreç, Henri Lefebvre'in mekânın toplumsal olarak üretildiğine ilişkin yaklaşımı çerçevesinde, kent sakinlerinin planlama süreçlerine katılım düzeyi ve mekân üzerindeki söz hakkı bakımından kritik bir örnek oluşturmaktadır (Lefebvre, 1991).

Roman yurttaşların konutlarının kamulaştırılması ve çok sayıda hanenin kentin çeperlerindeki TOKİ konutlarına taşınması, David Harvey'in "birikim yoluyla el koyma" kavramı ile açıklanabilecek mekânsal yeniden yapılanma dinamikleriyle yakından ilişkilidir (Harvey, 2005). Bu bağlamda kentsel dönüşüm, yalnızca fiziksel çevrenin yenilenmesi değil; aynı zamanda mülkiyet ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi, yerinden edilme pratikleri-

Tablo 1. Lefebvre, Harvey, Castells ve Bourdieu'nün kuramsal yaklaşımlarının Türkiye'deki kentsel dönüşüm örnekleriyle ilişkilendirilmesi

Kuramcı	Temel Yaklaşımı	Türkiye'den Örnek
Lefebvre	Mekânın toplumsal üretimi	Sulukule → Kolektif aidiyetin yok edilmesi Tarlabaşı → Merkezde kalma hakkının ihlali
Harvey	Sermaye birikimi ve mekânsal stratejiler	Fikirtepe → Sermaye odaklı planlama, rant aktarımı Tarlabaşı → Kamusal mülkiyetin özel sektörel devri
Castells	Mekân, bilgi ve toplumsal hareketler ilişkisi	Sulukule → Dijital temelli hak mücadelesi Fikirtepe → Medyada görünür bireysel tepkiler Genelde: Mekânsal direnişin dijitalleşmesi
Bourdieu	Sınıf, habitus ve sermaye ilişkileri	Tarlabaşı → Sınıfsal dışlanma, kültürel uyumsuzluk, sembolik tahakküm

nin yoğunlaşması ve yerel toplumsal dokunun çözülmesi anlamına gelmiştir. Nitekim bu süreç, mahalle sakinlerinin itirazlarını yalnızca barınma sorunu etrafında değil, kolektif hafıza, kültürel süreklilik ve kent hakkı ekseninde görünür kılmıştır (Soykan, 2025).

Sulukule örneği, Lefebvre'in üçlü mekân ayrımı ile birlikte düşünüldüğünde, yalnızca fiziksel mekânın değil; aynı zamanda yaşanan mekânın, sembolik aidiyetlerin ve kolektif tahayyüllerin de dönüştürüldüğü bir kriz alanına işaret etmektedir. Bu nedenle Soja'nın (1996) "üçüncü mekân" yaklaşımı, Sulukule'de yaşanan dönüşümün yalnızca maddi değil, aynı zamanda deneyimsel ve kültürel boyutlarını da görünür kılmaktadır. Giritlioğlu (2023), bölgedeki kentsel dönüşümün yerel halkın yaşam kalitesi üzerindeki olumsuz etkilerini ve derinleşen yoksulluk pratiklerini inceleyerek, projenin toplumsal maliyetinin mekânsal adaletsizliklerle nasıl pekiştiğini ortaya koymaktadır.

Sulukule'de fiziksel yıkıma karşı geliştirilen kolektif tepki, Türkiye'de dijitalleşen kent hareketlerinin erken ve dikkat çekici örneklerinden birini oluşturmaktadır. Sulukule Platformu gibi oluşumlar aracılığıyla yürütülen bu süreç, mahalle sakinleri ile bağımsız aktivistlerin bir araya geldiği ve kentsel dönüşüme karşı kolektif bir direniş hattı oluşturduğu bir kentsel toplumsal hareket örneği sunmaktadır (Uysal, Ü. E., 2012). Bu hareket, yalnızca yerel bir mekân savunusu değil; aynı zamanda kent hakkı, katılım ve temsil taleplerinin görünürlük kazandığı daha geniş bir mücadele alanına dönüşmüştür. Bu bağlamda dijital mecralar, Castells'in (2012) vurguladığı üzere, alternatif bilgi kodlarının üretildiği, kolektif taleplerin dolaşıma sokulduğu ve yeni kamusal biçimlerinin olduğu hibrit alanlar hâline gelmiştir (Castells, 2012).

Tarlabaşı Yenileme Projesi: Mekânsal Kimlikler ve Sosyal Dönüşüm

Tarlabaşı, tarihsel olarak çok kültürlü bir yapıya sahip olup, farklı etnik ve toplumsal grupların yaşadığı bir mahalle olarak dikkat çekmektedir. 2006 yılında "yenileme alanı" ilan edilmesiyle birlikte, bölgedeki yapılar dönüşüm projeleri kapsamında yeniden şekillendirilmiştir (Karaman, 2013). Lefebvre'in "merkezde kalma hakkı" yaklaşımı bu örnekte önem kazanmakta; bireylerin fiziksel mekânda kalmanın ötesinde sosyo-kültürel aidiyetlerinin sürdürülebilirliği açısından değerlendirme yapma imkânı sunmaktadır (Lefebvre, 1996).

David Harvey'in "kentsel mekânın metalaşması" kuramı çerçevesinde, düşük gelirli grupların mülkiyetlerinin kamusal gerekçelerle el değiştirmesi ve yerlerine yeni projeler inşa edilmesi, yeniden değer üretimi üzerinden açıklanabilir (Harvey, 2005; Eraydın & Taşan-Kok, 2013).

Bu bağlamda, Bourdieu'nün (1990) "habitus" ve "alan" (field) kavramları, Tarlabaşı'nda yaşanan mekânsal yeniden yapılanmanın, toplumsal sınıflar arası sembolik mücadelele-

er ve kültürel dışlanma biçimleriyle nasıl iç içe geçtiğini analiz etmeye olanak tanır. Yerel direnişin daha sınırlı kalması ise Castells'in "kamusal kimlik" ve dijital ağlara erişim üzerinden şekillenen yeni sosyal hareketler kuramı ile birlikte değerlendirilebilir (Castells, 2012).

Fikirtepe Dönüşüm Süreci: Piyasa Aktörleri, Belirsizlik ve Kentsel Gündem

Kadıköy ilçesindeki Fikirtepe Mahallesi, Türkiye'de yerinde dönüşüm uygulamalarının dikkat çekici örneklerinden biri olmuştur. 2010 yılında riskli alan ilan edilmesinin ardından başlatılan süreçte, özel sektör yatırımları ve malik rızasına dayalı bir dönüşüm modeli uygulanmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda karşılaşılan sözleşme sorunları, finansal krizler ve yarım kalan projeler, sürecin sosyal ve mekânsal etkilerini tartışılmalı hâle getirmiştir (Eseler & Gençkaya, 2023).

David Harvey'in "girişimci kent" yaklaşımıyla açıklanabilecek bu süreçte, devletin yönlendirici rolünü özel sektöre bırakması planlama süreçlerini dönüştürmüştür; Fikirtepe örneğinde de görüldüğü üzere uygulamalar çoğu zaman kamu yararı ve planlama ilkeleriyle gerilimli bir ilişki üretmiştir (Harvey, 1989; Ünver & Suri, 2020). Lefebvre'in "çelişkili mekân üretimi" kavramı, bu çifte durumu; yani bir yandan ekonomik değer yaratma çabasını, diğer yandan belirsizlik ve güvensizlik duygusunun hâkim olduğu sosyal ortamı anlamlandırmak açısından işlevseldir (Lefebvre, 1991b).

Ayrıca Castells'in ağ dışı bırakılmış gruplar kuramı çerçevesinde, Fikirtepe örneğinde yurttaşların karar alma süreçlerine yeterince dâhil edilmediği ve planlamanın şeffaflık ilkesinden uzaklaştığı yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır (Castells, 1996). Buna ek olarak, Marcuse'nin (2009) "kent hakkının elitist dönüşümü" eleştirisi, Fikirtepe gibi projelerde kent hakkının giderek yalnızca sermaye gruplarının erişebileceği ayrıcalıklı bir alan haline geldiğini göstermektedir.

Sulukule, Tarlabaşı ve Fikirtepe örnekleri, Türkiye'de neoliberal kentleşme pratiklerinin farklı toplumsal kesimler üzerindeki etkilerini ve bu süreçlere karşı gelişen tepkilerin çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Bu alanlarda yaşanan dönüşüm, yalnızca fiziksel bir yeniden yapılanma değil; aynı zamanda mekânsal adalet, kültürel aidiyet ve yurttaşlık hakları açısından da çok katmanlı bir dönüşüme işaret etmektedir. Aşağıdaki tablo, söz konusu üç kentsel dönüşüm alanını temel özellikleri, sorun alanları ve direniş biçimleri açısından karşılaştırmalı olarak özetlemektedir (Bartu Candan & Kolluoğlu, 2008; Karaman, 2013; Kuyucu & Ünsal, 2010; Eraydın & Taşan-Kok, 2013).

KÜRESEL VAKA KARŞILAŞTIRMALARI: BREZİLYA, FRANSA VE ABD ÖRNEKLERİ

Neoliberal kentleşme, farklı coğrafyalarda benzer dışlama biçimlerine yol açmakta; bu süreçlere karşı gelişen

Tablo 2. Sulukule, Tarlaabaşı ve Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projelerinin Karşılaştırmalı Özellikleri

Alan	Dönüşüm Yılı	Etkilenen Grup	Planlama Modeli	Temel Sorun	Direnış Biçimi
Sulukule	2005–2010	Roman halkı	TOKİ+ Belediyeler	Tahliye, kültürel yıkım	Hak temelli kampanya
Tarlaabaşı	2006–2014	Göçmenler, yoksullar	Özel sektör+ İBB	Gentrifikasyon, kimlik kaybı	Zayıf direniş, STK raporlaması
Fikirtepe	2010–2022	Mal sahipleri, kiracılar	Yerinde dönüşüm–özel sektör	Yarım kalan projeler, güvensizlik	Medya görünürlüğü, bireysel protestolar

toplumsal tepkiler hem yerel hem de evrensel hak mücadelelerini şekillendirmektedir. Türkiye’de Sulukule, Fikirtepe ve Tarlaabaşı örneklerinde gözlemlenen mekânsal eşitsizlik ve direniş biçimleri, küresel ölçekte de benzer temalarla karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, Brezilya, Fransa ve ABD gibi ülkelerdeki kentsel dönüşüm uygulamaları, çalışmanın kuramsal çerçevesinin evrensel geçerliliğini sınamak açısından önemli örnekler sunmaktadır.

Brezilya – Rio de Janeiro’da Favela Politikaları

Rio’nun yoksul mahallelerinde, özellikle 2014 Dünya Kupası ve 2016 Olimpiyat Oyunları öncesinde uygulanan güvenlik merkezli kentsel dönüşüm politikaları, “temizleme” mantığıyla yürütülmüş; binlerce kişi zorla tahliye edilmiştir. Bu müdahaleler, Henri Lefebvre’in (1996) “kent hakkı” kavramıyla çelişmekte ve kamusal alanların piyasa temelli yeniden düzenlenmesine neden olmaktadır. Ancak bu dönüşüm sürecinde ortaya çıkan mahalle temelli direniş hareketleri, Castells’in (2010) vurguladığı “kentsel toplumsal hareketler”in Latin Amerikadaki güçlü örneklerini oluşturmaktadır.

Fernandes (2007), Rio’daki favelaların mekânsal dışlanma, yasal güvencesizlik ve devlet şiddetiyle nasıl biçimlendiğini göstererek, kent hakkının yalnızca fiziksel bir alan talebi değil; aynı zamanda hak temelli yurttaşlık talebi olduğuna dikkat çeker. Türkiye bağlamında Sulukule ile karşılaştırıldığında, her iki örnekte de devlet güdümlü tahliye süreçlerinin uluslararası etkinlikler ya da kentsel “yenileme” söylemleri arkasına sığınarak meşrulaştırdığı ve Roman/yoksul kesimlerin hukuki güvenceden yoksun biçimde yerinden edildiği görülmektedir (Uysal, Ü. E., 2012; Karaman, 2013).

Fransa – Paris Banliyöleri

Fransa’da, özellikle Paris çevresindeki banliyölerde 2005 yılında patlak veren gençlik isyanları, mekânsal dışlanmanın, yapısal ırkçılığın ve sınıfsal ayrışmanın kent ölçeğinde nasıl tezahür ettiğini ortaya koymuştur. Bu durum, Lefebvre’in (1996) “merkezde kalma hakkı” yaklaşımıyla birlikte ele alınabilir. Devletin “yeniden canlandırma” adı altında yürüttüğü politikalar, çoğu zaman gentrifikasyon etkisi yaratarak mevcut toplulukları daha da marjinalleştirmiştir.

Loïc Wacquant (2008), bu süreci “ileri marjinallik” kavramıyla açıklayarak, yalnızca maddi yoksunluğa değil;

aynı zamanda kurumsal etiketleme ve ceza adalet sisteminin yoğun baskısı altında gelişen çok katmanlı dışlanma biçimlerine işaret etmektedir. Türkiye bağlamındaki Tarlaabaşı örneğiyle karşılaştırıldığında, Paris banliyöleriyle ortak bir örüntü dikkat çekmektedir: her iki kentte de göçmen ve azınlık toplulukları, hem mekânsal marjinalleşmeye hem de devletin “dönüşüm” söylemi altında yürüttüğü kentsel müdahalelere eş zamanlı biçimde maruz kalmaktadır (Bar-tu Candan & Kolluoğlu, 2008; Wacquant, 2008).

ABD – New York’ta Gentrifikasyon Süreci

New York’ta Brooklyn, Harlem ve Lower East Side gibi semtlerde görülen gentrifikasyon süreçleri, David Harvey’in (2008) “birikim yoluyla el koyma” analizinin çarpıcı örnekleri arasındadır. Artan kira fiyatları, kültürel homojenleşme ve kitlesel yerinden edilmeler, mekânın yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda simgesel olarak da dönüştürüldüğünü göstermektedir.

Neil Smith (1996), bu süreci “kâr boşluğu” (rent gap) kavramıyla açıklarken, düşük gelirli grupların sistematik biçimde dışlandığını ortaya koyar. Bu dönüşüm aynı zamanda Castells’in (1996) ağ toplumu kuramıyla da örtüşmekte ve bilgi kapitalizminin kent dokusunu yeniden şekillendirdiği bir bağlam sunmaktadır. Türkiye özelinde Fikirtepe ile karşılaştırıldığında, New York’taki kâr boşluğu dinamiğinin benzer bir biçimde işlediği görülmektedir: her iki kentte de düşük gelirli mahallelerin merkezi konumu, sermaye birikiminin önünde bir fırsat olarak değerlendirilmiş; mülk sahipleri ve kiracılar ekonomik baskı ve hukuki belirsizlik yoluyla tasfiye edilmiştir (Kuyucu & Ünsal, 2010; Smith, 1996).

Kültürel Sermaye ve Tüketim Mekânları (Sharon Zukin)

Zukin (2010), kentsel mekânların kültürel sermaye ve tüketim odaklı dönüşümünü analiz ederek, bu süreçlerin özgün toplulukların silinmesine, kimliklerin homojenleşmesine ve otantik kamusal alanların metalaşmasına neden olduğunu savunur. Ona göre, sanat, gastronomi, mimari gibi kültürel göstergeler, bir yandan “yaratıcı sınıf” gibi yeni toplumsal aktörleri cezbetse de, öte yandan tarihsel ve yerel bağlamlara ait yaşam pratiklerini görünmez kılar. Bu süreç, kentsel dışlanmanın yalnızca fiziksel ve ekonomik değil; aynı zamanda sembolik ve kültürel düzeyde de gerçekleştiğini ortaya koyar.

Zukin'in analizleri, New York'un SoHo ve Williamsburg gibi mahallelerinde gözlemlenen dönüşüm dinamikleri üzerinden örneklenmiş olsa da, benzer eğilimlerin İstanbul, Paris ya da Rio gibi küresel kentlerde de gözlenebileceği açıktır. Bu bağlamda, Zukin'in kuramsal çerçevesi, küresel neoliberal kentleşmenin kültürel boyutunu anlamlandırmak açısından tamamlayıcı bir perspektif sunar.

Sonuç olarak, bu küresel örnekler Türkiye'deki kentleşme pratiklerinin istisnai olmadığını; aksine küresel neoliberal düzenin yerel izdüşümleriyle şekillendiğini göstermektedir. Lefebvre, Harvey ve Castells'in kuramsal yaklaşımları, yalnızca yerel bağlamda değil, küresel ölçekte de mekânsal adaletsizlikleri ve kentsel direniş biçimlerini anlamlandırmada güçlü bir kuramsal zemin sunmaktadır. Kent, her coğrafyada hem bir çatışma alanı hem de kolektif mücadelelerin yeniden üretildiği bir müşterek olarak varlığını sürdürmektedir.

KATKILAR, SINIRLILIKLAR VE GELECEK ARAŞTIRMALAR İÇİN ÖNERİLER

Bu çalışma, kent sosyolojisi literatürüne kuramsal düzeyde üç önemli katkı sunmaktadır. İlk olarak, literatürde genellikle bağımsız ele alınan Henri Lefebvre (1991), David Harvey (2009) ve Manuel Castells'in (1996) kuramsal yaklaşımları ilişkisel bir çerçevede bir araya getirilerek neoliberal kentleşme, mekânsal dışlanma ve direniş ilişkisi disiplinler arası bir perspektifle değerlendirilmektedir. Bu karşılaştırmalı ve ilişkilendirici yaklaşım, söz konusu kuramcılarının fikirlerinin yalnızca kuramsal değil; aynı zamanda sahaya uyarlanabilir yönlerini de ortaya koymaktadır.

İkinci olarak, Türkiye'den seçilen Sulukule, Fikirtepe ve Tarlabası örnekleri üzerinden yapılan analiz, kuram ile saha arasındaki ilişkiyi görünür kılmakta ve yerel özgünlüklerin evrensel kent hakkı mücadelesiyle nasıl kesiştiğini göstermektedir (bkz. Kuyucu & Ünsal, 2010; Karaman, 2013). Üçüncü katkı ise, Brezilya, Fransa ve ABD'den küresel vaka karşılaştırmalarıyla desteklenen çok ölçekli analiz çerçevesidir. Bu sayede, neoliberal kentleşmenin küresel düzlemdeki benzerlikleri ve yerel farklılıkları ortaya konularak karşılaştırmalı bir kuramsal değerlendirme sunulmuştur (Holston, 2008; Marcuse, 2009).

Ancak çalışmanın bazı sınırlılıkları da göz ardı edilmelidir. Öncelikle, seçilen küresel örnekler (Rio, Paris banliyöleri, New York) Batı merkezli bir ağırlık taşımaktadır; Asya ve Afrika gibi farklı sosyo-politik bağlamlara sahip bölgeler bu incelemenin dışında kalmıştır. Ayrıca, saha verileri ikincil kaynaklara dayandığı için doğrudan gözlem ya da nitel mülakatlarla desteklenmiş derinlemesine vaka analizleri sunulamamıştır. Bu durum, direniş biçimlerinin öznel deneyimleriyle ilişkilendirilmesini sınırlamıştır.

Gelecek araştırmalar için şu yönlendirmeler yapılabilir:

- Bölgesel çeşitlilik: Güneydoğu Asya, Orta Doğu ve Afrika kentleri gibi farklı bağlamlardan örneklerin dâhil

edilmesi, kent hakkı mücadelelerinin kültürel ve politik bağlamlarda nasıl şekillendiğine dair daha geniş bir perspektif sağlayabilir.

- Yeni tematik açılımlar: Özellikle dijital aktivizmin ve sosyal medyanın kentsel direniş pratikleri üzerindeki etkisi daha detaylı biçimde incelenebilir (Castells, 2012). Kent hakkı mücadelesinin dijital kamusalılıkta nasıl tezahür ettiğine dair araştırmalar önem kazanmaktadır.

- Çok ölçekli analizler: Direniş biçimlerinin mahalle ölçeğinden kent ölçeğine, hatta ulusötesi ağlara kadar nasıl farklılaştığına dair çok katmanlı çalışmalar geliştirilmelidir.

- Katılımcı yöntemler: Gelecek araştırmalarda, yerel toplulukların sesini daha güçlü bir şekilde duyuracak katılımcı araştırma tekniklerine (örneğin, etnografi, katılımcı eylem araştırması) ağırlık verilmesi önerilmektedir (Cornwall & Jewkes, 1995).

Bu doğrultuda, çalışma hem kuramsal zemin hem de metodolojik öneriler açısından ilerideki araştırmalar için zengin bir tartışma alanı sunmayı amaçlamaktadır.

POLİTİKA ÖNERİLERİ: KURAMSAL BAĞLANTILAR VE UYGULAMA ZORLUKLARI

Bu çalışma kapsamında analiz edilen kuramsal çerçeve doğrultusunda, neoliberal kentleşmeye karşı daha adil, kapsayıcı ve dirençli kent politikalarının geliştirilmesine yönelik aşağıdaki öneriler sunulmaktadır. Her bir öneri, Lefebvre'nin "kent hakkı", Harvey'in "mekânsal adalet" ve Castells'in "ağ toplumu" gibi kavramlarla doğrudan ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, önerilerin uygulanmasında karşılaşılabilecek başlıca engeller de değerlendirilmiştir.

1. Mekân Üretiminin Kamusal Denetimi Artırılmalıdır Kuramsal Bağlantı: Lefebvre'nin (1991a) "mekânın toplumsal üretimi" anlayışına göre, mekân yalnızca ekonomik değil, politik bir üründür. Bu bağlamda, kentsel planlama süreçlerinin piyasa aktörlerinden ziyade kamu yararını önceleyen yapılarca şekillendirilmesi gereklidir. Uygulama Zorlukları: Neoliberal politikaların hâkim olduğu yerel yönetimlerde piyasa odaklı baskılar, rant ilişkileri ve merkezi müdahaleler kamusal denetimi sınırlamaktadır.
2. Katılımcı Planlama Mekanizmaları Kurumsallaştırılmalıdır Kuramsal Bağlantı: Bu öneri, doğrudan Lefebvre'nin "kent hakkı" kavramının (1996) bir yansımasıdır. Kentlilerin planlama süreçlerine etkin katılımı, kente dair kolektif hakların somutlaşmasını sağlar. Uygulama Zorlukları: Katılımcılığın sembolik düzeyde kalması, teknik bilgiye erişim eşitsizliği ve karar alma süreçlerinin şeffaf olmaması, bu mekanizmaların etkinliğini azaltabilir.

3. Mekânsal Adalet İlkesine Dayalı Kentsel Yatırımlar Teşvik Edilmelidir Kuramsal Bağlantı: Harvey'in "mekânsal adalet" ilkesi (2008), kamu kaynaklarının mekânsal olarak adil bir biçimde dağıtılmasını savunur. Altyapı, ulaşım ve sosyal hizmet yatırımlarının dezavantajlı bölgelere yönlendirilmesi gereklidir. Uygulama Zorlukları: Siyasi önceliklerin değişkenliği, merkez-çevre ayrımı ve yatırım kararlarında lobilerin etkisi bu süreci zorlaştırabilir.
4. Kentsel Hak Mücadeleleri İçin Dijital Katılım Platformları Geliştirilmelidir Kuramsal Bağlantı: Castells'in "ağ toplumu" yaklaşımı (2010), yeni iletişim teknolojilerinin kolektif eylemi örgütlemedeki rolüne dikkat çeker. Dijital katılım araçları, yurtaşların taleplerini görünür kılmada işlevsel olabilir. Uygulama Zorlukları: Dijital bölünme, teknik altyapı eksikliği ve veri güvenliği riskleri, bu araçların kapsayıcı olmasını engelleyebilir.
5. Yerinden Edilmelere Karşı Hak Temelli Kentsel Koruma Mekanizmaları Geliştirilmelidir Kuramsal Bağlantı: Lefebvre'in "merkezde kalma hakkı" (1996) ve Harvey'in "birikim yoluyla el koyma" (2005) analizleri, zorunlu tahliyelere karşı yurtaşların mekânsal aidiyetlerinin korunmasını gerektirir. Uygulama Zorlukları: Yasal düzenlemelerin yetersizliği, tahliye süreçlerinde belirsizlik ve ekonomik gerekçelerle yapılan müdahaleler, bu hakkın kullanılmasını engellemektedir.
6. Kentsel Direnişlerin Meşrulaştırılması ve Kurumsal Güvence Altına Alınması Gereklidir Kuramsal Bağlantı: Castells'in "kentsel toplumsal hareketler" kuramı (1996), kent hakkı mücadelesini demokratik bir kamusal ifade biçimi olarak ele alır. Direnişin cezalandırılmaması ve kamusal karar süreçlerine entegre edilmesi esastır. Uygulama Zorlukları: Mevcut güvenlik politikaları, protesto hakkının bastırılması ve medyadaki olumsuz temsiller, bu sürecin kurumsallaşmasını zorlaştırmaktadır.

Bu öneriler, yalnızca ideal modeller değil; aynı zamanda mevcut yapısal engeller göz önüne alınarak gerçekçi bir biçimde kurgulanmalıdır. Bu nedenle, politika yapıcılar ile akademi, yerel yönetimler ve sivil toplum arasında daha güçlü iş birliklerinin kurulması elzemdir.

SONUÇ

Kent, yalnızca fiziksel yapıların bir araya geldiği bir çevre değil; aynı zamanda sınıfsal çatışmaların, kültürel kimliklerin ve direniş pratiklerinin üretildiği toplumsal bir mekândır. Bu çalışma, neoliberal kentleşmenin mekânsal eşitsizlikleri ve toplumsal dışlanma biçimlerini nasıl yeniden ürettiğini, buna karşı gelişen direniş pratiklerinin

ise hangi kuramsal çerçeveler aracılığıyla açıklanabileceğini incelemiştir. Bu doğrultuda Lefebvre'in mekânın üretimi, Harvey'in birikim yoluyla el koyma ve Castells'in ağ toplumu yaklaşımları, Sulukule, Tarlabası ve Fikirtepe örnekleri üzerinden birlikte değerlendirilmiştir.

Çalışmanın bulguları, neoliberal kentleşme süreçlerinin yalnızca fiziksel çevrede değil; sınıfsal, kültürel ve simgesel düzeylerde de yeni dışlanma biçimleri ürettiğini göstermektedir. Sulukule'de kültürel aidiyetin aşınması, Fikirtepe'de piyasa temelli dönüşümün yarattığı belirsizlik ve güvensizlik, Tarlabası'nda ise sosyo-mekânsal kimliklerin baskılanması bu sürecin başlıca görünüşleri olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede kentsel dönüşümün yalnızca mekânsal yenilenme anlamına gelmediği; aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, güç dağılımının ve aidiyet biçimlerinin yeniden yapılandırılması süreci olduğu anlaşılmaktadır.

Kuramsal açıdan değerlendirildiğinde, çalışma mekânın yalnızca maddi değil, aynı zamanda simgesel ve deneyimsel boyutlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, dışlanma süreçlerinin yalnızca yapısal düzeyde işlemeyip gündelik yaşam içinde içselleştirilen etkiler de ürettiği görülmektedir. Ayrıca dijitalleşen kent hareketlerinin görünürlük, dayanışma ve karşı-kamusal alan oluşturma kapasitesi, güncel kent mücadelelerini anlamak bakımından önemli bir tartışma zemini sunmaktadır.

Bu çalışma, kuramsal tartışmaları Türkiye'deki seçilmiş örneklerle ilişkilendirerek neoliberal kentleşme, dışlanma ve direniş arasındaki ilişkiyi çok boyutlu biçimde değerlendirmektedir. Bununla birlikte, ele alınan kuramsal ve ampirik alanın genişliği dikkate alındığında, burada sunulan tartışmanın bazı boyutlar bakımından daha da derinleştirilmeye açık olduğu da belirtilmelidir. Bu nedenle çalışma, kapsamlı ve nihai bir model önermekten ziyade, söz konusu ilişkiselliği görünür kılmaya yönelik analitik bir çerçeve sunmaktadır.

Sonuç olarak kent hakkı, yalnızca barınma ya da mülkiyet ekseninde değil; temsil, aidiyet, katılım ve mekânsal adalet boyutlarıyla birlikte ele alınmalıdır. Türkiye örneği, neoliberal kentleşme süreçlerinin çok katmanlı eşitsizlikler ürettiğini ve buna karşı gelişen direnişlerin kültürel, toplumsal ve dijital düzeylerde şekillendiğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, kent sosyolojisi literatüründe süregelen tartışmalara Türkiye deneyimi üzerinden ölçülü bir katkı sunmaktadır.

Etik: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Yazım Süreci Yapay Zeka Kullanımı: Beyan edilmemiştir.

Ethics: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

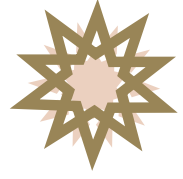
Financial Disclosure: The authors declared that this study received no financial support.

Use of AI for Writing Assistance: None declared

KAYNAKÇA

- Bartu Candan, A., & Kolluoğlu, B. (2008). Emerging spaces of neoliberalism: A gated town and a public housing project in Istanbul. *New Perspectives on Turkey*, 39, 5–46. [CrossRef]
- Bilgili, F. F. (2025). Ağ toplumunda yeni kentsel eşitsizlikler. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 60(4), 4595–4610. [Turkish] [CrossRef]
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. [CrossRef]
- Brenner, N., Marcuse, P., & Mayer, M. (2012). *Cities for people, not for profit: Critical urban theory and the right to the city*. London: Routledge. [CrossRef]
- Brenner, N. (2014). *Implosions/Explosions: Towards a study of planetary urbanization*. Berlin: Jovis.
- Castells, M. (1983). *The city and the grassroots*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Oxford: Blackwell.
- Castells, M. (2000). *The information age: Economy, society and culture* (Vols. 1–3). Oxford: Blackwell.
- Castells, M. (2010). *The city and the grassroots: A cross-cultural theory of urban social movements*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Castells, M. (2012). *Networks of outrage and hope: Social movements in the internet age*. Cambridge: Polity Press.
- Cornwall, A., & Jewkes, R. (1995). What is participatory research? *Social Science & Medicine*, 41(12), 1667–1676. [CrossRef]
- Coşkun Tuna, P., & Türkölmez, O. (2023). Yeni toplumsal hareketler ve dijital aktivizm. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4(2), 211–240. [Turkish] [CrossRef]
- Eseler, B., & Gençkaya, Ö. F. (2023). Kentsel dönüşüm kararlarına vatandaş katılımı: Fikirtepe kentsel dönüşüm projesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 291–308. [Turkish] [CrossRef]
- Eraydın, A., & Taşan-Kok, T. (Eds.). (2013). *Resilience thinking in urban planning*. Springer. [CrossRef]
- Ermann, T. (2015). Neoliberal kent projeleri ve konut politikalarının göçmen mahalle ve yaşamlarına etkisi: Göç çalışmalarına yeni bir araştırma gündemi denemesi. *İDEALKENT*, (15), 198–213. [Turkish] [CrossRef]
- Fernandes, E. (2007). Constructing the “right to the city” in Brazil. *Social & Legal Studies*, 16(2), 201–219. [CrossRef]
- Ghertner, D. A. (2011). Gentrifying the state, gentrifying participation: Elite governance programs in Delhi. *International Journal of Urban and Regional Research*, 35(3), 504–532. [CrossRef]
- Giritlioğlu, P. P. (2023). Kentsel Dönüşüm, Yoksulluk ve Yaşam Kalitesi Üzerine Düşünceler: Sulukule Örneği. *Kent Akademisi*, 16(3), 1861–1879. [Turkish] [CrossRef]
- Harvey, D. (1989). From managerialism to entrepreneurialism: The transformation in urban governance. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 71(1), 3–17. [CrossRef]
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press. [CrossRef]
- Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53, 23–40. [CrossRef]
- Holston, J. (2008). *Insurgent citizenship: Disjunctions of democracy and modernity in Brazil*. Princeton: Princeton University Press. [CrossRef]
- Karaman, O. (2013). Urban renewal in Istanbul: Reconfigured spaces, robotic lives. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(2), 715–733. [CrossRef]
- Kuyucu, T., & Ünsal, Ö. (2010). “Urban transformation” as state-led property transfer: An analysis of two cases of urban renewal in Istanbul. *Urban Studies*, 47(7), 1479–1499. [CrossRef]
- Marcuse, P. (2009). From critical urban theory to the right to the city. *City*, 13(2–3), 185–197. [CrossRef]
- Lefebvre, H. (1991a). *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- Lefebvre, H. (1991b). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Trans.). Oxford: Blackwell. [CrossRef]
- Lefebvre, H. (1996). *Writings on cities*. Oxford: Blackwell.
- Öktem, B. (2011). Neoliberal küreselleşme sürecinde İstanbul’da kentsel dönüşüm. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (44), 23–40. [Turkish] [CrossRef]
- Peck, J., & Tickell, A. (2002). Neoliberalizing space. *Antipode*, 34(3), 380–404. [CrossRef]
- Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. *GeoJournal*, 58(2–3), 99–108. [CrossRef]

- Rodriguez, A., & Sugranyes, A. (Eds.). (2015). *The challenge of slums: Global report on human settlements*. UN-Habitat.
- Roy, A. (2009). Why India cannot plan its cities: Informality, insurgence and the idiom of urbanization. *Planning Theory*, 8(1), 76–87. [CrossRef]
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. London: Routledge.
- Soja, E. W. (2010). *Seeking spatial justice*. Minneapolis: University of Minnesota Press. [CrossRef]
- Soykan, M. (2025). Kent, sermaye ve soylulaştırma: David Harvey'in mekân kuramı bağlamında İstanbul ve Ankara örnekleri. *The Journal of Economics and Governance Studies*, 1(1), 25–39. [Turkish] [CrossRef]
- Uysal, Ü. E. (2012). Sulukule: Kentsel dönüşüm et-no-kültürel bir direniş. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (47), 136–159. [Turkish] [CrossRef]
- Ünver, M., & Suri, L. (2020). Kentsel dönüşümün fikirtepe'ye yansımaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 2(2), 11-23. [Turkish] [CrossRef]
- Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Zukin, S. (2010). *Naked city: The death and life of authentic urban places*. Oxford: Oxford University Press. [CrossRef]
- Wacquant, L. (2008). *Urban outcasts: A comparative sociology of advanced marginality*. Cambridge: Polity Press. [CrossRef]

Original Makale / Original Article

Çok boyutlu kültürel tevazu ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması

Adaptation of the multidimensional cultural humility scale into Turkish: A validity and reliability study

Cansu BİNGÖL^a, Mine ALADAĞ^b

^aMilli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Türkiye

^bEge Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

^aMinistry of National Education, Istanbul, Türkiye

^bEge University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Division of Guidance and Psychological Counseling, Izmir, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş tarihi: 28 Şubat 2025

Kabul tarihi: 21 Haziran 2026

Anahtar kelimeler:

Damgalama, kültürel tevazu, psikolojik danışman, uyarlama

ARTICLE INFO

Article history

Received: 28 February 2025

Accepted: 21 June 21 2026

Key words:

Stigma, cultural humility, psychological counselor, adaptation

ÖZ

Bu çalışmada, psikolojik danışmanların kültürel tevazu düzeylerini ölçen “Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği”nin türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirliğinin test edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma aktif olarak mesleğini sürdüren, 201’i kadın (%70.1) 90’ı erkek (%29.9) olmak üzere toplam 301 psikolojik danışmanla yürütülmüştür. Uyarlama sürecinde merkezden uzaklaştırma yöntemi kullanılmış, uzman görüşleri alınarak dilsel uyum süreci tamamlanmıştır. Yapı geçerliğini değerlendirmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış ve ölçeğin beş faktörlü yapısının korunduğu belirlenmiştir. Ölçüt geçerliğini belirlemek için Damgalama Ölçeği kullanılmış ve iki ölçek arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Güvenirlik analizi kapsamında Cronbach alfa katsayısı hesaplanmış ve ölçeğin iç tutarlılığının yeterli düzeyde olduğu saptanmıştır. Ölçeğin psikolojik danışmanların kültürel tevazu düzeylerini değerlendirmede güvenilir ve geçerli bir araç olduğu görülmüştür. Bulgular, kültürel tevazunun ölçülmesine yönelik bilimsel bir çerçeve sunarken, psikolojik danışma alanındaki uygulamalar için de önemli katkılar sağlamaktadır. Çalışmanın sonuçları kültürel tevazu kavramına yönelik gelecekteki araştırmalara katkı sağlayabilecek şekilde tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Atıf için yazım şekli: Bingöl C, Aladağ M. Çok boyutlu kültürel tevazu ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Yıldız Sos Bil Ens Der 2026;10:1:12–25.

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail address: cansbngl@gmail.com

Published by Yıldız Technical University, İstanbul, Türkiye

This is an open access article under the CC BY-NC license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

ABSTRACT

In this study, it was aimed to adapt the “Multidimensional Cultural Humility Scale”, which measures the cultural humility levels of counselors, into Turkish and to test its validity and reliability. The study was conducted with a total of 301 counselors, 201 of whom were female (70.1%) and 90 of whom were male (29.9%). In the adaptation process, decentering method was used and the linguistic adaptation process was completed by obtaining expert opinions. Confirmatory factor analysis was applied to assess construct validity and it was determined that the five-factor structure of the scale was preserved. The Stigma Scale was used to determine criterion validity and significant negative correlations were found between the two scales. Within the scope of reliability analysis, Cronbach's alpha coefficient was calculated and it was determined that the internal consistency of the scale was at a sufficient level. The scale was found to be a reliable and valid tool for assessing counselors' cultural humility levels. While the findings provide a scientific framework for measuring cultural humility, they also provide important contributions to the practices in the field of counseling. The results of the study were discussed in a way that can contribute to future research on the concept of cultural humility and recommendations were presented.

Cite this article as: Bingöl C, Aladağ M. Adaptation of the multidimensional cultural humility scale into Turkish: A validity and reliability study. Yıldız Sos Bil Ens Der 2026;10:1:12–25.

GİRİŞ

Kültür, bir toplumu karakterize eden paylaşılan inanç, değer, gelenek ve davranışların toplamını ifade eden çok yönlü ve dinamik bir yapıdır. Birey düzeyinde edinilen ve kişiye özgü özellikler taşıırken, toplum düzeyinde kuşaktan kuşağa aktarılan ortak bir yapı olarak ortaya çıkar. Homojen ve değişmez olmayan kültür, kendi içinde çoğulluğu barındırır (Çelik, 2008). Kültürlerin içsel çeşitliliği ve aralarındaki etkileşimler dikkate alındığında çokkültürlülük kavramı ortaya çıkmaktadır. Çokkültürlülük, farklı kültürlerin bir arada bulunduğu ortamları ifade eder (Başbay ve Bektaş, 2009). Göç, küreselleşme ve artan iletişim olanakları ile homojen toplum yapısını büyük ölçüde ortadan kaldırmış ve günümüzde toplumların büyük çoğunluğu çokkültürlü hale gelmiştir (Yanık, 2012; Acar Çiftçi ve Aydın, 2014).

Psikolojik danışmanların, farklı kültürel geçmişlere sahip danışanların ihtiyaçlarını etkili biçimde karşılayabilmeleri için kültürün psikolojik danışma sürecine etkisini anlamaları ve danışanların kültürel bakış açılarını dikkate almaları gerekmektedir (Lee, 2001). Kültür, psikolojik danışma sürecinin etkililiğinde temel belirleyicilerden biridir ve hem danışanın hem de psikolojik danışmanın kültürel özellikleri süreçte kritik rol oynar (Kağnıcı, 2013). Psikolojik danışmada kültürel çeşitliliğe hizmet vermeye yönelik ilk yaklaşımlar çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerine odaklanmıştır. Bu yeterlikler, danışanların farklı geçmiş ve deneyimlerini anlama ve bunlara saygı gösterme kapasitesini içeren, etkili psikolojik danışmanın temel bileşenlerinden biridir (Kim ve Lyons, 2003). Sue, D. W., Arredondo, P., ve McDavis, R. J. (1992) tarafından geliştirilen modelde bu yeterlikler; inanç ve tutumlar, bilgi ve beceriler olmak üzere üç boyutta ele alınmıştır.

Psikolojik danışma literatüründe kültürel çeşitliliğe verilen önemin artması, kültürel yeterlik temelli yaklaşımların gelişmesine yol açmıştır. Ancak zamanla bu yaklaşımların, uzman merkezli bir yeterlik anlayışı üzerinden ilerlemesinin bazı sınırlılıkları olduğu tartışılmaya başlanmıştır. Bu noktada kültürel tevazu kavramı, çokkültürlü yeterlik yaklaşımına tamamlayıcı ve alternatif bir yaklaşım olarak alanyazına kazandırılmıştır (Tervalon ve Murray-García, 1998; Hook, Davis, Owen, Worthington Jr. ve Utsey, 2013). Çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri, daha çok bilgi, beceri ve tutumlara dayalı ölçülebilir bir çerçeve sunarken (Sue, D. W., Arredondo, P., ve McDavis, R. J., 1992), kültürel tevazu psikolojik danışmanın öğrenmeye açık, eşitlikçi ve işbirlikçi bir tutum benimsemesini vurgulayan süreç odaklı bir yaklaşımı ifade etmektedir (Owen, Tao, Leach ve Rodolfa, 2011; Davis vd., 2018; Anders, Kivlighan, Porter, Lee ve Owen, 2021). Bu nedenle çokkültürlü yeterlikler ne bilinmeli sorusuna odaklanırken, kültürel tevazu nasıl bir ilişki kurulmalı sorusunu merkeze almaktadır (Owen vd., 2016; Kivlighan III ve Chapman, 2018). Ayrıca kültürel yeterlik yaklaşımının kültürü kategorize etme ve psikolojik danışmanı “yeterli” konuma yerleştirme riski taşıdığı, bu durumun danışma sürecinde güç dengesizliklerini yeniden üretebileceği belirtilmektedir (Hook vd., 2016; Owen vd., 2016). Kültürel tevazu ise, sürekli öz değerlendirme, öğrenmeye açıklık ve eşitlikçi ilişki kurma gibi süreç odaklı unsurları merkeze alarak bu sınırlılıkları aşmayı amaçlamaktadır.

Kültürel tevazu kavramı ilk olarak Tervalon ve Murray-Garcia (1998) tarafından çokkültürlü yeterlik kavramına alternatif olarak sağlık hizmetleri alanında sunulmuştur. Hizmet alanlarla hizmet veren uzmanlar arasındaki güç dengesizliklerini gidermek için devamlı çabalayan, öz eleştiriye olan bağlılığı içeren hayat boyu öğrenme süreci

olarak tanımlanmıştır. Kültürel tevazu, sağlık hizmetleri alanında olduğu gibi psikolojik danışma alanına da çok-kültürlü yeterlikler kavramına alternatif bir terapötik yaklaşım olarak önerilmiştir (Hook vd., 2013). Owen vd. (2011), çokkültürlü yeterlikten ziyade yönelimi merkeze alarak Çokkültürlü Yönelim (Multicultural Orientation-MCO) kavramını önermiştir. Bu yaklaşım, kültürel rahatlık, kültürel fırsatlar ve kültürel tevazu olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır (Anders vd., 2021). Kültürel rahatlık ve fırsatlar, kültürel konuların danışma sürecinde ele alınma biçimini ifade ederken, kültürel tevazu bu sürecin temel yönelimini oluşturmaktadır (Davis vd., 2018). Kültürel tevazu, psikolojik danışmanın danışanla eşitlikçi ve işbirlikçi bir ilişki kurmasını, kendi sınırlılıklarının farkında olmasını ve danışanın kültürel deneyimine açık olmasını ifade etmektedir. Bu yönelim, psikolojik danışmanın üstünlük eğilimlerini fark ederek bunları aşmasını ve danışanın bakış açısını anlamaya açık olmasını gerektirir (Hook vd., 2013). Bu sayede kültürel tevazu, terapötik ittifakın güçlenmesine ve kültürel farklılıkların daha sağlıklı biçimde ele alınmasına katkı sağlamaktadır (Owen vd., 2014; Owen vd., 2016).

Foronda, Baptiste, Reinholdt ve Ousman (2016), alanyazına sundukları kavram analizi çalışmasıyla kültürel tevazuyu açıklamış, açıklık, öz farkındalık, egosuz olma, destekleyici etkileşimler ve öz yansıtma ve öz eleştiri olmak üzere kültürel tevazunun beş niteliğini ortaya koymuşlardır. Buna bağlı olarak açıklık yeni fikirleri keşfetmeye istekli olmak olarak tanımlanmıştır. Açıklık, kültürel tevazunun gerçekleşmesi için temel bir unsurdur, çünkü bireylerin farklı kültürel geçmişlere sahip insanlarla etkileşime girmelerini, girdikleri etkileşimlerde diğerlerine merak ve anlayışla yaklaşmalarını sağlar. Öz farkındalık ise kişinin güçlü yanlarını, sınırlılıklarını, inançlarını, değerlerini, davranışlarını tanımasını ve anlamasını, ayrıca başkalarının bunları nasıl algıladığına dair farkındalık kazanmasını içerir. Diğer bir nitelik olan egosuz olma da kişinin egosunu bir kenara bırakmasını, başkalarına eşit olarak yaklaşmasını ve üstünlük iddia etme girişimlerinden kaçınmasını içerir. Destekleyici etkileşimler, bireyler arasında olumlu alışverişleri ve anlamlı bağlantıları temsil eder. Son nitelik olarak tanımlanan öz yansıtma ve öz eleştiri, sürekli bir iç gözlem ve gelişim süreci olarak tanımlanmıştır. Bu süreç, bireyin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını eleştirel bir şekilde değerlendirebilmesidir (Foronda vd., 2016).

Psikolojik danışmanlar farklı kültürel özelliklere sahip danışanlara daha etkili ve duyarlı hizmetler sağlamaya çalıştıkça, kültürel tevazu psikolojik danışma ve psikoterapi alanında zamanla daha önemli bir kavram haline gelmiştir. Kültürel tevazunun psikolojik danışma süreçlerine olan olumlu etkisi araştırmalarla da desteklenmektedir. Hook vd. (2013) yaptıkları çalışmada kültürel tevazunun psikolojik danışma sürecine etkisini danışan görüşlerini alarak

incelemişlerdir. Araştırmaya katılan danışanlar, psikolojik danışmanlarının kendi kültürlerini öğrenmeye ve anlamaya çaba gösterdiğini fark ettiklerinde ve bu süreçte kendilerine saygı duyulduğunu hissettiklerinde, daha rahat ve özgür hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Kültürel tevazu ile ilgili yapılan diğer araştırmalarda da kültürel tevazunun, pozitif terapi çıktısı, pozitif temas, göçmenliğe karşı olumlu tutumlar ve terapötik ittifak ile pozitif ilişki gösterdiği (Captari vd., 2019; Hook vd., 2013; Owen vd., 2014; Owen vd., 2016), öte yandan algılanan tehdit, önyargı ve ırksal mikrosaldırı ile negatif ilişki gösterdiği, (Captari vd., 2019; Davis vd., 2016; Hook vd., 2016) bunun yanında azınlık gruplarına yönelik ön yargıların azaltılmasında yordayıcı rolü olduğu bulunmuştur (Choe vd., 2019). Kültürel tevazu ile ilgili yapılan çalışmalarda, kavramın ölçülmesi için çeşitli ölçekler geliştirilmiş ve bu ölçekler, kültürel tevazunun psikolojik danışma sürecine etkilerini değerlendirmek için kullanılmıştır. Örneğin, danışanların psikolojik danışmanlarının kültürel tevazu düzeylerini değerlendirmeleri amacıyla kullanılan Cultural Humility Scale (Kültürel Tevazu Ölçeği) Hook vd. (2013) tarafından geliştirilmiştir. Ayrıca, Multicultural Orientation Inventory (Çokkültürlü Yönelim Envanteri), Anders vd. (2021) tarafından geliştirilmiş ve kültürel tevazu, kültürel rahatlık ve kültürel fırsatlar boyutlarını ölçmek için tasarlanmıştır. Foronda, Porter ve Phitwong (2021) ise üç faktörlü bir Kültürel Tevazu Ölçeği sunmuştur. Bu ölçekler, kültürel tevazu ve duyarlılık düzeylerinin değerlendirilmesine olanak sağlayarak psikolojik danışma uygulamalarında gelişimi desteklemektedir.

Türkiye’de ise kültürel tevazu üzerine yapılan araştırmaların henüz yeni başladığı söylenebilir. Türkiye’de kültürel tevazu konusunda yapılan ilk çalışma ölçek uyarlama çalışmasıdır. Kuşci ve Oğuz Duran (2022) tarafından yürütülen çalışmada, Foronda, Porter ve Phitwong (2021) tarafından geliştirilen Cultural Humility Scale (Kültürel Tevazu Ölçeği) Türkçe’ye uyarlanmıştır. Çalışma, eğitim fakültesi mezunu 231 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, hizmet sektöründeki meslek gruplarında ve araştırmalarda kullanılmak üzere Türkçe’ye çevrilen kültürel tevazu ölçeğinin güvenirlik ve geçerliğinin test edilmesi için ön çalışma yürütüldüğü belirtilmiş ve psikolojik danışma alanına özgü bir bağlamda detaylı bir şekilde ele alınmamıştır. Sonraki çalışmalarda kültürel tevazunun farklı değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Bu kapsamda, yeni atanmış okul psikolojik danışmanlarının kültürel tevazu düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği bir çalışmada (Bingöl, 2023), Gonzalez, Sperandio, Mullen ve Tuazon (2021) tarafından geliştirilen Multidimensional Cultural Humility Scale Türkçeye uyarlanmıştır. Kuşci (2024) tarafından yürütülen araştırmada, kültürel tevazunun terapötik ittifakla pozitif yönde ilişkili olduğu; bu ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ile empatinin tam aracı rol üstlendiği ortaya konmaktadır.

Vardar, İ.D. (2024) ise çalışmasında, kültürel tevazunun bilinçli farkındalık, empati, sakin benlik ve duygusal zekâ ile pozitif yönde ilişkili olduğunu; ayrıca bu değişkenlerden bazılarının söz konusu ilişkilerde kısmi aracı rol üstlendiğini göstermektedir.

Türkiye, coğrafi konumu ve tarihsel geçmişi nedeniyle kültürel çeşitliliğin yoğun olduğu bir ülkedir (Günay ve Aydın, 2015) Farklı etnik kökenlerin, dillerin, dini inançların ve mezhepsel yapıların bir arada bulunması Türkiye’de kültürel çeşitliliğin toplumsal yaşamın önemli bir gerçeği olduğunu göstermektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023; KONDA, 2006). Ayrıca son yıllarda artan göç hareketleri ile birlikte Türkiye, farklı kültürel geçmişlere sahip milyonlarca bireye ev sahipliği yapan dinamik bir yapıya dönüşmüştür (GİGM, 2023). Bu durum, psikolojik danışma süreçlerinde kültürel farklılıkların giderek daha belirleyici hale gelmesine yol açmaktadır.

Kültürel çeşitliliğin yoğun olduğu bu yapıda psikolojik danışma süreçleri de doğal olarak çokkültürlü bir nitelik kazanmaktadır. Danışanların farklı kültürel geçmişlere, değerlere ve dünya görüşlerine sahip olması, psikolojik danışmanların kültürel duyarlılık geliştirmesini ve bu farklılıkları sürece dahil etmesini gerekli kılmaktadır. Türkiye bağlamında gerçekleştirilen araştırmalar, kültürel farklılıkların psikolojik danışma süreçlerini ve psikolojik danışmanların bu süreçteki yeterlik algılarını etkilediğini göstermektedir. Örneğin, okul psikolojik danışmanlarıyla yürütülen bir çalışmada, Suriyeli bireylere yönelik kaygı ve sosyal temas düzeylerinin çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik algılarını yordadığı bulunmuştur (Yalçın Güler, 2020). Benzer şekilde, yabancı uyruklu öğrencilerle çalışan psikolojik danışmanların çokkültürlü yeterlik algılarının, farklı kültürler hakkında bilgi edinme isteğine göre anlamlı biçimde farklılaştığı belirlenmiştir (Uğur, Çalık, Bağcı ve Uzun, 2021). Bununla birlikte, psikolojik danışmanların etnik kökenlerinin ve farklı kültürel gruplarla temas deneyimlerinin çokkültürlü yeterlik algıları üzerinde etkili olduğu; azınlık gruplara mensup bireylerin kültürel farkındalıklarının daha yüksek olabildiği raporlanmıştır (Demirel, 2016). Ayrıca çokkültürlü psikolojik danışma eğitimi alan bireylerin kültürel empati, açık görüşlülük ve duyarlılık düzeylerinin anlamlı biçimde arttığı; bu etkinin mesleki yaşamda da sürdüğü gösterilmiştir (Kağnıcı, 2011; Kağnıcı, 2014; Aydın, 2014).

Bu bulgular, Türkiye’de kültürel farklılıkların psikolojik danışma süreçlerinde yalnızca danışan düzeyinde değil, psikolojik danışmanın farkındalık, tutum ve yeterlikleri üzerinde de belirleyici olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kültürel farklılıkların danışma sürecinde nasıl ele alındığı, terapötik ilişkinin niteliğini doğrudan etkileyen bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Bu durum, psikolojik danışma süreçlerinde kültürel tevazu ve duyarlılık becerilerinin önemini daha da artır-

maktadır. Türkiye’de, psikolojik danışmanların farklı kültürel geçmişlere sahip danışanlarla etkili ve duyarlı bir şekilde çalışabilmesi, bu alanda yapılacak araştırmalarla desteklenebilir. Kültürel tevazunun ölçülmesi, bu yönelimin geliştirilmesine yönelik bilimsel bir altyapı sunarak psikolojik danışmanların mesleki yeterliklerini artırmalarına da fayda sağlayabilir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, bu çalışmada psikolojik danışmanların kültürel tevazu düzeylerini ölçmek amacıyla Gonzalez vd. (2021) tarafından geliştirilen Multidimensional Cultural Humility Scale’in Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği adıyla Türkçe’ye uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik analizlerinin yapılması amaçlanmaktadır. Bu ölçeğin seçilmesindeki temel neden, kültürel tevazunun beş farklı boyutunu (açıklık, öz farkındalık, egosuz olma, destekleyici etkileşimler ve öz yansıtma ve öz eleştiri) içeren bütüncül bir yapı sunması ve bu sayede bireylerin kültürel tevazu düzeylerini detaylı olarak değerlendirebilmesidir. Ayrıca ölçeğin psikolojik danışmanlar üzerinde geliştirilmiş olması ve psikolojik danışma sürecine özgü ilişkisel dinamikleri dikkate alması, araştırmanın amacıyla doğrudan uyum göstermektedir. Alanyazında yer alan bazı ölçme araçlarının daha genel örneklemeler üzerinde geliştirilmiş olması ya da kültürel tevazunun sınırlı boyutlarını ele alması dikkate alındığında, bu ölçek süreç odaklı, ilişkisel ve çok boyutlu yapısıyla öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, kültürel tevazunun danışan memnuniyeti, terapötik ittifak ve önyargıların azalması gibi önemli psikolojik danışma çıktılarıyla ilişkili olduğu alanyazında ortaya konmuştur (Captari vd., 2019; Hook vd., 2013; Owen vd., 2016). Bu bulgular, güncel alanyazınla da desteklenmektedir. Kültürel tevazunun terapötik ittifak ve olumlu terapi sonuçları ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koyan meta-analiz bulguları (Orlowski, Moeyaert, Monley ve Ridden, 2025) ile kültürel tevazu ile çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin ilişkili ancak farklı yapılar olduğunu gösteren çalışmalar (Zhu, Luke, Liu ve Wang, 2023), bu kavramın psikolojik danışma sürecinde özgün ve tamamlayıcı bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Ancak Türkiye’de kültürel tevazuyu çok boyutlu bir yapıda ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracının bulunmaması, bu alanda önemli bir boşluğa işaret etmektedir. Bu doğrultuda, yurt dışı alanyazında kullanılan ve bu çalışmada Türkçe’ye uyarlanan Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği’nin, kültürel tevazunun farklı boyutlarını kapsamlı biçimde değerlendirme olanağı sunarak yurtiçi alanyazına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Kültürel tevazu, belirli gruplara özgü bir özellikten ziyade, her danışanın kendine özgü kültürel bağlamı içinde ele alınmasını gerektiren ve süreç boyunca etkin olan bir yönelimi ifade etmektedir. Psikolojik danışmanın kendi kültürel konumlanışını ve sınırlılıklarını fark etmesini, danışanın deneyimini merkeze alan eşitlikçi ve işbirliğine dayalı bir ilişki kurmasını mümkün kılmaktadır. Bu

açından kültürel tevazu, terapötik ittifakın kurulması ve sürdürülmesinde belirleyici bir zemin sunmakta; danışanın kendini anlaşılmış ve güvende hissetmesini desteklemektedir (Hook vd., 2016; Owen vd., 2014). Ayrıca kültürel tevazu, psikolojik danışma sürecinde kültürel yanlış anlamaların ve mikroagresyonların önlenmesine katkı sağlayarak daha duyarlı ve kapsayıcı bir hizmetin sunulmasına olanak tanımaktadır (Mosher, Hook, Farrell, Watkins ve Davis, 2017; Owen vd., 2011). Bu noktada, Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması, sadece bir ölçme aracı ihtiyacını gidermekle kalmayacak; aynı zamanda psikolojik danışmanların kültürel duyarlılıklarının sistematik biçimde değerlendirilmesine ve mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesine yönelik stratejilerin oluşturulmasına da hizmet edecektir. Ölçeğin, kültürel tevazunun psikolojik danışma sürecindeki rolünün daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına ve kültürel açıdan duyarlı psikolojik danışma uygulamalarının yaygınlaşmasına önemli bir zemin hazırlayacağı öngörülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği'ni Türkçeye uyarlamak, geçerlik ve güvenilirliğini test etmek amaçlanmıştır. Yetenek ve tutum testlerinin geliştirilmesi veya uyarlanmasını amaçlayan araştırmaların, betimsel araştırma grubuna dahil olduğu ifade edilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018). Bu doğrultuda, çalışmada nicel araştırma türlerinden betimsel tarama deseni kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmada, her bir madde için en az 20 katılımcı ile çalışmanın güvenilir bir yöntem olduğunu vurgulayan Kline (2013) temel alınmıştır. Bu doğrultuda, 15 maddeden oluşan ölçek için minimum 300 katılımcıya ulaşılması hedeflenmiştir. Katılımcılar belirlenirken uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yöntemi, veri toplama sürecine pratiklik kazandırarak ulaşılması güç olan katılımcı gruplarından veri elde etmeyi kolaylaştıran bir örnekleme yöntemi olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Sonuç olarak, hazırlanan çevrimiçi form 301 psikolojik danışman tarafından doldurulmuştur. Katılımcıların 211'i kadın (%70.1), 90'ı erkek (%29.9) olmak üzere yaş ortalamaları 31.73'tür. Katılımcılara ilişkin demografik bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği

Çok boyutlu kültürel tevazu ölçeği, Gonzalez vd. (2021) tarafından psikolojik danışmanların kültürel tevazu düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Fronda vd. (2016) tarafından kültürel tevazunun beş temel niteliği olarak tanımlanan (açıklık, öz farkındalık, egosuz olma, destek-

Tablo 1. Demografik Bilgiler

Değişkenler	Kategoriler	f	%
Cinsiyet	Kadın	211	70.1
	Erkek	90	29.9
Yaş Aralığı	20-30	184	61.1
	31-40	70	23.3
	41-50	35	11.6
	51+	12	4.0
Çalışılan Kurum	Okul Öncesi	19	6.3
	İlkokul	63	20.9
	Ortaokul	76	25.2
	Lise	99	32.9
	Üniversite	2	0.7
	Rehberlik Araştırma Merkezi	13	4.3
	Özel Psikolojik Danışma Merkezi	13	4.3
	Diğer	16	5.3
Mesleki Deneyim Aralığı	1-10	207	68.8
	11-20	57	18.9
	21-30	35	11.6
	31+	2	0.7
Eğitim Düzeyi	Lisans	210	69.8
	Yüksek Lisans	82	27.2
	Doktora	9	3.0
Çokkültürlülük ile İlgili Ders Alma Durumu	Evet	126	41.9
	Hayır	175	58.1
Eğitim Hayatında Süpervizyon Alma Durumu	Evet	247	82.1
	Hayır	54	17.9
Mesleki Yaşamında Süpervizyon Alma Durumu	Evet	97	32.2
	Hayır	204	67.8

Veri Toplama Araçları

leyici etkileşimler ve öz yansıtma ve öz eleştiri) nitelikler ölçeğin alt boyutlarını oluşturmuştur. Toplam 15 madde ve 5 boyuttan oluşan ölçek, her biri "Kesinlikle Katılmıyorum" (1) ile "Kesinlikle Katılıyorum" (6) arasında değişen altılı Likert türünde değerlendirilmektedir. Ölçekte yer alan üç madde (m10, m11, m12) ters kodlanmış olup, ölçekten elde edilen yüksek puanlar, psikolojik danışmanların kültürel tevazu düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin geliştirilme sürecinde Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) kullanılmıştır. Ölçek 57 madde olarak oluşturulmuş fakat yapılan analizler ile değerlendirme sürecinde belirli kriterleri karşılamayan

maddeler sebebiyle yeniden düzenlenmiştir. Ortak noktaların düşük olması nedeniyle 21, yetersiz faktör yükü nedeniyle 19, çapraz yükleme nedeniyle 5 madde olmak üzere toplam 45 madde ölçekten çıkarılmıştır. Ölçekte yer alabilecek potansiyel maddeleri daha ayrıntılı değerlendirmek amacıyla çıkarılan her bir madde sistematik olarak geri yüklenmiş ve yeniden analiz edilmiştir. Bu sürecin sonunda ise çıkarılan 3 madde tekrar ölçeğe dahil edilmiştir. Tüm işlemlerin sonucunda ölçek 15 maddeden oluşan son halini almıştır.

Ölçeğin açıkladığı toplam varyans %62.95, ölçeğin tamamı için Cronbach alfa değeri .78'dir. Açıklık, Öz-Farkındalık, Egosuz Olma, Destekleyici Etkileşimler, Öz-Yansıtma ve Öz Eleştiri alt boyutları için Cronbach alfa katsayıları sırasıyla .73, .69, .72, 62 ve .59 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada Gonzalez vd. (2021)'nin geliştirdiği 15 maddeden oluşan ölçek Çok boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği olarak adlandırılıp Türkçeye uyarlanmıştır.

Damgalama (Stigma) Ölçeği

Bu çalışmada Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği'nin ölçüt dayanaklı geçerliğini belirlemek amacıyla, bu ölçek ile aynı zamanda uygulanan ve Yaman ve Güngör (2013) tarafından geliştirilen Damgalama (STIGMA) Ölçeğinden elde edilen puanlar ölçüt olarak alınmıştır. Damgalama (STIGMA) Ölçeği, bireylerin damgalama eğilimlerini ölçmek için geliştirilmiş olup, ayrımcılık ve dışlama, etiketleme, psikolojik sağlık ve önyargı olmak üzere dört alt boyuttan ve toplamda 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki her bir madde Kesinlikle katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kısmen katılmıyorum (3), Katılıyorum (4), Tamamen Katılıyorum (5) olmak üzere beşli likert türünde değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 22 ile 110 arasında değişmektedir ve ölçeğe ait ters kodlanan maddelerde bulunmamaktadır. Damgalama Ölçeğinden 55 puanın altında alan bireylerin damgalama eğilimlerinin düşük, bu puanın üstünde alan bireylerin ise damgalama eğiliminin yüksek olduğu ölçeği geliştiren araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir. Ölçek toplam varyansın 43.63'ünü açıklamaktadır. Test madde korelasyonları .31 ile .52 arasında değişirken, Cronbach Alfa güvenirlik sayısı .84, Spearman Brown korelasyon katsayısı .85, Guttman Split-Half değeri .85 olarak hesaplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan formda cinsiyet, yaş aralığı, çalışılan kurum, mesleki deneyim aralığı, eğitim düzeyi, çokkültürlülük ile ilgili ders alma durumu eğitim hayatında süpervizyon alma durumu ve mesleki yaşamında süpervizyon alma durumu soruları yer almıştır.

Veri Toplama Süreci

Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması sürecinde ölçeğin güvenirlik ve geçerlik çalışmaları

ları için çevrimiçi form hazırlanmıştır. Avcılar Rehberlik Araştırma Merkezi ve sosyal ağlar aracılığıyla aktif olarak mesleğini icra eden psikolojik danışmanlara ulaştırılmıştır. Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden psikolojik danışmanlara, hazırlanan çevrimiçi form iletilmiştir. Oluşturulan çevrimiçi form aracılığı ile araştırmaya gönüllü katıldıklarına ilişkin onam alınmıştır.

Veri Analizi

Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması sürecinde, ölçek geliştiricilerinden gerekli izin alınmıştır. Uyarlama sürecinde, dilsel eşdeğerlikten ziyade kavramların altında yatan anlamların korunmasını amaçlayan merkezden uzaklaştırma yöntemi (decentering method) benimsenmiştir (Brislin, 1970; akt. Ljungberg, Fossum, Fürst ve Hagelin, 2015). Bu yaklaşım, çeviri sürecinde kültürel bağlama uygunluk ve anlam bütünlüğünü önceliklendirmesi nedeniyle tercih edilmiştir (Hambleton, 2004). Ölçeğin Türkçeye uyarlanması sürecinde, dilsel eşdeğerlikten ziyade kavramların altında yatan anlamların korunmasını amaçlayan merkezden uzaklaştırma (decentering) yöntemi kullanılmıştır (Brislin, 1970). Bu yöntemde, kaynak ve hedef dilin yapısal farklılıkları göz önünde bulundurularak, maddelerin her iki kültürde de aynı psikolojik karşılığı bulması hedeflenmiştir. Süreç, şu adımlarla gerçekleştirilmiştir:

a) Bağımsız Çeviri ve Sentez: İngilizce ve Türkçe dillerine ileri düzeyde hakim olan üç uzman, ölçek maddelerini birbirinden bağımsız olarak Türkçeye çevirmiştir. Ardından araştırmacılar bir araya gelerek, çeviriler üzerinde sentez analizi yapmış; kavramsal olarak örtüşmeyen veya hedef kültürde karşılığı zayıf olan ifadeler tartışılmış, ortak bir taslak form oluşturulmuştur.

b) Uzman Paneli Değerlendirmesi: Oluşturulan taslak form, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında doktora derecesine sahip, çokkültürlü psikolojik danışma konusunda çalışmaları olan beş uzmana sunulmuştur. Uzmanlardan maddeleri dilsel doğruluk, kavramsal uygunluk ve kültürel bağlam açısından 4'lü Likert tipi bir derecelendirme (1=Uygun değil, 4=Tamamen uygun) ile değerlendirmeleri istenmiştir.

c) Kavramsal Eşdeğerlik: Uzmanlardan elde edilen değerlendirmeler doğrultusunda maddeler kapsam geçerliği açısından nitel olarak incelenmiş, uzman görüşleri arasındaki uyum ve öneriler dikkate alınarak maddelerin kavramsal ve kültürel uygunluğu değerlendirilmiştir. Ulaşma sağlanamayan maddeler üzerinde yeniden tartışılarak merkezden uzaklaştırma ilkesi doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve ölçeğin kavramsal eşdeğerliği sağlanmaya çalışılmıştır.

d) Ön Uygulama: Ölçeğin nihai formu, hedef kitleden (psikolojik danışmanlar) küçük bir çalışma grubuna (n=10) uygulanmıştır. Katılımcılara maddeleri okuduktan son-

ra ne anladıkları sorularak görüşme yapılmış, maddelerin amaçlanan psikolojik yapıyı ölçüp ölçmediği teyit edilmiştir.

Ölçek uyarlama çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizi (DFA) için önerilen örneklem büyüklüğü ölçütleri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda, madde sayısına dayalı örneklem büyüklüğü önerileri (Kline, 2016) doğrultusunda, araştırmada yer alan katılımcı sayısının DFA için yeterli olduğu değerlendirilmiştir. Örneklem seçiminde uygun örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, katılımcılara ulaşılabilirlik ve veri toplama sürecinin pratikliği açısından avantaj sağlamakla birlikte, örneklem evreni temsil gücünün sınırlı olması ve seçim yanlılığı oluşturma potansiyeli, çalışmanın bir sınırlılığı olarak ele alınmıştır.

BULGULAR

Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği Türkçe Formunun Madde Analizi ve Yapı Geçerliliği

Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması kapsamında madde analizi ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Madde analizine ilişkin sonuçlar Tablo 2'de gösterilmiştir. Her bir maddenin ortalaması, standart sapması ve madde ayırt ediciliğini gösteren madde toplam korelasyonları yer almaktadır. Madde toplam korelasyonlarının .20'nin üzerinde olması, maddenin ölçülen yapı ile ilişkili olduğunu; .20'nin altında olması durumunda ise gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Özçelik, 2010). Madde ayırt ediciliği .20'nin altında olan 10,11

Tablo 2. Ölçeğe ilişkin madde analizleri

Madde	Ortalama	Standart sapma	Madde-toplam korelasyonu
m1	4.94	0.98	0.509
m2	4.90	1.05	0.585
m3	5.30	0.89	0.619
m4	5.02	1.03	0.447
m5	5.24	0.80	0.553
m6	4.41	1.18	0.331
m7	4.21	1.17	0.513
m8	3.87	1.26	0.448
m9	4.53	1.14	0.536
m10	3.69	1.39	0.081
m11	4.33	1.48	0.086
m12	4.34	1.43	0.144
m13	4.95	0.95	0.379
m14	5.55	0.69	0.454
m15	5.29	0.74	0.393

ve 12 numaralı maddeler için nihai karar doğrulayıcı faktör analizi sonuçları doğrultusunda belirlenmiştir. Diğer maddelerin tümünde ayırt edicilik değeri .20'den yüksektir ve bu maddelerin ölçekten çıkarılmasına gerek yoktur. Maddeler arasında ortalama değeri en düşük olan 8 numaralı madde ($X=3.87$) iken en yüksek olan ise 14 numaralı madde ($X=5.55$) olarak saptanmıştır.

On beş maddeden ve 5 faktörden oluşan ölçek için yapı geçerliliği doğrulayıcı faktör analizi yöntemi ile karşılaştırılmıştır. Bu bir uyarlama çalışması olup maddeler ve boyutlar belirlendiği için farklı kültürde geçerliliği test edilmek üzere doğrulayıcı faktör analiz çok değişkenli istatistiksel yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak eksik veri ya da yanlış veri girişi olup olmadığı kontrol edilmiştir. Tüm maddeler için uç değer kontrol edilmiş ve bunun için maddelerin z standart değerlerine bakılmıştır. Tabachnick ve Fidell'e (2013) göre, ± 3.29 aralığı dışında kalan z değerleri uç değer olarak kabul edilmektedir. Yapılan analizler sonucunda, veri setinde herhangi bir uç değere rastlanmamıştır. DFA analizi, Lisrel 8.80 programı kullanılarak yapılmıştır.

Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeğine ilişkin maddeler ve boyutlar arasındaki t değerleri Tablo 3'te sunulmuştur. Öncelikle, maddeler ile boyutlar arasındaki faktör yüklerinin anlamlı olup olmadığına bakılır ve anlamlı olmayan maddeler çıkarılması gerekir. Bu doğrultuda maddeler ve boyutlar arasındaki t değerleri incelenmiştir.

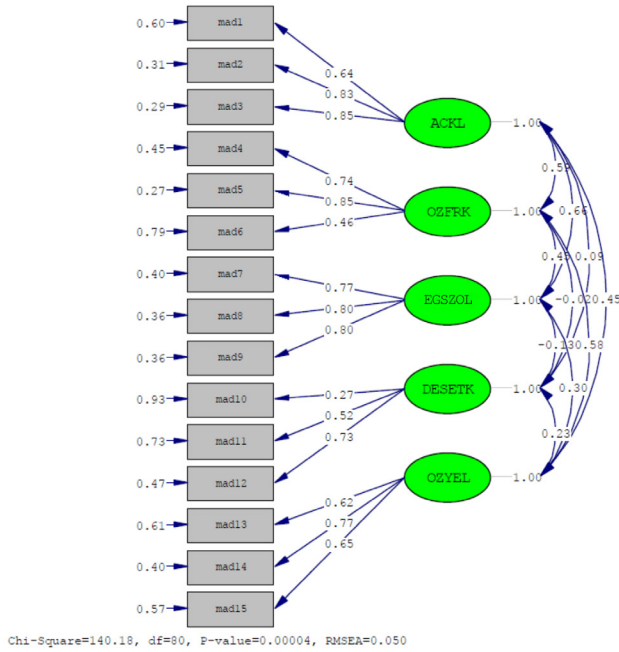
Analiz sonucunda, elde edilen t değerleri .05 manidarlık düzeyindeki ve sonsuz serbestlik derecesindeki kritik t değeri olan 1.96 değeri ile karşılaştırılır ve t değeri ± 1.96 aralığı dışında ise faktör yükü anlamlıdır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Analiz sonuçlarına göre, tüm ölçek maddelerinin t değerleri 1.96'dan büyük bulunmuş ve bu durum, maddelerin faktör yüklerinin anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. 10, 11 ve 12 numaralı maddelerin t değerleri anlamlı olduğu için bu maddelerin ölçekten çıkarılmasına gerek görülmemiştir.

Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği'ne ait standartlaştırılmış faktör yüklerini gösteren grafik Şekil 1'de

Tablo 3. Maddelerin t Değerleri

Madde	T	Madde	t
m1	11.53*	m9	15.45*
m2	16.29*	m10	3.59*
m3	16.76*	m11	5.81*
m4	13.39*	m12	6.61*
m5	15.63*	m13	10.42*
m6	7.7*	m14	13.13*
m7	14.79*	m15	10.98*
m8	15.51*		

* $t > 1.96$

Şekil 1. Ölçeğin DFA standart değerlerine ilişkin grafik.

sunulmuştur. Açıklık boyutu için faktör yükleri .64-.85; öz farkındalık için .46-.85; egosuz olma için .77-.80; destekleyici etkileşimler için .27-.73 ve öz yansıtma ve öz eleştiri için .62-.77 arasında elde edilmiştir.

Alanyazında model veri uyumuna ilişkin birçok istatistik yer almaktadır (Schumacker ve Lomax, 2015). Model veri uyum indeksleri yapının doğrulanması hakkında bilgi sağlar. Bu çalışmada sıkça kullanılan uyum indekslerine ilişkin bulgulara Tablo 4'te yer verilmiştir. Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı 3'ten düşük ise mükemmel uyum, 3 ile 5 arasında ise iyi uyumu belirtir (Kline, 2011) Bu çalışmada oran (140.18/80) 1.75 olarak bulunmuş olup mükemmel uyum gösterdiği belirlenmiştir. Tahmin hatalarının ortalamasının karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) .05 olarak elde edilmiştir ve mükemmel uyumu gösterir. Diğer model veri uyum indeksleri arasında CFI (Comparative Fit Index-Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), NFI (Normed Fit Index- Normlaştırılmış Uyum İndeksi), GFI (Goodnes of Fit Indeks- İyilik Uyum

indeksi) ve SRMR (Standardized RMR-Standartlaştırılmış Kök Artık Kareler Ortalaması) yer almaktadır. DFA analiz sonucuna göre 5 faktörlü yapı ve tüm maddelerin anlamlı olduğu model için yapı geçerliliği doğrulanmıştır ($\chi^2(80) = 140.18$, $p < .0001$, $RMSEA = .05$, $CFI = .98$, $NFI = .95$, $GFI = .94$, $SRMR = .05$).

Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği Türkçe Formunun Ölçüt Bağıntılı Geçerliliği

Ölçüt bağıntılı geçerlik, bir testten elde edilen puanların, belirlenen bir veya daha fazla dış ölçüt ile olan ilişkisini inceleyen bir geçerlik türüdür (Büyüköztürk, 2014). Bu kapsamda, test puanlarının kuramsal olarak ilişkili ya da ters yönde ilişkili olması beklenen bir ölçüt değişkeni ile arasındaki korelasyon değerlendirilmektedir (Anastasi, 1985). Bu çalışmada, Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği'nin ölçüt bağıntılı geçerliğini incelemek amacıyla, kültürel tevazu ile kavramsal olarak ters yönde ilişkili olması beklenen Damgalama (STIGMA) Ölçeği (Yaman ve Güngör, 2013) eş zamanlı olarak uygulanmıştır. Psikolojik danışma sürecinde kültürel tevazu; danışana yönelik önyargı, etiketleme ve dışlayıcı tutumları azaltan, daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir yaklaşımı ifade etmektedir (Hook ve diğerleri, 2016). Bu nedenle, kültürel tevazu düzeyi ile damgalama eğilimi arasında negatif yönlü bir ilişki olması kuramsal olarak beklenmektedir. Damgalama (STIGMA) Ölçeği; ayrımcılık ve dışlama, etiketleme, psikolojik sağlık ve önyargı olmak üzere dört alt boyuttan oluşmakta ve toplam 22 madde içermektedir. Ölçek, "Kesinlikle katılmıyorum (1)" ile "Tamamen katılıyorum (5)" arasında değişen beşli Likert tipinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 22 ile 110 arasında değişmekte olup, ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçek geliştiricileri, 55 puanın altındaki değerlerin düşük, üzerindeki değerlerin ise yüksek damgalama eğilimini gösterdiğini belirtmiştir. Ölçeğin toplam varyansın %43.63'ünü açıkladığı, madde-toplam korelasyonlarının .31 ile .52 arasında değiştiği ve Cronbach alfa güvenirlik katsayısının .84 olduğu rapor edilmiştir (Yaman ve Güngör, 2013). Katılımcıların Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği toplam ve alt boyut puanları ile Damgalama Ölçeği puanları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 4. Doğrulamalı faktör analizi model-uyum indeksleri

İndeks	Mükemmel Uyum Ölçütü	İyi Uyum Ölçütü	Araştırma Bulgusu	Sonuç
χ^2/sd	0-3	3-5	1.75	Mükemmel Uyum
RMSEA	$0.00 \leq RMSEA \leq .05$	$0.05 < RMSEA \leq .10$	0.050	Mükemmel Uyum
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.98	Mükemmel Uyum
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$	0.95	Mükemmel Uyum
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI < 0.95$	0.94	İyi uyum
SRMR	$0.00 \leq SRMR \leq .05$	$0.05 < SRMR \leq 0.10$	0.054	İyi Uyum

Tablo 5. Pearson korelasyon analizi

Ölçekler	Ayrımcılık dışlanma	Etiketleme	Psikolojik sağlık	Önyargı	Damgalama (Toplam)
Açıklık	-0.051	-0.012	-0.101	-0.046	-0.063
Öz Farkındalık	-0.062	0.025	-0.169**	-0.092	-0.089
Egosuz Olma	-0.041	-0.032	-0.106	-0.105	-0.09
Destekleyici Etkileşimler	-0.077	-0.126*	-0.135*	0.038	-0.091
Öz Yansıtma ve Öz Eleştiri	-0.169**	-0.106	-0.213**	-0.154**	-0.201**
ÇBKTÖ Toplam	-0.122*	-0.03	-0.230**	-0.107	-0.167**

Analiz bulgularına göre, kültürel tevazunun bazı alt boyutları ile damgalama eğiliminin alt boyutları arasında düşük düzeyde ancak istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü ilişkiler saptanmıştır. Öz-farkındalık alt boyutu ile psikolojik sağlık ($r = -.17$; $p < .05$), destekleyici etkileşimler ile etiketleme ($r = -.13$; $p < .05$) ve psikolojik sağlık ($r = -.13$; $p < .05$), öz yansıtma ve özeleştiri ile ayrımcılık ve dışlama ($r = -.17$; $p < .05$), psikolojik sağlık ($r = -.21$; $p < .05$) ve önyargı ($r = -.15$; $p < .05$) boyutları arasında anlamlı negatif ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca, ölçeğin toplam puanı ile Damgalama (STIGMA) Ölçeği'nin psikolojik sağlık ($r = -.23$; $p < .05$) ve toplam puanı ($r = -.17$; $p < .05$) arasında da negatif yönlü anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Elde edilen bu bulgular, kültürel tevazunun damgalama eğilimini azaltıcı bir yapı ile ilişkili olduğunu göstermekte ve ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğinin sağlandığına işaret etmektedir. Bulguların kuramsal beklentilerle uyumlu olması, ölçeğin geçerlik kanıtlarını desteklemektedir.

Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği Güvenirlik Bulguları

Ölçeğin güvenilirlik analizi kapsamında Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Alfa katsayısının .70 ve üzeri olması, ölçeğin yüksek düzeyde güvenilirliğini ifade etmektedir. Ancak madde sayısının az olduğu durumlarda, güvenilirlik katsayısının daha düşük olabileceği belirtilmiştir (Pallant, 2007).

Ölçek maddelerinin güvenilirlik katsayıları Tablo 6'da verilmiştir. Açıklık boyutu için güvenilirlik katsayısı .81; öz farkındalık için .73; egosuz olma için .85; destekleyici et-

kileşimler için .58 ve öz yansıtma ve öz eleştiri için .72 olarak elde edilmiş olup güvenilir olduğu söylenebilir. Destekleyici etkileşimler boyutunun güvenilirlik katsayısı .58 ile zayıf bir değer elde etmiş olmasına rağmen, orijinal ölçekte de bu boyuta ilişkin güvenilirlik katsayısı .62 olarak elde edilmiştir ve bu yönüyle tutarlıdır. Tüm ölçeğin güvenilirlik katsayısı ise .75 olarak hesaplanmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada, Gonzalez vd. (2021) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik analizlerinin yapılması amaçlanmıştır. Bulgular, ölçeğin Türkçe versiyonunun psikolojik danışmanların kültürel tevazu düzeylerini değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu ortaya koymuştur.

Yapılan madde analizi sonucunda 10, 11 ve 12. maddeler dışında tüm maddelerin korelasyon değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Doğrulamalı faktör analizi sonucunda elde edilen t değerleri anlamlı bulunduğu için 10, 11 ve 12. maddeler çıkarılmamıştır. Doğrulamalı faktör analizi (DFA) bulguları, ölçeğin beş faktörlü yapısının (açıklık, öz farkındalık, egosuz olma, destekleyici etkileşimler ve öz yansıtma ve öz eleştiri) Türkçe formunda da orijinal ölçeğe uygun şekilde doğrulandığını göstermiştir. Ayrıca, DFA uyum indekslerinin (Örneğin: RMSEA=0.05, CFI=0.98, NFI=0.95) mükemmel uyumu işaret etmesi, uyarlanan ölçeğin Türkiye'de uygulanabilirliğini desteklemektedir. Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği'nin ölçüt geçerliğini değerlendirmek amacıyla Damgalama (STIGMA) Ölçeği kullanılmıştır. Analizler sonucunda, iki ölçek arasında negatif yönlü anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. Elde edilen bu bulgular, kültürel tevazu düzeyi yüksek bireylerin damgalama eğilimi düşük olan bireyler olduğunu göstermektedir. Bu durum, kültürel tevazunun bireyin önyargılarını fark etmesi, farklılıklara açık olması ve yargılayıcı tutumlardan kaçınması ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle elde edilen bulgular, kültürel tevazunun psikolojik danışma sürecinde önyargı ve damgalamayı azaltmaya katkı sağlayabileceği daha önceki araştırmalarla uyumludur (Hook vd., 2013; Owen vd., 2016).

Tablo 6. Güvenirlik Katsayısı

Ölçek Boyutları	Güvenirlik	Madde Sayısı
Açıklık	0.805	3
Öz-Farkındalık	0.728	3
Egosuz Olma	0.848	3
Destekleyici Etkileşimler	0.577	3
Öz-Yansıtma ve Öz- Eleştiri	0.715	3
Tüm Ölçek	0.752	15

Güvenirlilik analizleri, ölçeğin toplam Cronbach alfa değerinin .75 ile kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermiştir. Ölçeğin alt boyutlarının güvenirlik katsayıları da büyük ölçüde kabul edilebilir bulunmuş, ancak destekleyici etkileşimler boyutunun güvenirlik katsayısının (.58) nispeten daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durumun, bu alt boyutta yer alan maddelerin kültürel etkileşimlerde sorumluluk alma ve müdahale etme eğilimi gibi daha durumsal ve kişilerarası dinamikleri yansımasıyla ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Ölçeğin diğer alt boyutları bireyin içsel tutumlarını ölçerken, destekleyici etkileşimler boyutunun doğrudan kişilerarası süreçlere odaklanması, katılımcı yanıtlarında doğal bir değişkenliğe yol açmış olabilir. Bu bağlamda, .58 değerinin bir ölçme hatasından ziyade, bu alt boyutun doğasından kaynaklanan bağlamsal hassasiyetin bir yansıması olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de kültürel tevazu üzerine yapılan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, bu çalışma, psikolojik danışmanların kültürel tevazu düzeylerini ölçmeye yönelik ilk ölçek uyarlaması olma özelliğini taşımaktadır. Bu durum, özellikle psikolojik danışma alanında kültürel tevazunun tanınmasına, daha iyi anlaşılmasına ve öneminin vurgulanmasına katkı sağlayabilir. Türkçeye uyarlanan Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği, psikolojik danışmanların kendi kültürel tevazu düzeylerini değerlendirdikleri beş boyutlu (açıklık, öz farkındalık, egosuzluk, öz yansıma ve eleştiri ile destekleyici etkileşimler) bir öz değerlendirme aracıdır. Ölçeğin bu çok boyutlu yapısı, psikolojik danışmanların kültürel tevazuya ilişkin kapsamlı bir profilinin ortaya konulmasına olanak tanımaktadır.

Bu ölçek, yalnızca bir değerlendirme aracı olmanın ötesinde, süpervizyon süreçlerinde psikolojik danışman adaylarının kültürel farkındalıklarının değerlendirilmesinde, hizmet içi eğitim programlarının planlanmasında ve mesleki gelişim faaliyetlerinin etkililiğinin incelenmesinde bir rehber işlevi görebilir. Kültürel tevazunun eğitim ve uygulama süreçlerine entegre edilmesinin, psikolojik danışmanların ön yargı farkındalığını artırarak daha kapsayıcı ve etkili hizmet sunumuna katkı sağladığı vurgulanmaktadır (Konidaris ve Petrakis, 2025). Bu yönüyle ölçek, mesleki uygulamalarda çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik standartlarının güçlendirilmesine önemli bir zemin hazırlamaktadır.

Öte yandan, çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, çalışma büyük oranda okul ortamında çalışan psikolojik danışmanlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Görev tanımları, danışan profilleri ve karşılaşılan kültürel çeşitlilik açısından okul ortamı, klinik veya özel sektörden farklılık gösterebileceğinden, bulguların tüm psikolojik danışmanlık alanlarına genellenebilirliği dikkatle değerlendirilmelidir. İkinci olarak, uygun örnekleme yönteminin getirdiği olası seçim yanlılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Üçüncü olarak, dilsel eşdeğerlik süre-

ci istatistiksel bir karşılaştırmadan ziyade uzman görüşü ve uzlaşma süreçleri ile sağlanmıştır. Son olarak, verilerin öz bildirim yoluyla toplanmış olması, sosyal istenirlik yanlılığı olasılığını beraberinde getirmektedir.

Gelecek araştırmalarda ölçeğin rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencileri ya da farklı kurumlarda görev yapan psikolojik danışmanlar gibi farklı örneklemelerde ve psikoloji, psikiyatri, sosyal hizmetler gibi ruh sağlığı alanının farklı disiplinlerinde meslek gruplarında uygulanması, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik bulgularını güçlendirecektir. Ayrıca ölçeğin empati, terapötik ittifak ve danışan memnuniyeti gibi değişkenlerle ilişkisini inceleyen çalışmalar (Kuşci, 2024; Fischer, Cox, Kassin ve Tomfohr-Madsen, 2025; Mehra vd., 2026), kültürel tevazunun süreçteki işlevsel rolünü daha net ortaya koyacaktır. Bununla birlikte, farklı kültürel gruplar, yaş grupları ve çalışma alanlarında yürütülecek çalışmalar ile kültürler arası karşılaştırmalı araştırmalar, kavramın bağlamsal ve kültüre özgü yönlerinin anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Son olarak, danışan perspektifinin de sürece dahil edilmesi, psikolojik danışmanların kültürel tevazusunun danışanlar tarafından nasıl algılandığını anlamasına katkı sunması açısından oldukça yararlı ve işlevsel olabilir.

Etik: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazılırlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir. Yazım Süreci Yapay Zeka Kullanımı: Beyan edilmemiştir.

Ethics: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Financial Disclosure: The authors declared that this study received no financial support.

Use of AI for Writing Assistance: None declared

KAYNAKÇA

- Acar Çiftçi, Y., ve Aydın, H. (2014). Türkiye’de Çokkültürlü Eğitimin Gerekliliği Üzerine Bir Çalışma. *Journal of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, (33).
- Anastasi, A. (1985). *Psychological testing: basic concepts and common misconceptions. in annual meeting of the*

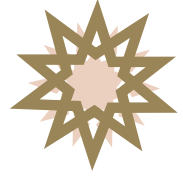
- american psychological association (Vol. 5, pp. 87-120). American Psychological Association.
- Anders, C., Kivlighan, D. M. III, Porter, E., Lee, D., & Owen, J. (2021). Attending to the Intersectionality and Saliency of Clients' Identities: A Further Investigation of Therapists' Multicultural Orientation. *Journal of Counseling Psychology*, 68(2), 139–148. <https://doi.org/10.1037/cou0000447>
- Aydın, B. (2014). *Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeyleri üzerindeki Etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Başbay, A., ve Bektaş, Y. (2009). Çokkültürlülük Bağlamında Öğretim Ortamı ve Öğretmen Yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim*, 34(152).
- Bingöl, C. (2023). *Yeni atanmış okul psikolojik danışmanlarının kültürel tevazu düzeylerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Brislin, R. W. (1970). *Back-translation for cross-cultural research*. *Journal of cross-cultural psychology*, 1(3), 185–216.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. (19. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, 24. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Captari, L. E., Shannonhouse, L., Hook, J. N., Aten, J. D., Davis, E. B., Davis, D. E., ... & Ranter Hook, J. (2019). Prejudicial and welcoming attitudes toward Syrian refugees: The roles of cultural humility and moral foundations. *Journal of psychology and theology*, 47(2), 123–139.
- Choe, E., Srisarajivakul, E., Davis, D. E., DeBlaere, C., Van Tongeren, D. R., & Hook, J. N. (2019). Predicting attitudes towards lesbians and gay men: The effects of social conservatism, religious orientation, and cultural humility. *Journal of Psychology and Theology*, 47(3), 175–186.
- Çelik, H. (2008). Çokkültürlülük ve Türkiye'deki Görünümü. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(15), 319–332.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Davis, D. E., DeBlaere, C., Brubaker, K., Owen, J., Jordan, T. A., Hook, J. N., & Van Tongeren, D. R. (2016). Microaggressions and perceptions of cultural humility in counseling. *Journal of Counseling & Development*, 94(4), 483–493. <https://doi.org/10.1002/jcad.12107>
- Davis, D. E., DeBlaere, C., Owen, J., Hook, J. N., Rivera, D. P., Choe, E., ... & Placeres, V. (2018). The multicultural orientation framework: A narrative review. *Psychotherapy*, 55(1), 89.
- Demirel, K. (2016). *Psikolojik danışmanların çok kültürlü psikolojik danışma yeterlik algılarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Fischer, O., Cox, D. W., Kassan, A., & Tomfohr-Madsen, L. M. (2025). Cultural humility, knowledge, and identity salience when working with sexual and gender minority clients. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*.
- Foronda, C., Baptiste, D., Reinholdt, M., & Ousman, K. (2016). Cultural humility: A concept analysis. *Journal of Transcultural Nursing*, 27(3), 210–217. <https://doi.org/10.1177/1043659615592677>
- Foronda, C., Porter, A., & Phitwong, A. (2021). Psychometric testing of an instrument to measure cultural humility. *Journal of transcultural nursing*, 32(4), 399–404.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) (2023). Göç İstatistikleri. 20 Nisan 2026 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden erişildi.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) (2023). İkamet İzinleri. 20 Nisan 2026 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> adresinden erişildi.
- Gonzalez, E., Sperandio, K. R., Mullen, P. R., & Tuazon, V. E. (2021). Development and Initial Testing of the Multidimensional Cultural Humility Scale. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 54(1), 56–70.
- Günay, R., ve Aydın, H. (2015). Inclinations in Studies Into Multicultural Education in Turkey: A Content Analysis Study. *Eğitim ve Bilim*, 40(178).
- Hambleton, R.K., Merenda, P.F., & Spielberger, C.D. (Eds.). (2004). *Adapting educational and psychological tests for cross-cultural assessment* (1st ed.). New York, NY: Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781410611758>
- Hook, J. N., Davis, D. E., Owen, J., Worthington Jr, E. L., & Utsey, S. O. (2013). Cultural humility: Measuring openness to culturally diverse clients. *Journal of counseling psychology*, 60(3), 353.
- Hook, J. N., Farrell, J. E., Davis, D. E., DeBlaere, C., Van Tongeren, D. R., & Utsey, S. O. (2016). Cultural humility and racial microaggressions in counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 63(3), 269.
- Kağnıcı, D. Y. (2011). Teaching multicultural counseling: An example from a Turkish counseling undergraduate program. *Eurasian Journal of Educational Research*, 44(3), 111–128.
- Kağnıcı, D. Y. (2013). Çok Kültürlü Psikolojik Danışma Eğitiminin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programlarına Yerleştirilmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(40).

- Kağnıcı, D. Y. (2014). Reflections of a multicultural counseling course: A qualitative study with counseling students and counselors. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 14(1), 53-62.
- Kivlighan III, D. M., & Chapman, N. A. (2018). Extending the multicultural orientation (MCO) framework to group psychotherapy: A clinical illustration. *Psychotherapy*, 55(1), 39.
- Kline, P. (2000). *Handbook of psychological testing* (2nd ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315812274>
- Kline, R. B. (2011). Principles and practice of structural equation modeling (3. Baskı). New York, NY: Guilford, 14, 1497-1513.
- Kondili, E., Isawi, D., Interiano-Shiverdecker, C., & Malneckas, O. (2022). Predictors of cultural humility in counselors-in-training. *Counselor Education and Supervision*, 61(2), 129-140.
- Konidaris, M., & Petrakis, M. (2025, June). Cultural humility training in mental health service provision: A scoping review of the foundational and conceptual literature. In *Healthcare* (Vol. 13, No. 11, p. 1342). MDPI.
- Kuşci, İ. (2024) *Psikolojik Danışman Ve Danışman Adaylarında Kültürel Tevazu İle Terapötik İttifak Arasındaki İlişkide Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ve Empatinin Aracı Rolü* (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kuşci, İ., & Oğuz Duran, N. (2022). Kültürel tevazu ölçeği'nin türkçeye uyarlanması için bir ön çalışma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(29), 97-109. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1020965>
- Lee, C. C. (2001). Culturally Responsive School Counselors and Programs: Addressing the Needs of All Students. *Professional School Counseling*, 4(4), 257.
- Ljungberg, A. K., Fossum, B., Fürst, C. J., & Hagelin, C. L. (2015). Translation and cultural adaptation of research instruments-guidelines and challenges an example in FAMCARE-2 for use in Sweden. *Informatix for Health and Social Care*, 40(1), 67–78. <https://doi.org/10.3109/17538157.2013.872111>
- Lombardero, A., Assemi, K. S., Jacobs, N. N., Houmanfar, R. A., Trejo Jr, S., & Szarko, A. J. (2023). An acceptance and commitment training (ACT) framework for teaching cultural humility: A guide for translating ACT from a therapeutic context into a medical education curriculum. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 30(2), 261-273.
- Mehra, L. M., Kallen, A. M., Potter, M., Udupa, N. S., Bryen, C. P., Kemper, T. S., ... & Joiner, T. E. (2026). Therapist cultural humility in early psychotherapy: A catalyst for improved client functioning at treatment termination. *Psychotherapy Research*, 36(2), 287-307.
- Orlowski, E. W., Moeyaert, M., Monley, C., & Redden, C. (2025). The effects of cultural humility on therapeutic alliance and psychotherapy outcomes: A systematic review and meta-analysis. *Counselling and Psychotherapy Research*, 25(2), e12835.
- Owen, J. J., Tao, K., Leach, M. M., & Rodolfa, E. (2011). Clients' perceptions of their psychotherapists' multicultural orientation. *Psychotherapy*, 48, 274 –282. <http://dx.doi.org/10.1037/a0022065>
- Owen, J., Jordan, T. A., Turner, D., Davis, D. E., Hook, J. N., & Leach, M. M. (2014). Therapists' multicultural orientation: Client perceptions of cultural humility, spiritual/religious commitment, and therapy outcomes. *Journal of Psychology and Theology*, 42(1), 91–98. <https://doi.org/10.1177/009164711404200110>
- Owen, J., Tao, K. W., Drinane, J. M., Hook, J., Davis, D. E., & Kune, N. F. (2016). Client perceptions of therapists' multicultural orientation: Cultural (missed) opportunities and cultural humility. *Professional Psychology: Research and Practice*, 47(1), 30.
- Özçelik, D. A. (2010). *Test hazırlama kılavuzu*. Ankara: Pegem Akademi.
- Pachankis, J. E., Soullard, Z. A., Seager van Dyk, I., Layland, E. K., Clark, K. A., Levine, D. S., & Jackson, S. D. (2022). Training in LGBTQ-affirmative cognitive behavioral therapy: A randomized controlled trial across LGBTQ community centers. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 90(7), 582.
- Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual: a step by step guide to data analysis using spss for windows (version 12)* 2nd ed. New York: Open University Press.
- Schumacker, R.E. & Lomax, R.G. (2015). *A beginner's guide to structural equation modeling*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, pp. 497-516). Boston, MA: pearson.
- Tervalon, M., & Murray-Garcia, J. (1998). Cultural humility versus cultural competence: A critical distinction in defining physician training outcomes in multicultural education. *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*, 9(2), 117–125. <https://doi.org/10.1353/hpu.2010.0233>
- Uğur, A., Çalık, E., Bağcı, B. ve Uzun, İ. B. (2021). Yabancı Uyruklu Öğrencilerle Çalışan Psikolojik Danışmanların Öz Yeterlilikleri ile Çok Kültürlülük Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. Türkiye'de ve Dünyada Göçmen Eğitimi, 613-632.
- Van Tongeren, D. R., (2023). *Tevazu: narsistik dünyanın tuzaklarından kurtulmak* (E. G. Yüksel, Çev.) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Vardar, İ. D. (2024) *Terapistlerin Bilinçli Farkındalığı Ve Kültürel Tevazusu Arasındaki İlişkide Empa-*

- tinin, Sakin Benliğin Ve Duygusal Zekanın Aracı Rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara.
- Yalçın Güler (2020). Okul Psikolojik Danışmanlarının Suriyelilere Yönelik Kaygı ve Sosyal Temaslarının Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlik Algılarıyla İlişkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yaman, E., & Güngör, H. (2013). Damgalama (stigma) ölçeğinin geliştirilmesi, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 251-270.
- Yanık, C. (2012) Dünyadaki Çokkültürlülük Tartışmaları Bağlamında Türkiye’de Çokkültürlülük: Eleştirel Bir Bakış. (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 6. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zhu, P., Luke, M. M., Liu, Y., & Wang, Q. (2023). Cultural humility and cultural competence in counseling: An exploratory mixed methods investigation. *Journal of Counseling & Development*, 101(3), 264-276.

EK 1. Çok Boyutlu Kültürel Tevazu Ölçeği

Maddeler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1 Danışanlarıma kendi kültürleri ile ilgili yaşantıları hakkında soru sormak konusunda rahatım.	1	2	3	4	5	6
2 Danışanlarımın kültürel geçmişleri hakkında daha fazla bilgi edinmek isterim.	1	2	3	4	5	6
3 Danışanlarımın kültürel geçmişlerini öğrenmenin onlara daha iyi yardım etmemi sağlayacağına inanırım.	1	2	3	4	5	6
4 Farklı kültürel özellikleri olan danışanlarla çalışırken süpervizörümden geri bildirim almak isterim.	1	2	3	4	5	6
5 Danışanlarla kültürel etkileşimlerimizde sorunlarla karşılaştığımda meslektaşlarım ve süpervizörlerimden aldığım geri bildirimleri dikkate alırım.	1	2	3	4	5	6
6 Meslektaşlarım farklı kültürel özelliklere sahip danışanlarla çalışırken konsültasyon almayı istediğimi bilirler.	1	2	3	4	5	6
7 Danışanlarıma oturumda konuştuğumuz konular hakkında kültürel bakış açılarını sorarım.	1	2	3	4	5	6
8 Danışanlarımdan sorunlarını kültürel geçmişlerine göre tanımlamalarını isterim.	1	2	3	4	5	6
9 Danışanlarıma kendi kültürlerinde sorunlarla nasıl baş ettiklerini sorarım.	1	2	3	4	5	6
10 Başkalarıyla ön yargılarımı tartışmak için önce onların sormasını beklerim.	1	2	3	4	5	6
11 Psikolojik danışma sürecinde danışanımla yaşadığımız kültürel çatışmaları çözme ihtiyacı hissetmem.	1	2	3	4	5	6
12 Psikolojik danışma sürecinde yaşanan kültürel çatışmaların çözümünün danışanların sorumluluğunda olduğuna inanırım.	1	2	3	4	5	6
13 Zayıf yönlerime dair öğrendiklerimden keyif alırım.	1	2	3	4	5	6
14 Uygulama becerilerimi geliştiren geri bildirimlere değer veririm.	1	2	3	4	5	6
15 Önyargılarımı gözden geçiririm.	1	2	3	4	5	6

Original Article / Orijinal Makale

Place attachment and community dependence across the rural-urban spectrum: A digital engagement perspective on young adults

Dijitalleşme bağlamında gençlerin yere aidiyeti ve topluluğa bağlılığı: Kırsal-kentsel farklılıklar

Ilkim MARKOÇ^a , Tuba SARI HAKSEVER^b

^aFaculty of Architecture, Yıldız Technical University, Istanbul, Türkiye

^bDepartment of Earthquake Risk Management and Urban Improvement, Istanbul Metropolitan Municipality, Istanbul, Türkiye

^aMimarlık Fakültesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

^bİstanbul Büyükşehir Belediyesi Deprem Riski Yönetimi ve Kentsel Dönüşüm Dairesi, İstanbul, Türkiye

ARTICLE INFO

Article history

Received: 31 May 2025

Accepted: 30 June 2026

Key words:

Community dependence;
digitalization; place attachment;
rural-urban differences young
adults

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş tarihi: 31 Mayıs 2025

Kabul tarihi: 30 Haziran 2026

Anahtar kelimeler:

Topluluk bağlılığı, dijitalleşme,
yere aidiyet, kırsal-kentsel
farklılıklar, genç yetişkinler

ABSTRACT

This study investigates how place attachment (PA) and community dependence (CD) vary between rural and urban young adults, with a specific focus on the role of digital engagement. A stratified online survey sample of 464 young adults aged 18-30 participated in the study across rural (n=242) and urban (n=222) settings. Digital engagement was operationalized behaviorally through participants' selection of cyberspace/virtual space across everyday activity, happiness, belonging, and third-place preference items. Confirmatory factor analysis (CFA) supported the multidimensional measurement structure of PA and CD. Independent samples t-tests, regression analyses, and multi-group SEM comparisons were used to examine rural-urban differences, the predictive role of length of residency, and variation in PA-CD pathways across digital engagement groups. Rural youth reported significantly stronger PA and CD across all subdimensions. Length of residency positively predicted both PA and CD. Digital engagement was associated with selective variation in the Evaluative Attachment → Evaluative Dependence pathway, while cognitive and affective pathways remained comparatively stable. The findings contribute to place attachment literature by integrating digital spatial orientation into a multidimensional PA-CD framework and highlight the importance of hybrid strategies that connect physical community ties with digitally mediated forms of belonging.

Cite this article as: Markoç I, Sarı Haksever T. Place attachment and community dependence across the rural-urban spectrum: A digital engagement perspective on young adults. Yıldız Sos Bil Ens Der 2026;10:1:26–39.

*Corresponding author / Sorumlu yazar

*E-mail address: ilkim@yildiz.edu.tr

Published by Yıldız Technical University, İstanbul, Türkiye

This is an open access article under the CC BY-NC license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

ÖZ

Bu çalışma, yere aidiyet (YA) ve topluluk bağlılığının (TB) kırsal ve kentsel genç yetişkinler arasında nasıl farklılaştığını, dijital katılımın rolüne odaklanarak incelemektedir. Çalışmaya, 18-30 yaş aralığında 464 genç yetişkinden oluşan tabakalı çevrim içi bir örneklem katılmıştır; örneklem kırsal (n=242) ve kentsel (n=222) yerleşim kategorilerini kapsamaktadır. Dijital katılım, katılımcıların gündelik etkinlik, mutluluk, aidiyet ve üçüncü mekân tercihi maddelerinde sanal ortamı/çevrim içi mekânı seçme durumları üzerinden davranışsal bir mekânsal tercih ölçütü olarak operasyonelleştirilmiştir. Doğrulamalı faktör analizi (CFA), YA ve TB'nin çok boyutlu ölçüm yapısını desteklemiştir. Bağımsız örneklem t-testleri, regresyon analizleri ve çok gruplu YEM karşılaştırmaları; kırsal-kentsel farklılıkları, ikamet süresinin yordayıcı rolünü ve dijital katılım düzeylerine göre YA-TB yollarındaki değişimi incelemek için kullanılmıştır. Bulgular, kırsal gençlerin tüm alt boyutlarda daha yüksek YA ve TB düzeyleri bildirdiğini göstermiştir. İkamet süresi, hem YA hem de TB'nin pozitif bir yordayıcısı olarak ortaya çıkmıştır. Dijital katılım ise özellikle Değerlendirici Aidiyet → Değerlendirici Bağlılık yolunda seçici bir farklılaşma ile ilişkili bulunmuş; bilişsel ve duygusal yollar ise dijital katılım grupları arasında görece istikrarlı kalmıştır. Çalışma, dijital mekânsal yönelimi çok boyutlu bir YA-TB çerçevesine entegre ederek yere aidiyet literatürüne katkı sunmakta ve fiziksel topluluk bağları ile dijital aracılı aidiyet biçimlerini ilişkilendiren hibrit stratejilerin önemini vurgulamaktadır.

Atıf için yazım şekli: Markoç I, Sarı Haksever T. Dijitalleşme bağlamında gençlerin yere aidiyeti ve topluluğa bağlılığı: Kırsal-kentsel farklılıklar. Yıldız Sos Bil Ens Der 2026;10:1:26–39.

INTRODUCTION

Amid accelerating urbanization and digitalization processes, understanding young adults' bonds with their physical environments has become an increasingly critical endeavor. Place attachment (PA) and community dependence (CD), the emotional and functional ties individuals develop toward their living environment, are widely recognized as core components of social sustainability and community resilience (Low & Altman, 1992; Scannell & Gifford, 2017). Despite growing scholarly attention, rural-urban differences in these bonds remain underexplored, particularly within the rapidly evolving digital landscapes that characterize post-pandemic societies (Markoc & Sari Haksever, 2021). Previous research has consistently demonstrated that rural youth often report higher levels of PA and CD compared to their urban counterparts (Gieling et al., 2017; Belanche et al., 2021). This phenomenon also has the potential to deepen rural-urban disparities (Kiviahio & Einolander, 2023). However, the increasing salience of digital engagement, understood here as the incorporation of cyberspace/virtual space into everyday spatial and social routines, introduces new dynamics that may either complement or reshape traditional place-based bonds (Markoc, 2025; Basaran, 2024). In this study, digital engagement is not treated as general screen time or platform frequency; rather, it is operationalized as a spatialized behavioral preference, based on participants' selection of cyberspace/virtual space as a site of daily activity, happiness, belonging, or third-place experience.

As digitalization offers alternative arenas for identity formation and social belonging, especially among young-

er cohorts, the durability and nature of spatial attachments warrant renewed empirical scrutiny (Markoc, 2019). While the current study models digital engagement as a moderator, it is acknowledged that digital behavior may also exert direct effects on spatial attachment dimensions, particularly through symbolic and identity-based channels. This conceptual possibility, however, lies beyond the scope of the current modeling design. Furthermore, sociodemographic factors such as migration background, residential mobility, and length of residency have been identified as relevant contextual factors in place-based attachment, yet their role alongside digital engagement in shaping PA and CD remains insufficiently understood (Gustafson, 2014; Ergün, 2022). In Türkiye, where urbanization rates have surged from 25% in 1950 to 93% in 2022 (TurkStat, 2023), these questions acquire additional urgency.

Place attachment (PA) denotes the emotional, cognitive, and evaluative bonds individuals develop with specific environments, reflecting both symbolic meanings and functional utilities (Hernández et al., 2014; Scannell & Gifford, 2017). Its development is shaped by demographic factors such as age, gender, education, migration background, length of residency, and mobility patterns (Anton & Lawrence, 2014). Age is positively associated with stronger place bonds, as cumulative experiences deepen emotional connectedness (Lewicka, 2011). Gender-related findings, however, are mixed, with some studies reporting no significant differences in place attachment patterns (Brown et al., 2003).

Education also presents a complex relationship with PA, fostering community integration in some contexts (Dost

& Mazzoli Smith, 2023) but promoting higher mobility and, consequently, weaker place bonds in others (Lewicka, 2005). Length of residency consistently emerges as a robust predictor of PA, emphasizing the role of familiarity, stability, and social integration (Markoc & Cinar, 2017). Conversely, high mobility rates, often facilitated by advancements in ICT, are associated with diminished spatial attachment (Kiviahio & Einolander, 2023). Among younger populations, cyberspace increasingly serves as a novel third place, reshaping spatial bonds and traditional community interactions (Markoc, 2025; Basaran, 2024).

Community dependence (CD) refers to the extent to which individuals rely on local social networks, services, and institutions to meet emotional, social, and practical needs (Theodori & Luloff, 2000). Grounded in Tönnies's (1957) classical concepts of *Gemeinschaft* and *Gesellschaft*, CD highlights the functional dimensions of belonging beyond mere emotional ties. Neighborhood relations, cooperation, and interpersonal trust are key drivers of CD, fostering stronger PA and CD (Tartaglia, 2006). However, growing social and cultural diversity can dilute shared norms and undermine trust, thereby weakening CD (Vogiazides & Kawalerowicz, 2023). Community size further shapes dependence levels; while cohesive small communities often exhibit stronger community attachment or dependence (Theodori & Luloff, 2000; Casakin et al., 2015), some studies propose a U-shaped pattern where both very small and very large communities report higher CD compared to medium-sized ones (Casakin et al., 2015). Finally, rural and urban communities may sustain CD through distinct mechanisms: urban areas may rely more on diverse institutional and professional networks, whereas rural areas may emphasize familiarity, local embeddedness, and everyday interpersonal relations (Belanche et al., 2021).

The rural-urban distinction, often discussed through Tönnies's (1957) classical *Gemeinschaft*–*Gesellschaft* framework, remains crucial for understanding PA and CD. Rural communities, marked by lower population density, stronger social cohesion, and greater environmental familiarity, typically foster higher levels of PA and CD compared to urban settings (Belanche et al., 2021). However, advancements in communication technologies and mobility have increasingly blurred these distinctions, making residential choices more voluntary and driven by lifestyle preferences, digital access, and remote work opportunities (Markoc & Cinar, 2017). The COVID-19 pandemic accelerated urban-to-rural migration, reinforcing the appeal of rural environments for health, safety, and resilience while maintaining local social ties despite mobility restrictions (Dyrting et al., 2020; González-Leonardo et al., 2022).

Simultaneously, digital engagement has profoundly reshaped spatial relationships. Digital platforms allow individuals to sustain social connections without geograph-

ic proximity, potentially reshaping place-based emotional bonds and forms of reliance on local communities (Vogiazides & Kawalerowicz, 2023). Among young adults, cyberspace increasingly functions as an alternative “third place,” coexisting with, and in some cases partly substituting for, physical community ties (Basaran, 2024; Markoc, 2019). Thus, understanding how digital engagement moderates the relationships between PA and CD is essential for advancing comprehensive models of social sustainability across rural and urban contexts.

Addressing these gaps, this study pursues a focused inquiry into: (1) differences in place attachment and community dependence between rural and urban young adults, (2) the moderating role of digital engagement in these relationships, and (3) the role of selected sociodemographic factors, particularly length of residency, in shaping spatial bonds. The study was conducted with young adults, a group characterized by high levels of digital engagement (Markoc & Sari Haksever, 2019). By adopting a multidimensional framework that distinguishes cognitive, affective, and evaluative dimensions of attachment (Belanche et al., 2017), and using CFA, SEM, and multi-group comparisons, this study seeks to advance theoretical understanding while offering practical insights for youth-centered community development and sustainable spatial planning. Table 1 illustrates the research design.

Anchored in the presented research design, the next section delineates the conceptual framework and formalizes the study's hypotheses.

RESEARCH OBJECTIVES AND HYPOTHESES

Building upon the identified research gaps, the present study seeks to advance the understanding of how young adults develop emotional and functional bonds with their living environments across rural and urban contexts. While place attachment (PA) and community dependence (CD) have been widely studied, direct rural-urban comparative analyses remain scarce, particularly regarding the emerging influence of digital engagement on spatial relationships. The transformative impact of digitalization, accelerated by the COVID-19 pandemic, has blurred traditional spatial boundaries, creating new forms of attachment that transcend physical environments. However, empirical investigations integrating digital engagement as a moderating factor within the PA and CD frameworks are notably lacking. This study addresses this gap by empirically examining how digital behaviors are associated with changing patterns of spatial belonging among young adults. Specifically, the study explores differences in PA and CD between rural and urban young adults, while considering selected sociodemographic factors, including migration background, education level, length of residency, dwelling type, and housing mobility patterns, as contextual variables. Furthermore, it

Table 1. Research design

Aspect	Details
Research purpose	To examine rural-urban differences in place attachment (PA) and community dependence (CD) among young adults, considering digital engagement and selected sociodemographic factors.
Research design	Cross-sectional, quantitative, comparative survey design.
Sampling method	Stratified, quota-informed online survey sampling across rural and urban settlement categories and Türkiye's seven geographical regions.
Sample size	N=464 young adults aged 18-30: Rural (n=242; 52.2%) and Urban (n=222; 47.8%).
Data collection period	November 2022-February 2023; data were collected through an online survey platform.
Instruments	Socio-demographic questionnaire; Place Attachment and Community Dependence Scales; Behavioral Digital Engagement Measure.
Digital engagement measure	Operationalized through participants' selection of cyberspace/virtual space across everyday activity, happiness, belonging, and third-place preference items.
Main statistical analyses	Descriptive statistics, independent samples t-tests/Welch-adjusted comparisons, effect sizes, CFA, regression analyses, and multi-group SEM moderation analysis.
Ethics approval	Obtained from Yıldız Technical University Ethics Committee, Protocol No. 2022.10.

The research design table was developed by the authors.

uniquely examines whether digital engagement moderates the strength of emotional and functional bonds to place.

Therefore, the primary aim of this research is twofold: (1) to deepen theoretical insights into the evolving nature of spatial bonds in the digital age, and (2) to inform practical strategies for fostering sustainable, resilient communities. In line with these aims, the study is guided by the following specific research objectives, which collectively seek to enrich conceptual frameworks and offer actionable insights for policymakers, urban planners, and community developers.

O1: Compare levels of place attachment (PA) and community dependence (CD) among young adults in rural and urban communities.

O2: Investigate whether digital engagement is associated with variation in the PA-CD relationship, particularly in the evaluative dimension.

O3: Consider selected sociodemographic factors, including gender, age, migration background, education level, length of residency, dwelling type, and housing mobility, as contextual variables in interpreting PA and CD patterns.

O4: Advance a novel conceptual framework by integrating digitalization trends into traditional theories of spatial bonding, contributing to the discourse on social sustainability in post-pandemic societies.

Grounded in these objectives and supported by existing theoretical and empirical literature, the following hypotheses were formulated (Table 2):

Rural environments typically offer greater environmental familiarity, social continuity, and tightly knit community structures, which are conducive to the development of stronger emotional bonds to place (Anton & Lawrence, 2014; Belanche et al., 2021).

Table 2. Overview of hypotheses and corresponding statistical analyses

Code	Hypothesis Statement	Statistical Test Used
H1	Young adults residing in rural communities will report higher levels of place attachment than those in urban communities.	Independent Samples t-test
H2	Young adults residing in rural communities will report higher levels of community dependence than their urban counterparts.	Independent Samples t-test
H3	Higher levels of digital engagement are expected to be associated with a weaker PA-CD relationship, particularly in the evaluative dimension.	Multi-Group SEM Analysis
H4	Longer residential duration will positively predict both place attachment and community dependence among young adults.	Linear Regression Analysis

The hypotheses and corresponding statistical analyses were developed by the authors based on the study's conceptual framework.

H1: Young adults residing in rural communities will report higher levels of place attachment than those residing in urban communities.

Limited institutional diversification, stronger reliance on local interpersonal networks, and the centrality of everyday community relations in rural settings are expected to foster stronger functional dependencies than in urban environments, where individuals may access a wider range of institutional, professional, and service-based alternatives (Kapucu et al., 2024; Lu et al., 2018).

H2: Young adults residing in rural communities will report higher levels of community dependence than their urban counterparts.

Digital technologies may provide alternative arenas for fulfilling emotional, social, and informational needs, which may be associated with a reduced reliance on physical community ties in some contexts (Serban et al., 2021; Markoc, 2025).

H3: Higher levels of digital engagement are expected to be associated with a weaker PA-CD relationship, particularly in the evaluative dimension.

Extended time spent in a location fosters familiarity, emotional investment, and the accumulation of social ties, thereby strengthening both emotional attachment and functional reliance on the community (Markoc & Sari Haksever, 2021; Trabka et al., 2022).

H4: Longer residential duration will positively predict both place attachment and community dependence among young adults.

Analysis Plan

To empirically test the proposed hypotheses, a structured, multi-phase statistical analysis strategy was implemented. First, descriptive statistics were computed to summarize the sociodemographic characteristics of the sample and the key study constructs, including PA, CD, and digital engagement.

To examine H1 and H2, independent samples t-tests were conducted to compare PA and CD levels between rural and urban participants. Levene's Test for Equality of Variances was used to assess the homogeneity of variance assumption. When this assumption was violated, Welch-adjusted t statistics were reported. In addition to significance testing, effect sizes were calculated using Cohen's d to evaluate the practical magnitude of rural-urban differences.

To assess H3, multi-group SEM was used to examine whether PA-CD pathways differed across digital engagement groups. Digital engagement was measured through participants' cyberspace/virtual-space selections across four behavioral spatial-preference indicators. Scores ranged from 0 to 4, with higher scores indicating stronger digital spatial orientation. Participants were then grouped into

Low, Neutral, High, and Super High digital engagement categories based on their total cyberspace/virtual-space selection scores. This approach enabled comparison of PA-CD pathway strength across different levels of digital spatial orientation.

To evaluate H4, regression analyses were conducted to determine whether length of residency predicted PA and CD. Length of residency was treated as an ordinal predictor, and model results were interpreted using regression coefficients, explained variance values (R^2), and significance levels.

Prior to hypothesis testing, the psychometric properties of the PA and CD measures were examined through confirmatory factor analysis (CFA). Model fit indices, internal consistency indicators, and convergent validity measures were evaluated to assess the adequacy of the measurement model. Statistical analyses were conducted using IBM SPSS Statistics 28.0 and Python-based packages, including semopy, numpy, pandas, scipy, statsmodels, openpyxl, and matplotlib.

METHODOLOGY

Participants

The present study employed a stratified, quota-informed online survey sampling strategy to enable analytical comparison between rural and urban young adults across Türkiye. Stratification was based on two criteria: geographical region and residential context. Participants were recruited from Türkiye's seven geographical regions—Marmara, Aegean, Mediterranean, Central Anatolia, Eastern Anatolia, Southeastern Anatolia, and Black Sea—and categorized according to rural or urban residential status. Because recruitment was conducted through online channels, the sample should be understood as a stratified, quota-informed online survey sample rather than a strictly probability-based random sample.

The final sample consisted of 464 young adults aged between 18 and 30 years, including 242 rural participants (52.2%) and 222 urban participants (47.8%). The rural-urban distribution was intentionally balanced to support comparative analysis between settlement categories rather than to reproduce the national rural-urban population distribution. The sample size was considered adequate for the planned statistical analyses, including group comparisons, regression analyses, and structural equation modeling procedures. Accordingly, the findings should be interpreted as analytically informative for rural-urban comparison rather than statistically representative of the entire young adult population in Türkiye (Table 3).

Instruments and Measures

Data were collected through a structured questionnaire comprising three sections: socio-demographic informa-

Table 3. Participants' socio-demographic characteristics

Category	Rural (%)	Urban (%)
Gender (Female / Male)	47.1 / 52.9	46.8 / 53.2
Age Groups (18-22 / 23-26 / 27-30)	35.5 / 35.1 / 29.3	47.3 / 28.8 / 23.9
Migration Background (TC Citizens / Others)	94.6 / 5.4	86.9 / 13.1
Education (Primary / High School / Bachelor / Master / PhD)	12.4 / 34.7 / 42.1 / 8.3 / 2.5	10.8 / 14.4 / 51.8 / 20.7 / 2.3
Type of Dwelling (Family Home / Homeowner / Dormitory / Short-term Rental)	57.0 / 32.6 / 9.5 / 0.8	32.4 / 37.4 / 22.1 / 8.1
Length of Residency (>10 years / 3-10 years / 1-3 years / <1 year)	52.1 / 19.8 / 23.1 / 5.0	14.4 / 20.7 / 35.6 / 29.3
Mobility Rate (None / 1 time / 2 times / >2 times)	57.0 / 30.6 / 2.5 / 9.9	10.8 / 39.6 / 36.5 / 13.1

Values indicate within-group percentages for rural and urban participants.

tion, a behavioral digital engagement measure, and PA and CD scales assessing cognitive, affective, and evaluative dimensions (Table 4).

- **Socio-Demographic Information:** Participants provided information regarding gender, age, education level, migration background, dwelling type, length of residency, and residential mobility. These variables were included because previous studies have shown that residential stability, dwelling type, migration background, and mobility patterns may shape individuals' relationships with place and community (Anton & Lawrence, 2014; Lewicka, 2011; Markoc, 2017). Urban and rural classifications were assigned based on participants' reported residential context and administrative definitions outlined by the Turkish Statistical Institute (TurkStat).
- **Place Attachment and Community Dependence Scales:** PA and CD were assessed using an adapted version of the scale developed by Belanche et al. (2017), which captures cognitive, affective, and evaluative dimensions of place-based identity and dependence. The items were adapted to the present

research context and reviewed for conceptual and linguistic clarity. Each dimension was represented by three items.

- **Behavioral Digital Engagement Measure:** Digital engagement was operationalized as a behavioral spatial-preference measure rather than as general screen time or platform-use frequency. Participants' selection of cyberspace/virtual space across four domains, everyday activity, happiness, belonging, and third-place preference, was used to indicate the extent to which digital spaces were integrated into their everyday spatial experience. Each cyberspace/virtual-space selection was coded as 1, while non-digital spatial selections were coded as 0, producing a total digital engagement score ranging from 0 to 4. Higher scores indicated stronger digital spatial orientation. This operationalization captures participants' orientation toward digital environments, not the overall intensity of their digital media use.

The psychometric properties of the PA and CD measures were subsequently examined through confirmatory factor analysis (CFA), composite reliability (CR), average variance extracted (AVE), and Cronbach's alpha values. The

Table 4. Questionnaire sections

Instrument	Description	Example items	Number of items
Socio-demographic questionnaire	Assessed gender, age, education, migration background, dwelling type, length of residency, and mobility rate. Urban/rural status based on TurkStat definitions.	-	7 socio-demographic variables
PA and CD scale	Adapted from Belanche et al. (2017). Measures cognitive, affective, and evaluative attachment to place and community. The items were adapted to the present research context and reviewed for conceptual and linguistic clarity.	"I feel attached to this place." (Affective Attachment)	3 items per subdimension
Digital engagement measure	Behavioral spatial-preference measure based on cyberspace/virtual space selection across everyday activity, happiness, belonging, and third-place preference domains.	"Selection of cyberspace/virtual space as a site of everyday activity"	4 behavioral indicators

The questionnaire sections and measurement structure were developed by the authors based on the study's conceptual framework and adapted scale items.

results of these validation procedures are reported in the Findings section.

Procedure

Data collection was conducted through an online survey administered between November 2022 and February 2023. Participants were recruited through social media platforms, including Instagram and WhatsApp, as well as official university e-mail channels. These channels were used to reach young adults across different geographical regions and residential contexts in Türkiye.

Before participation, all respondents provided informed consent electronically. Participants were informed about the voluntary nature of the study, the anonymity of their responses, their right to withdraw from the survey at any time, and the academic purpose of the research. The study was approved by the Yıldız Technical University Research Ethics Committee (Protocol Number: 2022.10) and was conducted in accordance with standard ethical principles for research involving human participants.

Data quality checks were conducted before the main analyses. Missing data were examined and found to be below 5% of the dataset. Little's MCAR test indicated that missingness did not systematically bias the data structure ($p > 0.05$). Cases with incomplete responses were handled through list-wise deletion. Multivariate outliers were examined using Mahalanobis distance. Following data quality checks, the final analytical sample consisted of 464 valid responses.

Data Analysis

Preliminary statistical procedures, including descriptive analyses, group comparisons, and effect size estimations, were conducted using IBM SPSS Statistics 28.0. Advanced modeling procedures, including confirmatory factor analysis (CFA), path estimation, and multi-group SEM comparisons, were implemented in Python using the semopy package. Complementary data operations and transformations were carried out using numpy, pandas, and scipy, while regression-based procedures were conducted using statsmodels. Data handling and import/export procedures were facilitated by openpyxl.

Descriptive statistics

Descriptive statistics were used to summarize participants' sociodemographic characteristics, PA and CD scores, and digital engagement indicators. Means and standard deviations were reported for continuous variables, while frequencies and percentages were reported for categorical variables.

Group comparisons

To examine rural-urban differences in PA and CD, independent samples t-tests were conducted. Levene's Test for Equality of Variances was used to assess the homogeneity of variance assumption. When this assumption was violated,

Welch-adjusted t statistics were reported. Cohen's d values were calculated to evaluate the practical magnitude of rural-urban differences.

Measurement model validation

Confirmatory factor analysis (CFA) was conducted to examine the measurement structure of the cognitive, affective, and evaluative dimensions of PA and CD. The CFA was conducted using six subdimension-level composite indicators representing cognitive, affective, and evaluative dimensions of PA and CD. Model fit was evaluated using multiple fit indices, including the Comparative Fit Index (CFI), Tucker-Lewis Index (TLI), Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA), and Standardized Root Mean Square Residual (SRMR). Threshold criteria were interpreted as CFI and TLI $\geq .90$, RMSEA $\leq .08$, and SRMR $\leq .08$, while recognizing that fit indices should be evaluated collectively rather than in isolation. Convergent validity was assessed through Average Variance Extracted (AVE), and internal consistency was examined using Composite Reliability (CR) and Cronbach's alpha, with values above .70 considered acceptable for reliability indicators.

Moderation analysis: Digital engagement

To examine H3, multi-group SEM comparisons were conducted to assess whether PA $\rightarrow$ CD pathways differed across digital engagement groups. Digital engagement was operationalized through participants' cyberspace/virtual-space selections across four behavioral spatial-preference indicators. Participants were grouped according to their level of digital spatial orientation, and PA $\rightarrow$ CD path coefficients were compared across groups. Because four digital engagement groups were compared, chi-square difference tests were interpreted with three degrees of freedom for each pathway-level comparison. Changes in chi-square values ($\Delta\chi^2$) and associated p-values were used to evaluate whether differences in path coefficients across digital engagement groups were statistically significant.

Predictive role of length of residency

To examine H4, two separate regression analyses were conducted to assess whether length of residency predicted PA and CD. Length of residency was treated as an ordinal predictor. Regression coefficients, explained variance values (R^2), and significance levels were used to interpret the predictive role of residential duration.

Through this multi-stage analytical strategy, the study systematically examined rural-urban differences, measurement validity, digital engagement-based variation in PA $\rightarrow$ CD pathways, and the predictive role of length of residency in shaping place-based bonds among young adults.

FINDINGS

Preliminary Analyses

Descriptive statistics were computed to summarize the demographic characteristics and core study variables, including cognitive, affective, and evaluative dimensions of PA and CD. Measures of central tendency (mean, median) and dispersion (standard deviation, range) were reported for continuous variables, and frequency distributions were provided for categorical variables.

Hypotheses 1 and 2: Rural-Urban Group Comparisons

To examine Hypotheses 1 and 2, which proposed rural-urban differences in place attachment (PA) and community dependence (CD), independent samples t-tests were conducted across six subdimensions: cognitive, affective, and evaluative PA, and their corresponding CD subdimensions. Levene's Test for Equality of Variances indicated variance heterogeneity in most comparisons; therefore, Welch-adjusted t statistics are reported for rural-urban group comparisons.

Table 5 presents the descriptive statistics, Welch-adjusted t-values, significance levels, and effect sizes (Cohen's d). The results indicated significant rural-urban differences across all PA and CD subdimensions (all $p < .001$), with rural participants reporting consistently higher scores than urban participants. The largest effect size was observed for Affective Place Attachment ($d=2.33$), followed by Affective Community Dependence ($d=2.07$) and Cognitive Place Attachment ($d=1.80$). The remaining effects were also large in magnitude, including Evaluative Place Attachment ($d=1.43$), Cognitive Community Dependence ($d=1.22$), and Evaluative Community Dependence ($d=1.03$). Even the smallest observed effect size exceeded conventional thresholds for a large effect indicating that the rural-urban differences were not only statistically significant but also practically substantial.

Taken together, these findings provide strong support for H1 and H2. Rural young adults reported significantly stronger cognitive, affective, and evaluative attachments

to place, as well as significantly higher levels of cognitive, affective, and evaluative community dependence. The use of Welch-adjusted t-tests ensured appropriate group comparisons where variance heterogeneity was present, while Cohen's d values demonstrated that the observed rural-urban differences were large in practical terms. These results highlight the importance of geographic context in explaining psychosocial belonging and place-based community reliance among young adults.

Measurement Model Validation (Confirmatory Factor Analysis)

To assess the measurement validity of the multidimensional PA and CD structure, confirmatory factor analysis (CFA) was conducted using six subdimension-level composite indicators. Model adequacy was evaluated using a combination of absolute, incremental, and residual-based fit indices.

The CFA results provided mixed but usable support for the multidimensional measurement model: $\chi^2(6)=211.63$, $p<0.001$; CFI=0.978; GFI=0.977; AGFI=0.942; NFI=0.977; TLI=0.944; RMSEA=0.157; and SRMR=0.072. Incremental fit indices indicated good-to-excellent fit, and SRMR was within the acceptable range. However, RMSEA exceeded the conventional threshold. Given the very low degrees of freedom of the model and the use of subdimension-level composite indicators, RMSEA was interpreted with caution and was not used as the sole criterion for evaluating model adequacy. Accordingly, the measurement model was evaluated based on the convergence of multiple fit indices rather than RMSEA alone.

Convergent validity was supported through Average Variance Extracted (AVE) values, which exceeded the recommended minimum of 0.50 across the measured dimensions, ranging from 0.62 to 0.64. Internal consistency was supported by Composite Reliability (CR) and Cronbach's alpha coefficients, with CR values ranging from .89 to .91 and Cronbach's alpha values ranging from 0.88 to 0.90. Taken together, these results indicate satisfactory reliability and convergent validity of the PA and CD measures,

Table 5. Mean and standard deviation of study variables by community type

Dimension	Variable	Rural M $\pm$ SD	Urban M $\pm$ SD	Welch's t	p	Cohen's d
Cognitive	Cognitive PA	3.97 $\pm$ 1.11	2.11 $\pm$ 0.95	19.52	< .001	1.80
Cognitive	Cognitive CD	3.95 $\pm$ 1.17	2.63 $\pm$ 0.97	13.25	< .001	1.22
Affective	Affective PA	4.19 $\pm$ 1.10	1.84 $\pm$ 0.89	25.33	< .001	2.33
Affective	Affective CD	4.14 $\pm$ 1.18	2.01 $\pm$ 0.83	22.61	< .001	2.07
Evaluative	Evaluative PA	4.30 $\pm$ 1.07	2.75 $\pm$ 1.11	15.35	< .001	1.43
Evaluative	Evaluative CD	4.24 $\pm$ 1.21	3.01 $\pm$ 1.18	11.09	< .001	1.03

Values are reported as mean $\pm$ standard deviation. Welch's t-test was used for rural-urban comparisons due to variance heterogeneity; Cohen's d indicates effect size.

while also suggesting that the measurement model should be interpreted with caution due to the elevated RMSEA value.

After assessing reliability, convergent validity, and overall model fit, the analysis proceeded to the moderation test examining whether PA → CD pathways differed across digital engagement groups.

Moderation Analysis: The Role of Digital Engagement

To test Hypothesis 3 (H3), participants were categorized into four digital engagement levels: Super High, High, Neutral, and Low. Grouping was based on participants' cyberspace/virtual-space selection scores across the behavioral spatial-preference indicators. A multi-group SEM approach was employed to examine whether PA → CD pathways differed across digital engagement groups (Table 6).

The results indicated a statistically significant group difference only for the Evaluative Attachment → Evaluative Dependence pathway, $\Delta\chi^2(3)=8.45$, $p=0.038$. In contrast, the cognitive and affective pathways remained statistically stable across digital engagement groups, as indicated by non-significant chi-square difference tests. Participants with Super High digital engagement showed a weaker Evaluative Attachment → Evaluative Dependence pathway ($\beta=0.50$) than participants with Low digital engagement ($\beta=0.82$). This pattern partially supports H3, suggesting that digital engagement is associated with selective attenuation of the evaluative PA-CD relationship rather than a uniform weakening of all PA-CD pathways.

This result is important because the evaluative dimension reflects symbolic meanings, self-concept-related judgments, and identity-based evaluations of place. Compared with cognitive attachment, which is more closely linked to familiarity and spatial knowledge, and affective attachment, which is grounded in emotional comfort and lived experience, evaluative attachment may be more open to digitally mediated forms of belonging. In this sense, the findings suggest that digital engagement is most strongly associated with the symbolic and evaluative conversion of place attachment into community dependence.

Cognitive and affective pathways, by contrast, appeared comparatively stable across digital engagement groups. This may indicate that attachments based on routine, familiarity, embodied experience, and emotional connection to physical places are less variable across different levels of digital engagement. Therefore, the moderation pattern should not be interpreted as evidence that digital engagement generally reduces place attachment or community dependence. Rather, the results point to a more specific form of variation in the evaluative PA → CD pathway.

Although digital engagement was modeled as a moderator in this study, its broader relationship with spatial belonging may be more complex. Future research may further examine whether digital behaviors also have direct associations with specific dimensions of PA and CD, particularly those related to symbolic identity, self-expression, and hybrid physical-digital forms of belonging.

Predictive Role of Length of Residency

To evaluate Hypothesis 4 (H4), two separate linear regression analyses were conducted to examine whether length of residency predicted young adults' PA and CD levels. Length of residency was entered as an ordinal independent variable, with higher values indicating longer-term residence in the same location.

The first regression model showed that length of residency significantly predicted composite PA scores, explaining 22.6% of the variance ($R^2=.226$, $p<0.001$). Similarly, the second regression model showed that length of residency significantly predicted composite CD scores, explaining 18.8% of the variance ($R^2=0.188$, $p<0.001$). These findings indicate that longer residential duration is positively associated with stronger place attachment and greater community dependence. Thus, H4 was supported. Table 7 summarizes the hypothesis testing results by aligning each hypothesis with the corresponding statistical method, key findings, and conclusion.

DISCUSSION

The present study examined how place attachment (PA), community dependence (CD), and digital engage-

Table 6. Moderation analysis: Multi-group sem path coefficients across digital engagement groups

Path	Super High β	High β	Neutral β	Low β	$\Delta\chi^2_{df=3}$	p-value	Moderation Supported
Cognitive Attachment → Dependence	0.80	0.82	0.83	0.84	1.15	.765	No
Affective Attachment → Dependence	0.89	0.90	0.91	0.91	0.92	.821	No
Evaluative Attachment → Dependence	0.50	0.58	0.70	0.82	8.45	.038	Yes

β values represent standardized path coefficients. $\Delta\chi^2$ values indicate chi-square difference tests used to assess whether each PA-CD pathway differed significantly across digital engagement groups.

Table 7. Summary of hypothesis testing results

Hypothesis	theoretical statement	Statistical method	Key results	Conclusion
H1	Rural youth will report higher place attachment than urban youth.	Independent samples t-test / Welch-adjusted comparison	All PA subdimensions were significantly higher in the rural group.	Supported
H2	Rural youth will report higher community dependence than urban youth.	Independent samples t-test / Welch-adjusted comparison	All CD subdimensions were significantly higher in the rural group.	Supported
H3	Higher digital engagement is expected to be associated with a weaker PA-CD relationship, particularly in the evaluative dimension.	Multi-group SEM comparison	Only the Evaluative Attachment → Evaluative Dependence pathway differed significantly across digital engagement groups, $\Delta\chi^2(3)=8.45$, $p=.038$.	Partially supported
H4	Longer residential duration will positively predict PA and CD.	Linear regression analysis	Length of residency significantly predicted PA ($R^2=.226$, $p < .001$) and CD ($R^2=.188$, $p < .001$).	Supported

PA=place attachment; CD=community dependence. The table summarizes the hypotheses, corresponding statistical methods, key findings, and support status based on the study results.

ment intersect among rural and urban young adults. Rather than treating spatial belonging as a single emotional bond, the study adopted a multidimensional framework that distinguishes cognitive, affective, and evaluative dimensions of PA and CD. This distinction is important because the findings show that geographic context and digital engagement are not associated with all dimensions of spatial belonging in the same way.

Overall, the results supported the rural-urban comparison hypotheses by showing that rural youth reported stronger PA and CD across cognitive, affective, and evaluative subdimensions. This finding reinforces the continuing relevance of geographic embeddedness in an era often described through mobility, digitalization, and hybrid social interaction. Rural contexts appear to sustain stronger place-based bonds not only through emotional familiarity, but also through functional reliance on local networks, services, and community relations.

At the same time, the findings indicate that digital engagement is not uniformly associated with weaker place-based belonging. Instead, its association appears to be selective: the Evaluative Attachment → Evaluative Dependence pathway varied significantly across digital engagement groups, while cognitive and affective PA-CD pathways remained comparatively stable. This pattern suggests that digital engagement is most relevant to symbolic, identity-related, and evaluative aspects of place, rather than to all forms of attachment or dependence.

Interpretation of Main Findings

The first major finding is that rural young adults reported significantly higher PA across all measured subdi-

mensions. This result is consistent with the view that rural environments often provide stronger continuity between social relations, everyday routines, and environmental familiarity. In such contexts, place may function not only as a physical setting but also as a shared social and symbolic environment. The higher rural scores across cognitive, affective, and evaluative PA suggest that rural belonging is multidimensional: participants do not merely know their environments better, but also report stronger emotional and evaluative bonds with them.

The second major finding is that rural youth also reported higher CD across all corresponding dimensions. This suggests that community dependence remains closely tied to local embeddedness. Rural settings may foster stronger functional reliance because social support, daily interaction, and access to community resources are more locally organized. In contrast, urban settings may offer wider institutional and service alternatives, which can reduce dependence on immediate local networks. Thus, lower urban CD should not necessarily be interpreted as weaker social capacity, but rather as a different structure of reliance and access.

The third and theoretically most distinctive finding concerns digital engagement. The moderation analysis showed that only the Evaluative Attachment → Evaluative Dependence pathway differed significantly across the four digital engagement groups. This is important because the evaluative dimension is more closely connected to symbolic meanings, identity judgments, and self-concept-related interpretations of place. Unlike cognitive attachment, which is linked to familiarity and knowledge, or affective attachment, which is grounded in emotional comfort and lived

experience, evaluative attachment may be more open to hybrid physical-digital forms of belonging.

This finding does not imply that digital engagement generally weakens place attachment or community dependence. Rather, it suggests that the symbolic translation of attachment into dependence may vary among young adults with different levels of digital spatial orientation. Digital environments may offer additional arenas for identity expression, social recognition, and belonging, which may partly reshape how young adults connect symbolic evaluations of place to functional reliance on local communities. In this sense, the findings support a more nuanced interpretation: digital engagement appears to be associated with the evaluative pathway of spatial belonging, not with a generalized decline of place-based bonds.

The fourth finding concerns length of residency. Longer residential duration positively predicted both PA and CD, confirming the importance of temporal continuity in the formation of place-based bonds. Time spent in a location allows individuals to accumulate memories, routines, social ties, and practical knowledge of local resources. These accumulated experiences may strengthen both emotional attachment and functional dependence. This finding also helps explain why rural participants, who reported longer residential continuity, may exhibit stronger PA and CD patterns.

Taken together, the findings suggest that spatial belonging among young adults is shaped through the interaction of three forces: geographic context, temporal continuity, and digital spatial orientation. Rural-urban differences remain important, but they should be understood alongside changing digital practices and differentiated dimensions of attachment and dependence.

Theoretical Contributions

This study contributes to the literature in four ways.

First, it extends rural-urban place attachment research by showing that rural-urban differences remain meaningful among digitally engaged young adults. Even in a context where social interaction increasingly extends into digital environments, rural participants reported stronger PA and CD across all measured dimensions. This finding suggests that digitalization does not eliminate the importance of geographic embeddedness.

Second, the study strengthens multidimensional approaches to PA and CD. By distinguishing cognitive, affective, and evaluative dimensions, the findings show that place-based belonging is not a single uniform construct. The rural-urban pattern was consistent across all dimensions, but the digital engagement pattern was selective, emerging only in the evaluative PA-CD pathway. This supports the analytical value of treating PA and CD as multidimensional constructs.

Third, the study contributes to digital spatiality research by operationalizing digital engagement as a behavioral spatial-preference measure rather than as screen time or platform-use frequency. This is important because it treats digital environments as part of young adults' spatial lives, not merely as media-use contexts. The findings therefore connect digital engagement to spatial belonging in a more place-sensitive way.

Fourth, the study suggests that evaluative attachment may be the dimension most closely linked to hybrid forms of belonging. Since evaluative attachment involves symbolic judgments and identity-related meanings, it may be more responsive to digital environments where young adults construct, display, and negotiate identity. This does not mean that digital engagement replaces place-based belonging; rather, it suggests that digital and physical forms of belonging may interact most strongly at the symbolic and evaluative level.

Practical Implications

The findings offer practical implications for policymakers, urban planners, and community organizations seeking to strengthen youth engagement, spatial belonging, and community resilience across different settlement contexts.

For rural communities, the strong PA and CD scores suggest the importance of sustaining local embeddedness, social familiarity, and everyday community interaction. Community-based programs, youth participation initiatives, local cultural activities, and place-based development strategies may help maintain young adults' emotional and functional bonds with their living environments. Such strategies are particularly important for rural sustainability because they may support youth retention, intergenerational continuity, and community resilience.

For urban contexts, the findings point to the need to create stronger opportunities for affective and cognitive connection to place. Green spaces, neighborhood-based events, participatory planning processes, and youth-oriented public spaces can help strengthen emotional comfort, familiarity, and local identification in more mobile and heterogeneous urban environments. Urban planning strategies should therefore move beyond physical infrastructure alone and consider how everyday social interaction, memory, and participation contribute to place-based belonging.

For digital engagement strategies, the results suggest that digital spaces should be understood as part of young adults' spatial lives rather than as separate from physical environments. Since digital engagement was associated particularly with variation in the evaluative PA-CD pathway, community initiatives may benefit from hybrid approaches that connect online interaction with local participation. Digital platforms can be used to support local identity, communicate community events, encourage youth partic-

ipation, and strengthen links between physical place and symbolic belonging.

Accordingly, digital tools should be designed not as substitutes for physical community-building efforts, but as complementary infrastructures that reinforce local identity, participation, and shared spatial experience.

Limitations and Future Directions

Despite its contributions, several limitations should be acknowledged.

First, the cross-sectional design limits causal interpretation. The findings identify associations between rural-urban context, digital engagement, PA, and CD, but they do not establish causal relationships. Longitudinal research would be useful for examining how place attachment and community dependence evolve over time and how digital engagement may influence these processes across different life stages.

Second, the study was conducted in the Turkish context and focused on young adults aged 18-30. Therefore, the findings may not be directly generalizable to other cultural settings, age groups, or settlement systems. Future studies could test the model in different national contexts and among different generations to examine whether similar patterns emerge.

Third, digital engagement was operationalized through survey-based behavioral spatial-preference indicators rather than objective screen-time data or platform-use frequency. This was appropriate for the present study because the aim was to capture participants' spatial orientation toward cyberspace/virtual space. However, future research may combine spatial-preference measures with more detailed indicators of digital behavior, such as platform type, frequency of online interaction, and forms of digital community participation.

Fourth, the binary rural-urban classification may oversimplify the continuum of settlement types. Future studies could examine peri-urban, suburban, small-town, and metropolitan subcontexts to better capture the diversity of contemporary spatial experience.

Fifth, the CFA results should be interpreted with caution because RMSEA exceeded the conventional threshold, despite good-to-excellent incremental fit indices and acceptable SRMR. This issue may partly reflect the low degrees of freedom and the use of subdimension-level composite indicators in the measurement model. Future studies using larger, more heterogeneous samples and item-level CFA procedures may further test the multidimensional PA and CD measurement structure across different contexts.

Finally, the current model examined digital engagement as a moderator. Future research may also investigate whether digital engagement has direct associations with specif-

ic dimensions of PA and CD, particularly those related to symbolic identity, self-expression, and hybrid physical-digital forms of belonging. Taken together, these limitations point to the need for further research on how young adults form and maintain spatial belonging across physical, digital, and hybrid environments.

CONCLUSION

In an era where urbanization, digitalization, and demographic transitions reshape spatial relationships, understanding how young adults form emotional and functional bonds with their living environments remains a critical issue for social sustainability and community planning.

This study examined place attachment, community dependence, and digital engagement among rural and urban young adults. By adopting a multidimensional framework, the study distinguished cognitive, affective, and evaluative dimensions of PA and CD and investigated how these dimensions vary across geographic and digital contexts.

The findings indicate that rural youth reported stronger PA and CD across all measured subdimensions. This suggests that rural contexts continue to support strong emotional, cognitive, evaluative, and functional bonds to place, even in a period marked by digitalization and increased mobility. Length of residency also emerged as a positive predictor of both PA and CD, highlighting the importance of temporal continuity, accumulated experience, and local embeddedness in the formation of spatial belonging.

The study also showed that digital engagement was associated with selective variation in the Evaluative Attachment → Evaluative Dependence pathway, while cognitive and affective PA-CD pathways remained comparatively stable across digital engagement groups. This finding suggests that digital engagement is most closely related to the symbolic and evaluative dimension of spatial belonging rather than to a generalized decline in place attachment or community dependence.

Theoretically, the study contributes to place attachment literature by integrating digital engagement into a multidimensional PA-CD framework and by showing that rural-urban differences remain meaningful in the digital age. Practically, the findings point to the importance of strategies that support both physical community ties and digitally mediated forms of belonging. Community development and planning approaches should therefore recognize young adults' spatial lives as increasingly hybrid, shaped by physical environments, local relationships, and digital forms of interaction.

Future research should continue to examine how young adults negotiate attachment, dependence, and identity across physical, digital, and hybrid spaces. Strengthening

resilient bonds between individuals and their environments remains important for social sustainability, youth engagement, and inclusive community development.

Ethic Statement: The study fully complied with the ethical principles outlined in the Declaration of Helsinki and was approved by the Yıldız Technical University Research Ethics Committee (Protocol Number: 2022.10). Participants were informed about the purpose of the study, the voluntary nature of participation, anonymity, their right to withdraw from the study at any point without any negative consequences, and the academic use of the data. All data were collected anonymously and used exclusively for academic purposes. No directly identifying personal information was collected by the researchers during the survey process.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Financial Disclosure: This study was supported by the Scientific Research Projects Coordination Unit of Yıldız Technical University under Project No. SBA-2023-5360.

Use of AI for Writing Assistance: None declared.

Etik Beyanı: Çalışma, Helsinki Bildirgesi'nde belirtilen etik ilkelere tam olarak uygun şekilde yürütülmüş ve Yıldız Teknik Üniversitesi Araştırma Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Protokol Numarası: 2022.10). Katılımcılar, çalışmanın amacı, katılımın gönüllülük esasına dayandığı, anonimliğin sağlanacağı, herhangi bir olumsuz sonuçla karşılaşmadan çalışmadan istedikleri zaman çekilme hakları olduğu ve verilerin akademik amaçlarla kullanılacağı konusunda bilgilendirilmiştir. Tüm veriler anonim olarak toplanmış ve yalnızca akademik amaçlarla kullanılmıştır. Anket süreci boyunca araştırmacılar tarafından doğrudan kimlik belirleyici herhangi bir kişisel bilgi.

Hakem Değerlendirmesi toplanmamıştır: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Bu çalışma, Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SBA-2023-5360 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

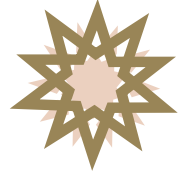
Yazım Süreci Yapay Zeka Kullanımı: Beyan edilmemiştir.

REFERENCES

Anton, C. E., & Lawrence, C. (2014). Home is where the heart is: The effect of place of residence on place at-

- tachment and community participation. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 451–461. [CrossRef]
- Başaran, B. (2024). Determining the factors affecting the ICT use of Turkish students attending PISA-2018: Multi-level profile analysis approach. *Education and Information Technologies*, 29, 18533–18560. [CrossRef]
- Belanche, D., Casalo, L. V., & Flavián, C. (2017). Understanding the cognitive, affective and evaluative components of social urban identity: Determinants, measurement, and practical consequences. *Journal of Environmental Psychology*, 50, 138–153. [CrossRef]
- Belanche, D., Casalo, L. V., & Rubio, M. Á. (2021). Local place identity: A comparison between residents of rural and urban communities. *Journal of Rural Studies*, 82, 242–252. [CrossRef]
- Brown, B. B., Perkins, D. D., & Brown, G. (2003). Place attachment in a revitalizing neighborhood: Individual and block levels of analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 23(3), 259–271. [CrossRef]
- Casakin, H., Hernández, B., & Ruiz, C. (2015). Place attachment and place identity in Israeli cities: The influence of city size. *Cities*, 42(b), 224–230. [CrossRef]
- Dost, G., & Mazzoli Smith, L. (2023). Understanding higher education students' sense of belonging: A qualitative meta-ethnographic analysis. *Journal of Further and Higher Education*, 47(6), 822–849. [CrossRef]
- Dyrting, S., Taylor, A., & Shalley, F. (2020). A life-stage approach for understanding population retention in sparsely populated areas. *Journal of Rural Studies*, 80, 439–451. [CrossRef]
- Ergün, I., (2022). The Psychological Meaning of Home for the Migrant Live-in Domestic Workers: Istanbul. *Online Journal of Art and Design*, 10(4), 1–23.
- Gieling, J., Vermeij, L., & Haartsen, T. (2017). Beyond the local-newcomer divide: Village attachment in the era of mobilities. *Journal of Rural Studies*, 55, 237–247. [CrossRef]
- González-Leonardo, M., López-Gay, A., Newsham, N., Recano, J., & Rowe, F. (2022). Understanding patterns of internal migration during the COVID-19 pandemic in Spain. *Population, Space and Place*, 28, e2578. [CrossRef]
- Gustafson, P. (2014). Place attachment in an age of mobility. In L. C. Manzo & P. Devine-Wright (Eds.), *Place attachment: Advances in theory, methods and applications* (pp. 37–48). Routledge.
- Hernández, B., Hidalgo, M. C., & Ruiz, C. (2014). Theoretical and methodological aspects of research on place attachment. In L. C. Manzo & P. Devine-Wright (Eds.), *Place attachment: Advances in theory, methods and applications* (pp. 125–137). Routledge.
- Kapucu, N., Ge, Y., Rott, E., & Isgandar, H. (2024). Urban resilience: Multidimensional perspectives, challenges and prospects for future research. *Urban Governance*, 4(3), 162–179. [CrossRef]

- Kiviahio, A., & Einolander, J. (2023). Digital transformation, well-being and shrinking communities: Narrowing the divides between urban and rural. *Heliyon*, 9(8), e18801. [CrossRef]
- Lewicka, M. (2005). Ways to make people active: Role of place attachment, cultural capital and neighborhood ties. *Journal of Environmental Psychology*, 25(4), 381–395. [CrossRef]
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31(3), 207–230.
- Low, S. M., & Altman, I. (1992). Place attachment: A conceptual inquiry. In I. Altman & S. M. Low (Eds.), *Place attachment* (pp. 1-12). New York: Plenum Press. [CrossRef] / [CrossRef]
- Lu, C. F., Lin, L. Z., & Yeh, H. R. (2018). Exploring the linkage effects of place attachment in rural areas using the fuzzy analytic network process. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 35(4), 461–478. [CrossRef]
- Markoç, İ. (2017). *Konut kullanıcısı hareketliliğinde kalite ve memnuniyet değerlendirmesi: Sarıgöl konut dönüşüm alanı* [Doctoral dissertation]. Yıldız Technical University.
- Markoc, I. (2019). Twitter in the context of Oldenburg's Third Place Theory. *IBAD Journal of Social Sciences*, 3, 79–89. [CrossRef]
- Markoç, İ. (2020). Kadının sosyal medya kullanımı ve sosyal yaşama katılımında konutun rolü: Bağcılar, İstanbul. *Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1(1), 26–41.
- Markoc, I. (2025). The digitalization tendency of young adults: differences by living environment, gender and education. *Online Information Review*, 49(1), 136–163. [CrossRef]
- Markoc, I. & Sari Haksever, T. (2019). *An Investigation of the Sense of Place Attachment According to the Age Groups*, KIE Congress Proceedings, Gaziantep.
- Markoc, I., & Cinar, C. (2017). Reading Housing Satisfaction Parameters Over Housing Mobility in the Re-development Process: Sarıgöl, İstanbul, Türkiye, *Co-gent Social Sciences*, 3(1), 1–20. [CrossRef]
- Markoc, I., & Sarı Haksever, T. (2021). Young Adults' Sense of Belonging in the Context of SNSs and Cyberspace Usage: İstanbul, Türkiye, *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning*, 11(2), 1–12. [CrossRef]
- Scannell, L., & Gifford, R. (2017). Place attachment enhances psychological need satisfaction. *Environment and Behavior*, 49(4), 359–389. [CrossRef]
- Şerban, Adina Marina and Moxon, Dan and Potočnik, Dunja and Pasic, Lana and Ştefan, Veronica (2021) An overview of social inclusion, digitalisation and young people. In: *Young people, social inclusion and digitalisation: emerging knowledge for practice and policy*. Youth Knowledge (27). Council of Europe, Strasbourg, pp. 9–23.
- Tartaglia, S. (2006). A preliminary study for a new model of sense of community. *Journal of Community Psychology*, 34(1), 25–36. [CrossRef]
- Theodori, G. L., & Luloff, A. E. (2000). Urbanization and community attachment in rural areas. *Society & Natural Resources*, 13(5), 399–420. [CrossRef]
- Tönnies, F. (1957). *Community & society (Gemeinschaft und Gesellschaft)*. Transaction Publishers.
- Trąbka, A., Klimaviciute, L., Czeranowska, O., Jonavičienė, D., Grabowska, I., & Wermińska-Wisnicka, I. (2022). Your heart is where your roots are? Place attachment and belonging among Polish and Lithuanian returnees. *Comparative Migration Studies*, 10(29), 1–16. [CrossRef]
- Turkish Statistical Institute [TurkStat]. (2023). *Address Based Population Registration System Results, 2022*. News Bulletin No. 49685, February 6, 2023.
- Vogiazides, L., & Kawalerowicz, J. (2023). Internal migration in the time of Covid: Who moves out of the inner city of Stockholm and where do they go? *Population, Space and Place*, 29, e2641. [CrossRef]

Orijinal Makale / Original Article

Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir ekoloji ve sürdürülebilir yaşam alanlarına yönelik görüşleri*

Secondary school students' views on sustainable ecology and sustainable living spaces

Kevser ARSLAN , Aşlı GÖRGÜLÜ

Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Department of Science Education, Faculty of Education, Yıldız Technical University, Istanbul, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş tarihi: 12 Nisan 2025

Revizyon tarihi: 20 Haziran 2026

Kabul tarihi: 26 Mayıs 2026

Anahtar kelimeler:

Ekoloji, görüş, ortaokul, sürdürülebilir ekoloji, sürdürülebilir yaşam alanı

ARTICLE INFO

Article history

Received: 12 April 2025

Revised: 20 June 2026

Accepted: 30 June 2026

Key words:

Ecology, opinion, middle school, sustainable ecology, sustainable habitat

ÖZ

Bu çalışma, ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir ekoloji ve sürdürülebilir yaşam alanlarına yönelik görüşlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Araştırma nitel araştırma tipolojileri yöntemlerine dayalı olgu bilim deseniyle yürütülmüştür. Araştırma katılımcıları amaçlı örnekleme türlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Çalışma katılımcılarını yedinci sınıf seviyesinde öğrenim gören 35 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada, açık uçlu soru formları veri toplama aracı olarak kullanılmıştır ve açık uçlu soru formları içerik analizine başvurularak çözümlenmiştir. Araştırma bulguları; öğrencilerin yaşadıkları çevrede hava ve su kirliliği ekoloji problemlerinin ön planda olduğunu ve bu ekolojik problemlerin kaynağının insan faaliyetleri olduğunu işaret ettiğini göstermektedir. Öğrencilerin hava kirliliğinin yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması ve geri dönüşüm faaliyetlerinin desteklenmesiyle çözümlenebileceği kanısında oldukları belirlenmiştir. Çalışma sonuçları doğrultusunda okul ortamlarının daha yeşil bir hale getirilmesi ve öğrencilerin doğayla iç içe daha fazla vakit geçirmeleri önerilmektedir. Ayrıca öğrencilerin hava, su ve toprak kirliliğini azaltmaya yönelik öğrenci liderliğinde bilinçlendirme çalışmalarına katılımı desteklenmelidir.

Atf için yazım şekli: Arslan K, Görgülü A. Ortaokul Öğrencilerinin Sürdürülebilir Ekoloji ve Sürdürülebilir Yaşam Alanlarına Yönelik Görüşleri. Yıldız Sos Bil Ens Der 2026;10:1:40–51.

ABSTRACT

This study aims to reveal the views of middle school students on sustainable ecology and sustainable living spaces. The research was conducted using a phenomenological design based on qualitative research typologies. Research participants were determined using the convenience sampling method, a type of purposeful sampling. The study participants consisted of 35 middle school students studying at the seventh grade level. Open-ended questionnaires

*Bu çalışma 1.yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail address: arslankevser96@gmail.com

were used as a data collection tool and were analyzed using content analysis. The research findings indicate that students believe that air and water pollution are the primary ecological problems in their environment and that the source of these ecological problems is human activity. It was determined that students believe that air pollution can be solved by using renewable energy sources and supporting recycling activities. In line with the results of the study, it is recommended that school environments be made greener and that students spend more time in nature. In addition, student-led awareness-raising activities aimed at reducing air, water, and soil pollution should be support.

Cite this article as: Arslan K, Görgülü A. Secondary School Students' Views on Sustainable Ecology and Sustainable Living Spaces. Yıldız Sos Bil Ens Der 2026;10:1:40–51.

GİRİŞ

Çevre sistemi içerisinde insanlar, çeşitli yaşamsal faaliyetleri doğrultusunda çevreye ait kaynakları kullanmaktadırlar (Kayan, 2018). Yirminci yüzyılda, dünya nüfusunun artışıyla birlikte enerji ihtiyacının artması ve bu ihtiyacı karşılayacak kaynakların hızlı tüketimi doğal kaynakların azalmasına ve çevre sorunlarına neden olmaktadır (Biber & Börekçi, 2024). Buna bağlı olarak hızla bozulan ekolojik denge beraberinde ekolojik problemlerin yaşanmasını hızlandırmıştır (Yılmaz vd., 2019). Ekolojik dengenin bozulması, dünya ekosistemini büyük ölçüde tehdit altına alarak canlı yaşamları açısından risk oluşturmıştır (Bayram, 2024; Yang vd., 2018).

Doğal kaynakların uzun vadeli kullanımı sağlanırken, çevresel etkiler en aza indirilmeli ve sosyal değerler en üst düzeye çıkarılmalıdır. Doğal kaynakları planlı yöneterek şimdiki ve gelecek nesiller için hava, su, flora ve fauna dahil bütünlük sağlanabilmelidir (Feng vd., 2023). Bu noktada insan ve doğa arasındaki uyumun, ekosistem bütünlüğü ve canlı yaşamı için önemine işaret edilmiş (Pitman vd., 2018). Ülkeler tarafından çeşitli uluslararası protokoller imzalanarak ekolojik dengenin sağlanması yolunda önemli sayılabilecek adımlar atılmıştır (Aslan & Bulut, 2021). Gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün vermeyip günümüz neslin ihtiyacını karşılama modeli gündeme sürdürülebilirlik kavramını getirmiştir. 21. yüzyılda dünya gündeminde ön plana çıkan sürdürülebilirlik, uluslararası adımlarla küresel uygulama planı haline gelmiştir (Değirmenci & Gül, 2024).

Her geçen gün artan çevresel sorunları, kaynakların tüketimi ve ekolojik dengenin bozulması endişesi sürdürülebilirlik konularının kalkınma tartışmalarına girmesinde rol oynamıştır (Öymen, 2020). Özellikle nüfusun artış göstermesindeki süreklilik bireyler için kullanıma sunulan doğal kaynakların akıllıca kullanılması konusunda küresel endişeler yaratmıştır (Mensah, 2019). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirlikle ilişkili kavramlar en çok tartışılan gündem konuları arasında taşınmıştır. Günümüzün en önemli kalkınma paradigması olarak ön çıkan sürdürülebilirlik, birçok kuruluşun ulusal ve uluslararası stratejilerinde yer edinmiştir (Nilashi vd., 2019). Küresel anlamda ortak bir

politika haline gelmiştir (Korkmaz, 2020; Yıldırım, 2020). Yakın geçmişte ise 2015 yılında toplanan 2030 Sürdürülebilir Kalkınma için Birleşmiş Milletler (BM) Zirvesinde “2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” altında 17 ana hedef ile geniş bir çerçevede ele alınmıştır ([BM], 2015).

Günümüz ve gelecek nesillerin daha iyi bir yaşam koşullarına sahip olmasını hedefleyen sürdürülebilirlik, bir amaçtan öte süreç odaklıdır (Diktaş, 2019). Sürdürülebilirlik, toplumsal, ekonomik ve çevresel dengeyi korumayı amaçlanmaktadır (Soysal & Akbulut, 2024). Gelecekte daha nitelikli bir yaşam sürdürmek ve bireylerin temel gereksinimlerinin karşılanmasını hedeflediği söylenebilir. Sürdürülebilir kavramının üç farklı boyutla ilişkili olduğu dikkate alındığında, sürdürülebilirlik; sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarından meydana gelmektedir (Giddings vd., 2002; Gürlük, 2010; Soubbotina, 2004). Sürdürülebilirlik kavramının; çevre, toplum ve ekonomi olmak üzere üç alt boyuttan oluştuğu anlaşılmaktadır. Sürdürülebilirlik üç boyutun da birlikte işlevde olmasıyla pozitif etki yaratmaktadır (Diktaş, 2019; Ostrom, 2009). Bir sistem bütünü olarak sürdürülebilirlik, şekillendirmesi gereken sosyal ve ekolojik sistemler arasındaki ilişkiyi açıklar (Gedik, 2020).

Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması; doğal kaynak tüketilmesi en az seviyede, üretim ve tüketim malzemelerinin yenilenebilir kaynaklardan elde edilmesi, geri dönüşüm faaliyetlerinin ciddi boyutta desteklenmesi, enerji kaynaklarının korunarak, yenilenebilir sistemlerden yararlanılması, ekolojik düzene ve canlılara zararsız çevresel yapılandırmaların gerçekleştirilmesi şartlarının oluşturulmasıyla mümkündür (Akgül, 2010). Sürdürülebilirlik çevresel boyutunda ele alındığında, yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynakları sistemlerinin bilinçli ve dengeli ölçüde istikrarlı kullanımı ön plandadır. Biyoçeşitliliğin korunması, atmosfer dengesinin bozulmaması ve ekonomik kaynaklar olarak sınıflandırılmayan diğer ekosistem işlevlerinin korunmasını kapsamaktadır (Gedik, 2020; Öztekin, 2021; McKeown vd., 2002). Sürdürülebilirliğin hedefi, kaynak değerlerinin korunması ve bozulmadan gelecek nesillere aktarılmasıdır. Doğayla uyumlu olmayı amaçlayıp doğaya zarar vermeden yararlanmayı benimseyen bir yaklaşımı savunmaktadır (Koçak & Balci, 2010). Çevresel sürdürülebilirlik, doğal çevre ve çevrenin insan yaşamını

desteklemek için nasıl üretken ve dayanıklı kaldığı ile ilgilidir (Mensah, 2019). Çevre boyutu, insan hayatının devamlılığı için ihtiyaç duyulan yaşam desteğini sağlayan nitelik ve nicelik durumlarını içermektedir (Yeni, 2014). Çevresel sürdürülebilirlik, çevreye verilen zararın mümkün olduğunca azaltılması ve doğal kaynak kullanımının en aza indirilmesi temelinde ekosistem ile biyolojik zenginliğin korunmasına işaret etmektedir vurgulanmaktadır (İşler, 2023).

Çevresel sürdürülebilirliğin sağlandığı ve ekolojik sistemin korunduğu sürdürülebilir bir toplum inşa etmek önde gelen hedeflerden biri olmalıdır (Liang et al., 2019). Sürdürülebilir bir yaşamın geliştirilmesi noktasında çocuklar değişim aracı olarak gösterilmektedir (Davis & Elliott, 2014; Hirst, 2019). Sürdürülebilirliğe ait farkındalık eğitime erken yaşta başlanması geleceğin güvence altına alınmasını sağlayacaktır (Gülay-Ogelman & Durkan 2014). Bu konuda bireysel ve toplumsal farkındalığın artırılması ciddi boyutta önem arz etmektedir (Mylonas, vd.,2023). Bu noktada ise en öncelikli olarak bireylerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gereksinimi öne çıkmaktadır. Bu noktada ise en öncelikli olarak bireylerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gereksinimi kaçınılmaz olacaktır (Bulut & Polat, 2019).

Ekolojik sürdürülebilirlik kavramı, sosyal ve çevresel sorunlarının üstesinden gelinmesi için bir platform sağlamasıyla (Rehman et al., 2021), çevrenin korunması, ekosisteme zarar vermeden yapılan bilinçli üretim ve tüketim, geri dönüşüm ve atıkların azaltılmasıyla ilişkilendirilmektedir (Morelli, 2011). Birleşmiş Milletler tarafından sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında sürdürülebilir ekolojinin korunmasıyla ilişkili maddelere rastlanmaktadır. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlandığı ve ekolojik sistemin korunduğu sürdürülebilir bir toplum inşa etmek önde gelen hedeflerden biri olmalıdır(Liang vd., 2019). Ekolojiye dönük etkin bir eğitimin erken yaşlarda verilmesi ihtiyacı (Ortiz vd., 2018), eğitimcileri ilk ve orta öğretimde etkili bir ekoloji öğretimi verme eğilimi göstermelerini kaçınılmaz kılacaktır. Ekolojik problemlerin çözümünde ve gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakılmasında, bireylere bu yönde eğitimler verilmesi en önemli adımlardan arasındadır (Çakır Arıca & Kağar, 2018). Dolayısıyla gelecek nesillerin yaşamlarını sürdürülebilir bir çerçevede devam ettirebilmeleri ve çevreleri ile uyum içerisinde olmaları için etkin bir eğitim ve öğretim program akışına tabi tutulmaları kaçınılmaz olacaktır. İlk aşamada bireylerin sürdürülebilirliğe ve sürdürülebilir yaşama ait görüşlerinin ortaya çıkarılması değerlidir. Buradan hareketle, çalışmada ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir ekoloji ve sürdürülebilir yaşam alanlarına yönelik görüşlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerine dayalı fenomenoloji(olgu-bilim) deseninden yararlanılarak yürütülmüştür. Fenomonolojik çalışma, birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili deneyimlerini tanımlar. Bireyler fenomenlerle ilgili hem öznel hem nesnel fikirlere sahip olduklarını açıklar. Bu nedenle öznel ve nesnel bakış açısının reddedilmesi söz konusudur (Creswell, 2018). Mevcut çalışma, farkında olunan fakat ancak derinlemesine bir anlayış oluşturamadığımız olgular üzerine yoğunlaşmaktadır (Büyüköztürk vd., 2016; Yıldırım & Şimşek, 2018).

Çalışma Grubu

Çalışma grubu; 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında İstanbul ilinde bir devlet okulunda ortaokul yedinci sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan toplam 35 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmaya ait katılımcı grubu amaçlı örnekleme türlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme yönteminden yararlanılarak belirlenmiştir. Kolay ulaşılabilir örnekleme türünde, çalışma sürecine hız ve pratik kazandırmak, araştırmacıya hedef kitleye kolay ulaşarak belirleme olanağı tanımak amaçlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada ekoloji açık uçlu soru formları diğer nitel veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından oluşturulan açık uçlu sorular bir fen bilimleri, bir çevre ve bir sosyal bilgiler eğitimcisi öğretim üyesi tarafından incelenmiştir. Alınan geri dönütler sonrasında bir fen bilimleri ve bir sosyal bilgiler öğretmeni soruları kontrol etmiştir. Son aşamada dil ve anlatım kontrolleri sağlanan formu şekillendirildikten sonra kullanılmıştır. Son halini alan görüşme soruları hedef kitleyi karşılayan beş ortaokul öğrencisine uygulanmış ve pilot uygulama sırasında herhangi bir problemle karşı karşıya kalınmamıştır. Hazırlanan açık uçlu formunda sürdürülebilir ekolojinin sağlanması ve devamlılığına yönelik sorulara yer verilmiştir. Ekolojik sorunlara, ekolojik problemlerin çözümüne, kullanılması gereken enerji kaynaklarına, atık yönetimi ve geri dönüşümün sağlanmasına, iklim ve iklim özelliklerine, doğal kaynaklara, ekolojik yaşamının korunmasına ait sergilenmesi gereken davranışlara, ekoloji açısından yıkıcı doğa olaylarına, sürdürülebilir ekolojiye yönelik yaşam bölgesi geliştirilmesi için yapılması gerekenlere yönelik 19 temel soru bulunmaktadır.

Veri Analizi

Araştırmada açık uçlu soru formlarından elde edilen veriler içerik analizinden yararlanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi; verilerin kavramsallaştırılması, benzer ve farklılıkların ortaya konulması ve kavramlar arasındaki örüntünün açıklanma sürecini oluşturmaktadır (Creswell, 2018; Yıldırım & Şimşek, 2018). Açık uçlu soru formlarının

değerlendirme aşamasına geçilmeden her bir öğrencinin formlara kodlar verilmiştir. Öğrencilere ait formlar Ö1,Ö2,Ö3,...Ö35 şeklinde numaralandırılmıştır. Sonraki aşamada öğrenci yanıtları incelenmiş, verilere ait tema ve kategoriler şekillendirilmeye çalışılmıştır. Kodlama süreci derinleştirilerek daha belirgin kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan kategorilere ait kodlar benzerliklerine ve farklılıklarına göre gruplandırılmıştır. Kodların her biri uygun kategori altına yerleştirilerek sınıflandırma süreci tamamlanmıştır. Kodlara uygun ve kodların içeriğini yansıtabilecek bir biçimde isimlendirme işlemi gerçekleştirilmiştir. Son aşama verilerin daha teorik bir biçime getirilmesi sürecini içermektedir. Kodlama işlemi tamamlanan verilerin bulgu sunumuna geçilmiştir. Bulgular tablolar haline getirilerek sunulmuştur. Öğrencilerden elde edilen kodlara ait frekans değerleri hesaplanmıştır. Frekans değerleri hesaplanırken her bir öğrencinin birden fazla yanıtının olması durumu dikkate alınmıştır. Araştırma soruları baz alınarak bulgu sunumu gerçekleştirilmiştir ve bulgular yorumlanmıştır.

Uygulama Süreci

Ortaokul öğrencilerine yönelik uzmanlar tarafından belirlenen kazanımlar doğrultusunda zenginleştirilmiş öğrenme ortamı temel alınarak, dijital tabanlı sürdürülebilir ekoloji öğretim tasarımı geliştirilmiştir. Öğretim tasarımı yer alan temalara ve temalara ilişkin konu içeriğe Şekil 1’de yer verilmiştir.

Şekil 1 incelendiğinde, geliştirilen dijital tabanlı ekoloji öğretim tasarımı ait temalar ve temalara ilişkin konular görülmektedir. Ekoloji, sürdürülebilirlik, iklim ve iklim değişikliği ve yıkıcı doğa olayları ana temaları öğretim tasarımı içeriğinde yer almaktadır. Ana temalar çerçevesinde şekillendirilen alt temaların; insan ve çevre, ekolojik problemler, üretim ve tüketim, kaynakların kullanımı, yakıt kullanımı ve temiz enerji, geri dönüşüm, iklim bilgisi, küresel ısınma ve iklim değişikliği, yıkıcı doğa olayları ve korunma yolları

başlıklarında olduğu görülmektedir. Uygulanan öğretim tasarımı içeriğinde her bir tema konu içeriğine ait şekillendirilen çevrim içi etkinliklere yer verilmiştir. Belirlenen ana ve alt temalar çerçevesinde; ekolojik ayak izi hesaplama, dijital oyun, çalışma kâğıtları, çizgi roman, eşleştirme, sanal müze, yapay zekâyla resim oluşturma ve proje geliştirme, sanal laboratuvar, dijital hikâye, afiş hazırlama, bilgi kartları, haritalama, videolu sorular vb. etkinlikler oluşturulmuştur. Açık uçlu soru formları dijital tabanlı ekoloji öğretim tasarımı uygulandığı grubuna öğrencilere bir müdahalede bulunulmadan uygulanmıştır.

Araştırmanın Geçerliliği, Güvenirliliği ve Etik Süreçler

Çalışmada açık uçlu soru formlarının hazırlanması sürecinde uzman görüşlerinden yararlanılmış ve formların pilot uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Formlardan elde edilen veriler başka alan uzmanına incelenmek üzere gönderilmiştir. Uzman ve araştırmacı birbirinden bağımsız bir şekilde verileri incelemiş tema ve kodlamalar yapmıştır. Sonraki aşamada uzman ve araştırmacı bir araya gelerek, her sorunun yanıtını tek tek incelemiştir. Çalışmada güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın (2016) güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Belirtilen formülde araştırmacı ve uzman işaretlemelerinden “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” sayıları belirlenir. Güvenirlik katsayısı fikir birliği bulunanların, fikir birliği bulunan ve fikir birliği bulunmayanların toplamına bölünüp 100 ile çarpılmasıyla hesaplanır. Hesaplanan değer en az 80 olması gerekmektedir (Miles ve Huberman, 2016). Bu doğrultuda, açık uçlu sorular için güvenilirlik yüzdeleri hesaplanmıştır. Araştırmada kapsamında açık uçlu soruların sorularının ortalama güvenilirlik katsayısı %91 olarak elde edilmiştir. Dolayısıyla da elde edilen güvenilirlik katsayısı değerlerinin yüksek düzeyde güvenilir olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca katılımcılara ait açık uçlu sorulardan doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Çalışmada elde edilen verilerin bilimsel araştırma dışında diğer amaçlarla asla kullanılmayacağı ve

Şekil 1. Dijital tabanlı sürdürülebilir ekoloji öğretim tasarımı yer alan temalara ve alt temalara ilişkin konu içerikleri.

araştırmacı tarafından kontrolünün her basamakta sağlanacağı açıklanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen öğrenci yanıtlarının bilimsel çalışma dışında herhangi bir yerde kullanılmayacağına yönelik gizlilik ilkesi belirtilmiştir ve yanıtlayıcıların kimliklerinin gizleneceği konusunda güvence verilmiştir. Bununla beraber öğrencilerin isim ve soyadları alınmamış, öğrencilerin her birine kodlar verilerek araştırma süreci yürütülmüştür. Araştırmanın bu değerlere ait teorik yapıya ters düşmeyecek bir biçimde gerçekleştirilmesine özen gösterilmiştir.

BULGULAR

Öğrencilerin sürdürülebilir ekoloji ve sürdürülebilir yaşam alanlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla öğretim tasarımının sürecinde uygulanan açık uçlu soru formlarından elde edilen veriler değerlendirilmiştir ve bulgular sunulmuştur.

Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin görüşleri çerçevesinde, ekolojik süreçlere yönelik elde edilen bulgulara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerinin ekolojik süreçlere ait görüşlerine ilişkin bulgular görülmektedir. Öğrenci cevapları “Ekolojik Problemler”, “Ekolojik Sorunların Nedenleri”, “Çözümlemek İstenen Ekolojik Problem” ve “Ekoloji Sorunlara Çözüm Yolları” kategorileri altında toplanmıştır. “Ekolojik Problemler” kategorisinde en fazla “Hava Kirliliği” ve “Su Kirliliği” (f:29) kodlarında, “Ekolojik Sorunların Nedenleri” kategorisinde “İnsan Faaliyetleri” (f:25) ve “Çöplerin Çevreye Atılması” (f:15), “Çözümlemek İstenen Ekolojik Problem” kategorisinde “Hava Kirliliği” (f:21) ve “Su Kirliliği” (f:19) kodların, “Ekoloji Sorunlara Çözüm Yolları” kategorisinde ise “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarını Kullanma” ve “Geri Dönüşüm Faaliyetlerini Destekleme” kodlarında görüşlerini belirtmiştir.

Ö8 kodlu öğrenci “En çok karşılaştığım ekolojik problem bence hava ve su kirliliği. Çünkü yaşadığım çevredeki hava pek temiz değil. Sularda da bir sürü su şişeleri ve çöpler var.” şeklinde görüşleriyle su ve hava kirliliğine vurgu yapmıştır. Ö17 kodlu öğrenci “Bence en temel sebep biz insanlar. Biz hep çevreye çöp atıyoruz ve atıklarımızı ayırmıyoruz...” ifadeleriyle en temel ekolojik problemin insan faaliyetleri olduğuna işaret etmiştir. Ö24 kodlu öğrenci “Çözüm aramak istediğim hava kirliliğine karşı birçok önlem alabiliriz. Mesela yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanarak, kömür ve odun kullanımını azaltabiliriz.” cümleleriyle temiz enerji kaynakları kullanarak hava kirliliğine karşı konulabileceğini belirtmiştir.

Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin görüşleri çerçevesinde, sürdürülebilir ekoloji için tercih edilen enerji kaynaklarına yönelik elde edilen bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, öğrencilerinin sürdürülebilir ekoloji için tercih edilen enerji kaynaklarına ait görüşlerine ilişkin bulgular görülmektedir. Öğrenci cevapları “Güneş Enerjisi”, “Rüzgar Enerjisi” ve “Hidroelektrik Enerjisi” kategorileri altında toplanmıştır. “Güneş Enerjisi” kategorisinde en fazla “Isınma İhtiyacını Karşılatabilmesi” (f:15), “Güneş Pilleriyle Enerji Sağlayabilmesi” (f:9) ve “Teknolojik Araçların Tasarlanabilmesi” (f:8) kodlarında görüşlerin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. “Rüzgar Enerjisi” kategorisinde “Kolay Elde Edilebilmesi” (f:9) ve “Pahalı Olmaması” (f:3) kodlarından yararlanıldığı anlaşılmaktadır. “Hidroelektrik Enerjisi” kategorisinde “Sudan Enerji Üretilmesi” (f:5) ve “Elektrik Üretebilmesi” (f:3) kodlarında görüşlerinde yer aldığı belirlenmiştir.

Ö2 kodlu öğrenci “Evlerini ısıtmak isteyen insanlar güneş enerjisinden yararlanabilirler. Hatta güneş pilleriyle araçlara enerji sağlayabilirler...” görüşleriyle güneş enerjisinin, Ö17 kodlu öğrenci “Elektrik için rüzgar enerjisi kullanılabilir. Büyük rüzgar güllerini döndürerek enerji sağlamak çok kolay.” Düşünceleriyle rüzgar enerjisinin, Ö23 kodlu öğrenci “Güneş enerjisi çok kullanılabilir. Ama yeni öğrendiğimiz başka bir enerji daha var. Barajlardaki sulardan elektrik üretebiliyoruz.” ifadeleriyle hidroelektrik enerjisinin kullanımı na işaret etmiştir.

Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin görüşleri çerçevesinde, sürdürülebilir ekolojik yaşam için alınabilecek bireysel önlemlere yönelik elde edilen bulgulara Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerinin sürdürülebilir ekolojik yaşam için alınabilecek bireysel önlemlere ait görüşlerine ilişkin bulgular görülmektedir. Öğrencilerin yanıtları “Bireysel Önlemler” kategorisi altında sunulmuştur. En fazla “Geri Dönüştürülen Ürünleri Tercih Etme” (f:17), “Atık ve Çöpleri Ayırma” (f:12), “Su Kaynaklarının Tasarruflu Kullanma” (f:10) kodlarının öne çıktığı anlaşılmaktadır. En az ise “Kimyasal Kozmetik Ürünleri Kullanmama” (f:2) ve “Isı Yalıtımı Yaptırma” (f:1) kodlarına yer verildiği belirlenmiştir.

Ö2 kodlu öğrenci “Evde biriktirdiğimiz çöp ve atıkları ayırmalıyız. Geri dönüştürülebilen atıkların geri dönüştürülmesini sağlamalıyız.” ifadeleriyle atıkların geri dönüştürülmesini desteklenmesi gerekliliğine işaret etmiştir. Ö19 kodlu öğrenci “Kaynaklarımızı tasarruflu kullanmalıyız. Mesela dişimizi fırçalarken suyu boşa akıtmamalıyız. Muslukları kapatmalıyız.” görüşleriyle su kaynaklarının etkin kullanılması noktasında önlemlere değinmiştir. Ö29 kodlu öğrenci “Alışveriş yaparken önce neye ihtiyacımız varsa onu almalıyız. Fazla abur cubur almamalıyız...” şeklinde üretim ve tüketim sürecinde isteklerin arka planda tutulması gerekliliğini vurgulamıştır.

Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin görüşleri çerçevesinde, sürdürülebilir ekolojinin sağlanması açısından etkili faktörlerin değer-

Tablo 1. Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin ekolojik süreçlere ait görüşlerine ilişkin bulgular

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Ekoloji ve ekolojik süreçler	Ekolojik problemler	Hava kirliliği	29
		Su kirliliği	29
		Toprak kirliliği	18
		Atıkların atılması	15
		Ağaç kesilmesi	9
		Küresel ısınma	8
		Sanayi kirliliği	3
	Ekolojik sorunların nedenleri	Nükleer kirlilik	1
		İnsan faaliyetleri	25
		Çöplerin çevreye atılması	15
		Fosil yakıtlar	12
		Atıkları ayrıştırılmaması	11
		Sanayi faaliyetleri	5
		Fabrika tesisleri	3
	Çözümlemek istenen ekolojik problem	Hava kirliliği	21
		Su kirliliği	19
		Toprak kirliliği	13
		Küresel ısınma	13
		Nükleer kirlilik	2
	Ekoloji sorunlara çözüm yolları	Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanma	15
		Geri dönüşüm faaliyetlerini destekleme	15
		Çöpleri çevreden uzaklaştırma	9
		Fabrika bacalarına filtre takılması	5
		Toplu taşıma araçlarının kullanılması	5
		Plastiklerin suya atılmaması	2
		Kimyasalların çevreden uzaklaştırılması	2
	Ekoloji sorunlara çözüm yolları	Ağaç dikilmesi	1
		Ormanların korunması	1
		Deodorant ve parfümlerin kullanılmaması	1
		Tarım ilaçlarının kullanılmaması	1

lendirilmesine yönelik elde edilen bulgulara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerinin sürdürülebilir ekolojinin sağlanması açısından etkili faktörlere ait görüşlerine ilişkin bulgular görülmektedir. Öğrenci cevapları “Atık Yönetimi ve Geri Dönüşüm”, “İklim ve İklim Özellikleri” ve “Enerji Kaynakları” kategorileri altında toplanmıştır. “Atık Yönetimi ve Geri Dönüşüm” kategorisinde “Toprakların Temiz Olması” (f:19), “Suların Plastiklerden Arınması” (f:11) ve “Kağıtların Dönüştürülerek Ağaçların Kesilmemesi” (f:6) kodlarının yer aldığı anlaşılmaktadır. “İklim ve İklim Özellikleri” kategorisinde “İklim

Dengesinin Korunması” (f:10), “Deniz Seviyesinin Yükselmemesi” (f:7) ve “Küresel Isınmanın Yaşanmaması” (f:5) kodları bulunmaktadır. “Enerji Kaynakları” kategorisinde “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanılması” (f:11), “Fosil Yakıtların Yayıdığı Zehirli Gazların Önlenmesi” (f:8) ve “Su Kaynaklarının Temiz Olması” (f:8) kodlarıyla öğrencilerin görüşlerini belirttiği anlaşılmıştır.

Ö10 kodlu öğrenci “Çevremizi temiz tutmalıyız. Plastik şişelerimizi sulara atmamalıyız. Parklarımızı temiz tutmalıyız. Doğal çevremiz temiz olmalı...” görüşleriyle çevrenin ve çevresel unsurların atıklardan arınması gerekliliğini belirtilmiştir. Ö16 kodlu öğrenci “Havayı kir-

Tablo 2. Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin sürdürülebilir ekoloji için tercih edilen enerji kaynaklarına ait görüşlerine ilişkin bulgular

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Sürdürülebilir ekoloji için tercih edilen enerji kaynakları	Güneş enerjisi	Isınma ihtiyacını karşılayabilmesi	15
		Güneş pilleriyle enerji sağlayabilmesi	9
		Teknolojik araçların tasarlanabilmesi	8
		Ulaşım da yararlanılabildiği	7
		Gıdaların saklanması sürecinde yararlanılabildiği	1
	Rüzgâr enerjisi	Kolay elde edilebilmesi	9
		Pahalı olmaması	3
		Elektrik üretebilmesi	2
	Hidroelektrik Enerji	Sudan enerji üretilmesi	5
		Elektrik üretebilmesi	3

leten şeylerin önüne geçerek iklim dengesini koruyabiliriz. Parfümleri kullanmazsak belki de sera gazları yayılmayacaktı ve küresel ısınma olamayacaktı.” ifadeleriyle iklimsel dengenin korunmasına işaret etmiştir. Ö33 kodlu öğrenci “Fosil yakıtlardan uzak temiz enerjilerin kullanıldığı daha yaşanabilir bir dünya olurdu...” temiz enerji kaynaklarından yararlanılması ihtiyacını vurgulamıştır.

Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin görüşleri çerçevesinde, sürdürülebilir bir ekolojik yaşam bölgesi oluşturmaya yönelik elde edilen bulgulara Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, öğrencilerinin sürdürülebilir bir ekolojik yaşam bölgesi geliştirilmesine ait görüşlerine ilişkin bulgular görülmektedir. Öğrenci görüşlerinin yer aldığı “Sürdürülebilir Yaşam” kategorisinde en fazla “Geri Dönüşüm Faaliyetlerini Destekleme” (f:21), “Enerji Kaynaklarını Tasarruflu Kullanma” (f:18), “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarını Kullanma” (f:15), “Üretim ve Tüketim Dengesini Korunma” (f:9) kodlarının yer aldığı görülmektedir. En az ise “Gelecek Nesilleri Düşünme” (f:1) ve “Kalkınma Hareketlerini Destekleme” (f:1) kodları bulunmaktadır.

Ö9 kodlu öğrenci “Daha sürdürülebilir bir yaşam için geri dönüşüme gereken önem verilmelidir...” cümleleriyle geri dönüşüm faaliyetlerinin desteklenmesi, Ö13 kodlu öğrenci “Gelecek nesillerdeki bireyleri düşünerek kaynaklarımızı etkili kullanmalıyız. Üretim ve tüketim dengesini koruyan davranışlar sergilemeliyiz. Yaşam tarzımızı da bu yönde geliştirmeliyiz.” ifadeleriyle kaynakların kullanılması, Ö21 kodlu öğrenci ise “Günlük yaşama ait enerjilerin karşılanması için temiz enerjilerin kullanılmalıdır. Mesela güneş ve rüzgâr gibi enerjilerden yararlanılmalıdır.” görüşleriyle temiz enerji kaynaklarının tercih edilmesi gerekliliğine işaret etmiştir.

Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin görüşleri çerçevesinde, sürdürülebilir ekolojik yaşam için iklimin korunması eylemlerine yönelik elde edilen bulgulara Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde, öğrencilerinin sürdürülebilir ekolojik yaşam için iklimin korunması eylemlerine ait görüşlerine ilişkin bulgular görülmektedir. Öğrenci cevapları “İklimin Korunması” kategorisi altında toplanmıştır. Mevcut kategoride en fazla “Havayı Temiz Tutma” (f:28), “Fosil Yakıtları Kullanmama” (f:19), “Yenilenebilir Enerji

Tablo 3. Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerinin sürdürülebilir ekolojik yaşam için alınabilecek bireysel önlemlere ait görüşlerine ilişkin bulgular

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Sürdürülebilir ekolojik yaşam	Bireysel önlemler	Geri dönüştürülen ürünleri tercih etme	17
		Atık ve çöpleri ayırma	12
		Su kaynaklarının tasarruflu kullanma	10
		Tek kullanımlık ürünleri kullanmama	5
		İsteklerimi arka planda tutma	5
		Gereksiz tüketim alışkanlıklarından vazgeçme	3
		Elektrikli aletlerinin fişini çekme	2
		Kimyasal kozmetik ürünleri kullanmama	2

Tablo 4. Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerinin sürdürülebilir ekolojinin sağlanması açısından etkili faktörlere ait görüşlerine ilişkin bulgular

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Sürdürülebilir ekolojinin sağlanması açısından etkili faktörlerin değerlendirilmesi	Atık yönetimi ve geri dönüşüm	Toprakların temiz olması	19
		Suların plastiklerden arınması	11
		Ağaçların kesilmemesi	6
		Tarım arazilerinin verimli olması	4
		Pillerdeki kimyasalların doğadan uzaklaştırılması	2
	İklim ve iklim özellikleri	İklim dengesinin korunması	10
		Deniz seviyesinin yükselmemesi	7
		Küresel ısınmanın yaşanmaması	5
	Enerji kaynakları	Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması	11
		Fosil yakıtların yaydığı zehirli gazların önlenmesi	8
		Su kaynaklarının temiz olması	8
		Havanın temiz olması	7

Kaynakları Kullanma” (f:16) ve “Geri Dönüşüm Faaliyetlerini Destekleme” (f:13) kodlarının öne çıktığı anlaşılmaktadır. En az ise “Güneş Enerjisiyle Çalışan Aletler Tasarlama” (f:2) ve “Çalışmayan Elektrikli Aletlerin Fişini Çekme” (f:1) kodlarında görüşlerin yer aldığı görülmektedir.

Ö4 kodlu öğrenci “Fosil yakıtları kullanmamalıyız. Havaya karışacak zehirli gazların yayılmasına engel olunmalıdır. Kozmetik ürünleri kullanılmamalı ve özel araçların kullanımı azaltılmalı...” görüşleriyle, Ö16 kodlu öğrenci “... Bolca ağaç dikilmeli. Yeşil alanların sayısı artırılmalı. Sanayi bölgelerini şehirden uzak kurmalıyız.” ifadeleriyle ve Ö35 kodlu öğrenci ise “Enerji tasarruflu aletler kullanarak, kaynaklarını verimli harcayarak ve geri dönüşüm atıklarını ayrıştırarak ekolojik ayak izimizi azaltmış oluruz.

Böylece sürdürülebilir ekolojik yaşam alanı oluşturabiliriz.” düşünceleriyle sürdürülebilir ekoloji yaşam alanına ait iklimin korunması değerlendirmelerini gerçekleştirmişler.

Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin görüşleri çerçevesinde, sürdürülebilir ekolojik yaşam için biyoçeşitliliğin korunması eylemlerine yönelik elde edilen bulgulara Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7 incelediğinde, öğrencilerinin sürdürülebilir ekolojik yaşam için biyoçeşitliliğin korunması eylemlerine ait görüşlerine ilişkin bulgular görülmektedir. Öğrenci cevaplarına “Biyoçeşitliliğin Korunması” kategorisinde yer verilmiştir. “Hayvanları Koruma” (f:18) ve “Avlama Yasaklarını Konulması” (f:15) kodlarında görüşlerin yer aldığı görülmektedir. En az ise “Ağaçları Kesmeme” (f:6) ve “Su-

Tablo 5. Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerinin sürdürülebilir bir ekolojik yaşam bölgesi oluşturmak ait görüşlerine ilişkin bulgular

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Sürdürülebilir ekolojik yaşam	Sürdürülebilir yaşam	Geri dönüşüm faaliyetlerini destekleme	21
		Enerji kaynaklarını tasarruflu kullanma	18
		Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanma	15
		Üretim ve tüketim dengesini korunma	9
		İhtiyaçlar isteklerden öncelik verme	8
		Su kaynaklarını koruma	5
		Atıkları ayırma	3
		Temiz enerjinin kullanımını destekleme	3
		Güneş enerjisi teknolojilerinden yararlanma	2
		Güneş enerjisi teknolojilerinden yararlanma	2
		Gelecek nesilleri düşünme	1
		Kalkınma hareketlerini destekleme	1

Tablo 6. Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin sürdürülebilir ekolojik yaşam için iklimin korunması eylemlerine ait görüşlerine ilişkin bulgular

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Sürdürülebilir Ekolojik Yaşam	İklimin Korunması	Havayı temiz tutma	29
		Fosil yakıtları kullanmama	19
		Yenilenebilir enerji kaynakları kullanma	16
		Geri dönüşüm faaliyetlerini destekleme	13
		Kozmetik ürünleri kullanmama	10
		Sanayi bölgelerini şehirden uzak kurma	9
		Enerji tasarruflu aletler kullanma	9
		Ekolojik ayak izini küçültme	5
		Isı yalıtımı yapma	4
		Toplu taşıma araçlarını kullanma	3
		Yeşil alanları arttırma	3
		Su kaynaklarını etkin kullanma	3
		Güneş enerjisiyle çalışan aletler tasarlama	2
		Çalışmayan elektrikli aletlerin fişini çekme	1

lama Kanalları Oluşturma” (f:3) kodlarıyla öğrencilerin görüşleri ortaya konulmuştur.

Ö5 kodlu öğrenci “Hayvanları korumalı ve çiçekleri ko-
pamamalıyız. Hatta bol bol ağaç dikmeliyiz.” Ö10 kodlu
öğrenci “Hayvanların nesli tükenmesin diye avlanma yasa-
kları konulmalıdır...” ve Ö22 kodlu öğrenci “Ağaçlandırma
çalışmaları yapılmalı. Ormanlara sahip çıkılmalı ve burada
yaşayan canlılar korunmalıdır.” biçiminde canlıların korun-
ması gerekliliğine vurgu yaparak görüşlerini açıklamıştır.

Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygu-
landığı öğrencilerin görüşleri çerçevesinde, sürdürülebilir
ekolojik yaşam için sağlıklı bir çevre oluşturma eylemlerine
yönelik elde edilen bulgulara Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8 incelediğinde, öğrencilerinin sürdürülebilir
ekolojik yaşam için sağlıklı bir çevre oluşturma eylemlerine

ait görüşlerine ilişkin bulgular görülmektedir. “Sağlıklı Bir
Çevre” kategorisi altında en fazla “Çevreye Çöp Atmama”
(f:14), “Çevreyi Temiz Tutma” (f:11) ve “Doğal Dengeyi Ko-
ruma” (f:8) kodlarında görüşlerine yer verilmiştir. En az ise
“Kampanyalar Düzenleme” (f:1) ve “Çevre Koruma Projel-
eri Oluşturma” (f:1) kodları yer almıştır.

Ö19 kodlu öğrenci “Yerlere çöpleri atmayaarak çevreyi
temiz tutmalıyız. Araba egzozların filtre takarak hava kirlil-
iğini önlemeliyiz. Ancak toprak ve hava kirliliklerini önley-
erek sağlıklı bir çevre oluşturabiliriz.” Ö23 kodlu öğrenci
“Sağlıklı bir çevre oluşturma en önemli adımı bireylere bu
konuda gerekli eğitimler vermektir...” ve Ö26 kodlu öğrenci
“Doğal dengenin korunmasını sağlayarak yapay gübre kul-
lanımı engellenmeli ve daha iyi bir tarım yapılmalı.” ifadel-
eriyle sağlıklı bir çevre geliştirilmesini yönelik fikirlerini
ortaya koymuştur.

Tablo 7. Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin sürdürülebilir ekolojik yaşam için biyoçeşitliliğin korunması eylemlerine ait görüşlerine ilişkin bulgular

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Sürdürülebilir Ekolojik Yaşam	Biyoçeşitliliğin Korunması	Hayvanları koruma	18
		Avlama yasaklarını konulması	15
		Sokak hayvanlarının beslenmesi	11
		Bitki türlerini koruma	10
		Çiçekleri koparmama	10
		Ağaç dikme	10
		Ormanları koruma	10
		Ağaçları kesmeme	6
		Sulama kanalları oluşturma	3

Tablo 8. Dijital tabanlı sürdürülebilir öğretim tasarımının uygulandığı öğrencilerin sürdürülebilir ekolojik yaşam için sağlıklı bir çevre oluşturma eylemlerine ait görüşlerine ilişkin bulgular

Tema	Kategori	Kod	Frekans
Sürdürülebilir ekolojik yaşam	Sağlıklı bir çevre	Çevreye çöp atmama	14
		Çevreyi temiz tutma	11
		Doğal dengeyi koruma	8
		Yapay gübre kullanmama	3
		Toprakları kirliletmemeye	3
		Havayı kirliletmemeye	3
		Fabrikalara filtre takma	2
		Araba egzozlarına filtre takma	2
		Araba egzozlarına filtre takma	2
		İnsanlara bilinçlendirici eğitimler verme	2
		İnsan ve çevre uyumunu sağlama	2
		Kampanyalar düzenleme	1
		Çevre koruma projeleri oluşturma	1

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir ekoloji ve sürdürülebilir yaşam alanlarına yönelik görüşlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışmada uygulanan açık uçlu sorularından elde edilen bulguları aracılığıyla ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir ekoloji yaşam alanına yönelik düşünceleri belirlenmiştir.

Öğrencilerinin görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin hava ve su kirliliği ekoloji problemleri üzerine odaklandığı tespit edilmiştir. Bunu takiben ise ortaya çıkan birçok ekolojik problemin kaynağının insan faaliyetleri olduğuna işaret etmişlerdir. Çözümlemesi gereken en önde gelen problemin hava kirliliği olduğunu göstermişlerdir. Mevcut problemin ise yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması (en fazla güneş ve rüzgâr enerjisi) ve geri dönüşüm faaliyetlerinin desteklenmesiyle çözümlenebileceği kanısında oldukları belirlenmiştir. Koçak (2024) çalışmasında ciddi ve önemsenmesi gereken ekolojik problemlerden birini su kirliliği olduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda öğrenci düşüncelerinin gerçekleştirilen raporlama çalışmalarıyla örtüştüğü anlaşılmaktadır. Öğrencilerin sosyal medya ve haber kanallarından su kirliliğine yönelik uyarılardan düşüncelerinin şekillenebileceği yorumu yapılabilmektedir. Öte yandan öğrencilerle gerçekleştirilen diğer çalışmalar da benzer sonuçlara erişilmiştir (Kırılmazkaya, 2022; Yalçınkaya, 2013). Araştırmalarda öğrenci cevaplarından elde edilen sonuçlar, hava ve su kirliliğinin çözüme kavuşturulması gereken ciddi ekolojik problemler olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca çalışmalar ekolojik sorunların temel kaynağının insan olduğuna işaret ederek, bu çalışmaya dayanak oluşturmaktadır (Kıvrak ve Uyanık, 2020; Özsoy,

2012). Öğrenciler geri dönüştürülen ürünleri tercih etme, çöp atmama, kaynakları tasarruflu kullanma gibi bireysel önlemlerin alınması yönünde ifadelerde bulunmuştur. Sürdürülebilir yaşamın sağlanması açısından da üretim ve tüketim dengesini korunması, ihtiyaçlar isteklerden öncelik verilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Alan yazında gerçekleştirilen bir çalışmada öğrenciler kentsel çevreye yönelik temsiller de bulunmuştur. Öğrenciler çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına işaret ederek, doğa çevrenin korunması ve temiz enerji kaynaklarının kullanılması gerektiğini belirtmiştir (Stokas vd., 2017). Bu noktada ortaya konulan sonuçların mevcut çalışmada erişilen sonuçlarla kesiştiğini söylemek mümkündür. Benzer şekilde başka bir çalışmada öğrenciler, boş alanların güneş ve rüzgâr enerjisi vb. kaynaklarla değerlendirilmesi ihtiyacını vurgulamıştır (Bertling, 2013). Dalyan ve Uzun (2021) çalışmalarında ortaokul öğrencilerinin çevre dostu algıları etrafında atık yönetimi, enerji, tasarruf gibi kavramların ön plana çıktığını tespit etmiştir. Diğer çalışmalar da araştırma sonuçlarımızı destekler nitelikte olup yaşam alanlarının temiz, yeşil alan ağırlıklı, atıklar uzak olması gerektiğini savunmaktadır (Çetin ve Badem, 2015; Pınar ve Yakışan, 2017). Sonuçlar öğrencilerin ekolojik açıdan sürdürülebilir bir yaşam alanının atık yönetiminin sağlandığı, doğal çevrenin korunduğu, yenilenebilir enerji kaynaklarının tercih edildiği biçimde tasarlanması görüşünde olduğunu göstermektedir.

Etik: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir. Yazım Süreci Yapay Zeka Kullanımı: Beyan edilmemiştir.

Ethics: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

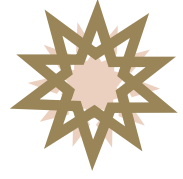
Financial Disclosure: The authors declared that this study received no financial support.

Use of AI for Writing Assistance: None declared

KAYNAKÇA

- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: Uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Antropoloji*, (24), 133–164. [CrossRef]
- Aslan, S., & Bulut, B. (2021). 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde etkinlik temelli öğretimin kullanılmasının öğrenmenin çevresel okuryazarlık düzeylerine etkisi. *Türk Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 85–108.
- Bayram, F. Ö. (2024). *Sosyal bilgiler dersinde güncel olay öğretiminin ekolojik vatandaşlık düzeyine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Birleşmiş Milletler [BM], B. M. (2015). Türkiye ve sürdürülebilir kalkınma amaçları. <https://turkiye.un.org/tr/sdgs> Accessed on Sep 22, 2023.
- Bertling, J. (2013). Exercising the ecological imagination: Representing the future of place. *Art Education*, 66(1), 33–39. [CrossRef]
- Biber, K., & Börekci, C. (2024). Okul öncesi eğitime devam eden 48-72 aylık çocukların ve ailelerin sürdürülebilirliğe ilişkin bilgi ve uygulamaları. *Journal of Uludağ University Faculty of Education*, 37(3), 974–1007. [CrossRef]
- Bulut, Y., & Polat, Ö. (2019). Erken çocukluk eğitiminde sürdürülebilirlik kavramının incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 35–58.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2024). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün & S. B. Demir, Eds., 4th ed). Siyasal Kitabevi.
- Çakır Arıca, Ş., & Kağar, C. (2018). Gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmanın anahtarı: Ekolojik okuryazarlık. *Doğanın Sesi*, 1(2), 31–42.
- Çetin, A., Yılmaz, İ., Bindak, S., & Badem, M. (2015). The investigation of wound healing effect of Theranekron in rats. In *International Symposium on Pharmaceutical Sciences, Ankara, Türkiye* (pp. 421). Ankara University Faculty of Pharmacy.
- Dalyan, S., & Uzun, N. (2021). Ortaokul öğrencilerinin çevre dostu okul algılarının çizdikleri resimler aracılığıyla incelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 285–305.
- Davis, J., & Elliott, S. (2014). *Research in early childhood education for sustainability. International perspectives and provocations* (1st ed). Routledge Taylor & Francis Group. [CrossRef]
- Değirmenci, Y., & Gül, D. (2024). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Fırat University Journal of Social Sciences*, 34(3), 1289–1299. [CrossRef]
- Diktaş, R. (2019). *Çevre bilinci ve yaşam tarzının sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisi ve bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Feng, T., Xiong, R., & Huan, P. (2023). Productive use of natural resources in agriculture: The main policy lessons. *Resources Policy*, 85, 103793. [CrossRef]
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196–215.
- Giddings, B., Hopwood, B., & O'Brien, G. (2002). Environment, economy and society: fitting them together into sustainable development. *Sustainable Development*, 10, 187–196. [CrossRef]
- Gürlük, S. (2010). Sürdürülebilir kalkınma geliştirmekte olan ülkelerde uygulanabilir mi? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 85–99.
- Harris, J. (2000). Basic Principles of Sustainable Development. *Global Development and Environment Institute Working Paper 00-04*, (pp. 21–41). Tufts University.
- Hirst, N. (2019). Education for sustainability within early childhood studies: Collaboration and inquiry through projects with children. *Education 3-13*, 47(2), 233–246. [CrossRef]
- İşler, N. K. (2023). İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve yenilenmiş Bloom taksonomisi kapsamında incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 472–486. [CrossRef]
- Kayan, A. (2018). Creating awareness of environmental issues through education. *Journal of Awareness*, 3, 481–496.
- Kırıılmazkaya, G. (2024). Fen bilgisi öğretmen adaylarının dijital hikâye oluşturma uygulamaları deneyimleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 200–222. [CrossRef]

- Kıvrak, A. H., & Uyanık, G. (2020). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin çevre kirliliğine yönelik zihinsel modellerinin belirlenmesi. *Eğitim ve Teknoloji*, 2(1), 1–15.
- Koçak (2024). 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarının çevre eğitimi açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Koçak, F., & Balcı, V. (2010). Doğada yapılan sportif etkinliklerde çevresel sürdürülebilirlik. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 2(2), 213–222. [CrossRef]
- Korkmaz, G. (2020). Yenilenen öğretmen yetiştirme lisans programlarının sürdürülebilir kalkınma için eğitim bağlamında incelenmesi. *Journal of Advanced Education Studies*, 2(2), 111–132.
- Liang, L., Wang, Z., & Li, J. (2019). The effect of urbanization on environmental pollution in rapidly developing urban agglomerations. *Journal of Cleaner Production*, 237, 117649. [CrossRef]
- McKeown, R. (2014). The leading edge of teacher education and ESD. *Journal of Education for Sustainable Development*, 8(2), 127–131. [CrossRef]
- McKeown, R., Hopkins, C. A., Rizi, R., & Chrystalbridge, M. (2002). *Education for sustainable development toolkit* (pp. 2002). Energy, Environment and Resources Center, University of Tennessee.
- Mensah, J. (2019). Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review. *Cogent Social Sciences*, 5(1), 1653531. [CrossRef]
- Morelli, J. (2011). Environmental sustainability: A definition for environmental professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1), 2. [CrossRef]
- Mylonas, G., Hofstaetter, J., Giannakos, M., Friedl, A., & Koulouris, P. (2023). Playful interventions for sustainability awareness in educational environments: A longitudinal, large-scale study in three countries. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 35, 100562. [CrossRef]
- Nilashi, M., Rupani, P. F., Rupani, M. M., Kamyab, H., Shao, W., Ahmadi, H., Rashid, T. A., & Aljojo, N. (2019). Measuring sustainability through ecological sustainability and human sustainability: A machine learning approach. *Journal of Cleaner Production*, 240, 118162. [CrossRef]
- Ogelman, G. H., & Durkan, N. (2014). Toprakla buluşan çocuklar: Küçük çocuklar için toprak eğitimi projesinin etkililiği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 632–638.
- Ortiz, J. L., Conkey, A. A., Brennan, L. A., Fedynich, L. V., & Green, M. (2018). Wild birds in the classroom: evaluation of student affinities, perceptions, and attitudes in response to an experiential curriculum. *International Journal of Environmental and Science Education*, 13(1), 787–803.
- Ostrom, E. (2009). A general framework for analyzing sustainability of social-ecological systems. *Science*, 325(5939), 419–422. [CrossRef]
- Öymen, G. (2020). Yenilenebilir enerjinin sürdürülebilirlik üzerindeki rolü. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1069–1087. [CrossRef]
- Özsoy, S. (2012). İlköğretim öğrencilerinin çevre algılarının çizdikleri resimler aracılığıyla incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1117–1139.
- Öztekin, C. A. (2021). Sürdürülebilir yaşam rehberi. *Journal of Management Theory and Practices Research*, 2(2), 178–181.
- Pınar, E., & Yakışan, M. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre kavramları ile ilgili çizimlerinin analizi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 97–113. [CrossRef]
- Rehman, S. U., Bhatti, A., Kraus, S., & Ferreira, J. J. (2021). The role of environmental management control systems for ecological sustainability and sustainable performance. *Management Decision*, 59(9), 2217–2237. [CrossRef]
- Soubbotina, T. P. (2004). *Beyond economic growth: An introduction to sustainable development* (2 ed.). World Bank Publications. [CrossRef]
- Soysal, H. ve Akbulut, S. (2024). 2024 Türkiye yüzüylü maarif modeli kapsamında hazırlanan 5. sınıf english ve sosyal bilgiler ders kitaplarında sürdürülebilir kalkınma amaçlarının görünümü. *Yükselen Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 33-46.
- Stokas, D., Strezou, E., Malandrakis, G., & Papadopoulou, P. (2017). Greek primary school children's representations of the urban environment as seen through their drawings. *Environmental Education Research*, 23(8), 1088-1114. [CrossRef]
- Yalçınkaya, E. (2013). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerine göre çevre sorunları: Nitel bir çalışma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (27), 416–439.
- Yang, H., Yang, W., Zhang, J., Connor, T., & Liu, J. (2018). Revealing pathways from payments for ecosystem services to socioeconomic outcomes. *Science Advances*, 4(3), 1–7. [CrossRef]
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: bir yazın taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 181-208.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, G. (2020). Sürdürülebilirlik konusundaki eğitim araştırmalarının tematik olarak incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(33), 70–106.

Derleme Makalesi / Review Article

TDK Türkçe Sözlük'ün son baskısındaki (2023) İtalyanca alıntı sözcüklerdeki argo anlamlar üzerine bir inceleme

An investigation on the slang meanings of Italian loanwords in the latest edition (2023) of the TDK Turkish Dictionary

Sümeyye TONBUL , Ayşe Melek ÖZYETGİN

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, Türkiye

Department of Turkish Language and Literature, Yıldız Technical University, Institute of Social Sciences, Istanbul, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş tarihi: 21 Mayıs 2025

Revizyon tarihi: 28 Nisan 2026

Kabul tarihi: 26 Mayıs 2026

Anahtar kelimeler:

Alıntı sözcükler, argo, İtalyanca, TDK Türkçe Sözlük

ARTICLE INFO

Article history

Received: 21 May 2025

Revised: 28 April 2026

Accepted: 26 May 2026

Key words:

Loanwords, slang, Italian, TDK Turkish Dictionary

ÖZ

Türk- İtalyan ilişkilerinin tarihi uzun bir geçmişe sahiptir. İtalyanlar ve Türkler arasında ticaret, savaş ve denizcilik yoluyla kurulan ilişkiler bu iki milletin dil açısından da birbirini etkilemesine neden olmuş ve karşılıklı sözcük alıntılarını her iki dilin bünyesinde de var olmuştur. Türkçedeki İtalyanca alıntılar 13-18. yüzyıllar arasında uzanan geniş bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Bugün Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı Türkçe Sözlük'ün son baskısında (2023) çeşitli alanlara ait yaklaşık 628 İtalyanca alıntı sözcük bulunmaktadır. Bu İtalyanca söz varlığı içindeki bir kısım sözcüğün Türkçede özel bir argo anlam kazandığı dikkati çekmektedir. Çalışmada bu türden özel argo anlamlar kazanmış İtalyanca kökenli sözcükler ele alınarak bu argo kullanımlarının hangi alanlarda nasıl oluştuğu konusu dilsel açıdan değerlendirilmeye çalışılacaktır. Argo denildiğinde birçok kaynağın ve araştırmacının farklı tanımları mevcuttur. Ancak genel olarak argoyu toplumun içinden bir alt kültür grubunun kendi arasında ve diğerlerinin anlamayacağı şekilde kurdukları iletişim dili, özel dil olduğu şeklinde ifade etmek mümkündür. Bu argo sözcükleri kullanan kültür grupları sözcüklere yükledikleri değişik anlamlarla sözcüklerin anlam çerçevesini genişletebilmektedir. İtalyanca kökenli alıntı sözcüklerin bir kısmının Türkçeye girdikten sonra argolaşması bu özel dili kullanan grupların sözcükleri benimsemesi ve kullanmasıyla ilgili olmalıdır. Söz konusu makale çerçevesinde ilgili söz varlığı temelinde Türkçedeki argo dil kültürü konusunda da değerlendirmeler yapılmaya çalışılacaktır.

Atf için yazım şekli: Tonbul S, Özyetgin AM. TDK Türkçe Sözlük'ün son baskısındaki (2023) İtalyanca alıntı sözcüklerdeki argo anlamlar üzerine bir inceleme. Yıldız Sos Bil Ens Der 2026;10:1:52–59.

ABSTRACT

The history of Turkish-Italian relations dates back a long time. The connections established between Italians and Turks through trade, war, and navigation have also influenced each other's languages, leading to mutual borrowing of words that exist in both languages. The

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail address: sumeyyetonbull@gmail.com

Published by Yıldız Technical University, İstanbul, Türkiye

This is an open access article under the CC BY-NC license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Italian loanwords in Turkish span a wide period from the 13th to the 18th centuries. In the latest edition of the Turkish Language Association's Turkish Dictionary (2023), there are approximately 628 Italian loanwords from various fields. Some of these Italian words have acquired special slang meanings in Turkish, which is noteworthy. In this paper, we will examine Italian-origin words that have gained such special slang meanings and try to analyze, from a linguistic perspective, how and in which fields these slang uses have emerged. When it comes to slang, many sources and researchers offer different definitions. However, in general, slang can be described as a form of communication that is created by a subculture group within a society, in a way that is unintelligible to others, functioning as a special language. The cultural groups that use these slang words can expand the meaning of words by adding different connotations to them. The fact that some of the Italian loanwords have become slang in Turkish after their adoption may be related to the groups using and embracing these words as part of their special language. Within the scope of this paper, evaluations will also be made regarding the slang culture in Turkish based on the relevant vocabulary.

Cite this article as: Tonbul S, Özyetgin AM. An investigation on the slang meanings of Italian loanwords in the latest edition (2023) of the TDK Turkish Dictionary. Yıldız Sos Bil Ens Der 2026;10:1:52–59.

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı Türkçe Sözlük'ün son baskısında (2023) çeşitli alanlara ait yaklaşık 628 İtalyanca alıntı sözcük bulunmaktadır. Bu İtalyanca söz varlığı içindeki bir kısım sözcüğün Türkçede özel bir argo anlam kazandığı dikkati çekmektedir. Bu bildiride bu türden özel argo anlamlar kazanmış İtalyanca kökenli sözcükler ele alınarak bu argo kullanımlarının hangi alanlarda nasıl oluştuğu konusu dilsel açıdan değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu kullanımlar yalnızca İtalyanca kökene dayandırılıp madde başı olarak yer alan ve argo kaydı ile ifade edilen sözcüklerdir.

Argo terimi için yapılan birçok tanım vardır. 1) Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim. 2) Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim (TDK Türkçe Sözlük, 2023: 226). Her ülkede, her dilde görülen, toplum içinde bir kesimin ya da öbeklerin farklı bir biçimde anlaşmayı sağlamak amacıyla oluşturduğu bir özel dil de argodur (Aksan, 2020: 89). Geniş anlamıyla argo, ortaklaşa kullanılan ölçünlü dilin dışında kalan her türlü dil kullanımıdır. Dil kullanımında tek bir amaç vardır: İletilmek istenilen bilginin karşı tarafa dökmeden saçmadan taşınması. Bu amaç dışında kalan, anlam taşımayı arka plana atan her türlü dil kullanımı, argodur (Karaağaç, 2022: 148). Bir sözcük birden fazla anlam taşıyabilir ve bu anlamların yanı sıra bazı alt kültür gruplarına göre kendi içinde yeni bir anlam da kazanabilir. Kazandığı bu yeni anlam ise bu alt kültür grubunun içinde kullanıldığında argo olarak ifade edilir. Herhangi bir sözcüğe temel anlamının yanında argo anlam yüklenmesinin sebebi gizli ya da sövgülü kullanım arzusundan kaynaklanır. Tabii bu gizli iletişimdeki anlamı kazanabilmesi için belli bir sürece ve kullanılabilirliğe ihtiyaç vardır.

Geçmişten günümüze argo sözcüğünün kökeniyle ilgili pek çok fikir öne sürülmüş olsa da bu konuda net bir

görüş birliği sağlanamamıştır. Ancak argonun genel olarak Fransızca 'argot' sözcüğünden geldiği kabul edilmektedir.

Argo kullanımlar oluşurken dilin bütün olanakları kullanılabilir; ekleme, türetme, eksiltme, kısaltma, birleşik kelime oluşturma, benzerlik ilişkisi, anlam genişlemesi, anlam daralması, diğer dillerden kelimeler alma gibi standart dildeki bütün imkanlardan faydalanılır. Standart dilden farklı olarak standart dilde olmayan saçma ek ve kelimelerle de oluşturulabilir. Argo kullanımlar oluşturulurken dilin sadece yapıcı özellikleri kullanılarak dile katkı sağlanmaz bazen de dilin yıkıcı özellikleri kullanılarak kelimeler oluşturulup dile zarar da verilebilir. Denilebilir ki argo hem yapıcı hem yıkıcı yönleri olan bir dil kullanımıdır (Sarıkaya, 2016: 13).

Hulki Aktunç'un *Türkçe'nin Büyük Argo Sözlüğü* çalışmasında Türkiye argosunun oluşum alanlarını şu şekilde sınıflandırır:

1. **Suç dünyası:** Hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu, uyuşturucu kaçakçılığı, satıcılığı ve kullanıcılığı argosu, kumar argosu, kabadayı argosu, dilenci argosunu içine almaktadır.
2. **Kapalı dünyalar:** Hapishane, tutukevi argosu, yatılı okul, okul argosu, kışla argosu, denizcilik argosunu içine almaktadır.
3. **Azınlık dünyası:** Etnik azınlık argosu, göçmen argosundan oluşmaktadır.
4. **Cinsel dünya:** Cinsel argo, eşcinsel argosu, fuhuş, genelev argosunu kapsamaktadır.
5. **Alışveriş dünyası:** Esnaf, satıcı, seyyar satıcı, eskici, dövizci argosu, şoför argosu, eğlence yeri argosunu içine alır.
6. **Spor dünyası:** Sporcu ve taraftarlar argosundan oluşmaktadır (Aktunç, 1998: 11).

Argo, farklı biçimde iletişim sağlamak amacıyla bir grubun bir ülkede konuşulan dilin yapısına dayanarak oluşturduğu ve resmî olmayan ortamlarda kullandığı, kendine özgü dağarı ve deyimleri olduğu için herkesçe anlaşılmayan özel bir dildir. Bu tanım ise ancak belli bir alandaki argonun tanımı olarak görülebilir. Argo tanımlarının birçoğunun alan argolarından birinin tanımı olageldiği zaten belirtilmektedir (Aktunç, 1998: 13). Aktunç'un *Türkçe'nin Büyük Argo Sözlüğü*nde argo için alan argosu ve genel argo (ya da yalnızca argo) terimleri anlatılmıştır. Alan argosu; "kendi sosyal çevreleriyle sınırlı yaşayan ve genel olarak toplumun, özel olarak da içinde bulundukları topluluğun geri kalan kesimlerinden ayrılmak ve/ya da korunmak isteyen, yaşama ortam ve biçimleri birbirine yakın kişilerce yaratılıp benimsenmiş sözcükler, deyimler bütünü; bu sözcükler bütününe dayalı konuşma biçimi" olarak, genel argo (argo) terimi ise "alan argolarındaki sözcük dağarcığının, zaman içinde oluşturduğu toplam sözcük ve deyim dağarcığı ile, bu dağarcığa dayalı konuşma biçimi" olarak tanımlanmaktadır (Aktunç, 1998: 16). Daha iyi açıklayabilmek için bir örnek verilecek olursa, *paspal* sözcüğü uyuşturucu argosunda 'düşük nitelikli esrar' anlamına gelirken genel argoda 'düşük nitelikli (kimse, şey)' anlamına ölçünlü dilde de 'düşük nitelikli (kimse, şey)' anlamına gelmektedir (Aktunç 1998: 15). Bu durumda alan argolarındaki öğelerin genel argo ve ölçünlü dile geçerken özgün değerlerini yitirdikleri, birtakım değişimlere uğradıkları ortaya çıkmaktadır (İmer, 2016: 400).

Argonun söz varlığı, ortak dilin sözcüklerine özel anlamlar vermek, kimi sözcüklerde bilinçli değişiklikler yapmak, eskimiş öğelerden, aynı dilin lehçelerinden ve yabancı kökenli öğelerden yararlanmak yoluyla meydana getirilir (Aksan, 2020: 89). Bu çalışmada ise TDK Türkçe Sözlük'ün son baskısından (2023) elde edilen veriler doğrultusunda İtalyanca söz varlığından Türkçeye geçmiş ve argo anlam kazanmış sözcüklerin hangi alanda ve nasıl söz varlığına dâhil olduğu üzerine durulacaktır.

İTALYANCA ALINTI SÖZCÜKLERDE ARGO ANLAMLAR

Türkçe de çok eski dönemlerden başlayarak tarihi, sosyal, ticari ve kültürel nedenlerle başka dillerle sözcük alışverişinde bulunmuştur. Türkçe aldığı sözcüklerin büyük bir kısmını kendi dilinin ses ve söyleyiş kalıplarına yerleştirerek kendi söz varlığına katmış ve varlığını bu yolla da genişletip zenginleştirmiştir (Korkmaz, 2011: 108).

Türk- İtalyan ilişkilerinin tarihi uzun bir geçmişe sahiptir. İtalyanlar ve Türkler arasında ticaret, savaş ve denizcilik yoluyla kurulan ilişkiler bu iki milletin dil açısından da birbirini etkilemesine neden olmuş ve karşılıklı sözcük alıntılarını her iki dilin bünyesinde de var olmuştur.

İtalyanlar, tarih boyunca, Levante (Doğu) dedikleri Doğu Akdeniz bölgesine ve dolayısıyla Anadolu'ya ve ora-

da yaşayan halka siyasi, ekonomik ve dinî nedenlerden ötürü yakından ilgi göstermişlerdir (Çelebi, 2007: 20). Osmanlı İmparatorluğuyla uzun bir süre sıkı münasebetler içinde olan Venedikliler döneminde Türkçeye özellikle denizcilik, müzik ve ekonomi alanına ait sözcükler veren dillerden biri de İtalyancadır. Venedikli tüccarların Osmanlılarla deniz üzerinden kurdukları ticaret ilişkileri nedeniyle Türkçeye önce denizcilikle ilgili terimlerin girdiği, daha sonra ilişkilerin diğer konularda da gelişip sürdürülmesi neticesinde ekonomi, müzik, yemek ve bazı kültür terimleri de Türkçeye yerleşmiştir (Tosun, Koç, 2018: 3). Yüzyıllar boyunca iki millet arasında hiç kesintisiz süren iletişim ve etkileşim 19. yüzyıla birlikte en yoğun dönemine girmiş, bu dönemde Osmanlı-İtalya ilişkileri hem tarihsel bağlara hem de dönemsel gelişmelere bağlı olarak farklı nitelikler kazanarak devam etmiştir (Yaban, 2018: 17).

Türkçedeki İtalyanca alıntılar 13-18. yüzyıllar arasına uzanan geniş bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Bugün Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı Türkçe Sözlük'ün son baskısında (2023) çeşitli alanlara ait yaklaşık 628 İtalyanca alıntı sözcük bulunmaktadır. Bu İtalyanca söz varlığı içindeki bir kısım sözcüğün Türkçede özel bir argo anlam kazandığı dikkati çekmektedir. Son baskı (TDK Türkçe Sözlük, 2023) bu açıdan incelendiğinde İtalyanca kökene dayandırılıp madde başı olarak yer alan ve argo kaydı ile ifade edilen toplam 27 sözcük olduğu anlaşılmıştır. Bu sözcüklerin hangi alanda nasıl oluştuğu ise elde edilen verilerle aşağıda gösterilmiştir. Sözcüklerin dile kazandırılma konusunda anlamsal ve yapısal inceleme yoluyla gözlemlenmiş ve Hulki Aktunç'un Türkiye argosunun oluşum alanları tasnifine göre de sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

alarga İt. allarga

TDK Türkçe Sözlük'te bu sözcük için birinci anlamda "açık deniz", ikinci olarak argo anlamda "uzaktan" ve üçüncü anlamda ise denizcilik ifadesi olarak "açıktan geç, yaklaşma" anlamında kullanılan bir seslenme sözü" anlamları verilmiştir. Ayrıca alt anlam olarak argo anlamlarda **alarga durmak** "uzak durmak, karışmak istememek, ilgisiz davranmak.", **alarga etmek** "geri çekilmek, uzaklaşmak.", **alarga gitmek** "uzak durmak", **alargada durmak** (veya **tutmak**) "uzakta durmak", **alargadan seyretmek** "uzaktan bakmak" kaydı bulunur (Tü. Sl. 130 a).

Sözcüğün temel anlamları denizcilik alanına işaret ederken argo anlamı yardımcı fiillerle yapısal olarak genişletilmiş argo sözcüklere örnektir. Oluşum alanı olarak da kapalı dünyalar argosunun bir örneği denebilir.

apiko İt. a picco

TS bu sözcük için birinci anlamda denizcilik ifadesiyle "geminin, zinciri toplayıp demirini kaldırmaya hazır olması" biçiminde vermiş, ikinci olarak argo anlamda "hazır durumda olan" ve üçüncü olarak yine argo anlamda "şık ve düzgün kıyafetli (kimse)" olarak kaydetmiştir (Tü. Sl. 211 a).

Sözcüğün temel anlamı dışındaki anlamları argo anlam olarak Türkçeye geçmiş ve bu anlamlar farklı alan argolarında kullanılmıştır.

aşiramento *Tü. aşırmaq + İt. -mento*

TS bu sözcük için birinci anlamda argo olarak “hırsızlama yöntemiyle aşırma”, ikinci anlamda da argo olarak “çalınmış, aşırılmış mal” ifadelerini vermiştir. Alt anlam olarak ise **aşiramento etmek** “hırsızlık etmek, aşırmaq” şeklinde yer almaktadır (Tü. Sl. 273 b).

Sözcük iki farklı dilden bir söz öbeği oluşturacak şekilde ve tüm anlamları suç dünyası argosunun alanına giren sözcüklere örnektir.

babafingo *İt. papafigo*

Bu sözcük için TS birinci anlamda denizcilik terimi olarak “yelkenli gemilerde direklerin ve gabyanın üstünde bulunan en yüksek bölüm” anlamını verirken ikinci olarak argo anlamda “erkeklik organı” şeklinde vermiştir (Tü. Sl. 343 a).

Sözcüğün argo olmayan anlamı denizcilik terimiyken, argo anlamı cinsel dünya argosunun alanına örnektir.

bomba (I) *İt. bomba*

TS’de bu sözcük için iki ayrı madde başı bulunmaktadır. Argo anlam **bomba (I)** madde başının içinde yer almaktadır. Bu sözcükte birinci anlam olarak “canlı veya cansız hedeflere atılan, içi yakıcı ve yıkıcı maddelerle doldurulmuş, türlü büyüklükte patlayıcı, ateşli silah” iken ikinci anlamı “büyük fıçı veya varil” şeklindedir. Üçüncü anlamda argo anlamıyla “çekiciliği olan çok güzel kadın veya kız” ve dördüncü olarak yine argo anlamda “uyuşturucu hap” olarak yer almaktadır. Beşinci ve son anlamda ise “şaşkınlık yaratan haber veya bilgi” anlamında verilmiştir (Tü. Sl. 579 a).

Sözcük temel anlamda bir nesne adyken, yüklenen argo anlamla beraber anlam genişlemesine uğramıştır. Bu argo anlamlardan biri cinsel dünya argosu alanına, diğeri ise suç dünyası argosunun alanına örnektir.

caka *İt. giacca*

Bu sözcük için TS yalnızca argo olarak “gösteriş” anlamını vermiştir. Alt anlam olarak ise **caka satmak** “gösteriş yapmak”, **caka yapmak** “gösterişli davranmak”, **cakasından geçilmemek** “her zaman ve her yerde gösteriş yapmak”, **cakasını bozmak** “birinin yaptığı gösterişi boşa çıkarmak” anlamlarını vermiştir. Ayrıca TS’de bu sözcükten türeyen birkaç madde başı daha vardır. Bunlar **cakacı** “gösteriş yapmayı seven”, **cakacılık**, **-ği** “cakacı olma durumu”, **cakalanma** “cakalanmak durumu”, **cakalanmak** “caka satmak”, **cakalı** “gösterişli”, **cakasız** “gösterişsiz” (Tü. Sl. 665 a).

Sözcük İtalyancada *giacca* “ceket”ten türemiş olup yalnız argo anlamı ile açıklanmış ve Türkçede yardımcı fiiller getirilerek yapısal olarak genişletilmiştir. Oluşum alanı

olarak net bir alan belirlenemese de suç dünyası içerisindeki kabadayı argosuna dâhil edilebilir.

dümen *İt. timon*

TS içinde bu sözcüğün birinci anlamı “hava ve deniz taşıtlarında, taşıta istenilen yönü vermeye ve belirli bir doğrultuda götürmeye yarayan hareketli parça” şeklinde, ikinci olarak mecaz anlamda “bir kişiyi, bir grubu yönlendirme, yönetme; yönetim”, üçüncü anlamda ise argo tanımıyla “hile” ifadesi yer almaktadır. Alt anlam olarak da argo anlamlarda **dümen çevirmek** teklifsiz konuşmada “hileye, düzene başvurmak”, **dümen kullanmak** “bir işi kurnazca yönetmek”, **dümen yapmak** “dalavere, hile ile birini kandırmak, aldatmaya çalışmak”, **dümeni kırmak** “çekip gitmek, kaçmak, uzaklaşmak”, **dümenine bakmak** “şartlar ne olursa olsun çıkarını gözetmek”, **(birinin) dümenini bozmak** “hileli işe engel olmak” olarak verilmiştir. Bu sözcükten türeyen madde başlarında argo anlama sahip olanlar ise şu şekildedir: **dümenci** birinci olarak denizcilik anlamında “gemilerde dümeni kullanan kimse”, ikincisi argo anlamda “dalavereci olan”, üçüncüsü argo anlamda “en tembel”; **dümencilik**, **ği** birinci anlamda “dümencinin yaptığı iş”, ikinci olarak argo anlamda “dümenci olma durumu”, üçüncü olarak yine argo anlamda “en geride olma, sonuncu olma durumu”, **dümen-den** “yalancıkta, gösteriş olarak”, **dümen neferi** sözcüğü için birinci anlam olarak “gemilerde dümeni kullanan kimse” anlamı denizcilik işaretiyle verilirken ikinci anlamda “en tembel” ve üçüncü anlamda “en geride olan” şeklindedir ancak anlamların argo anlam taşımalarına karşın argo olduğu belirtilmemiştir (Tü. Sl. 1103 a).

Sözcüğün argo anlamı “hile” olarak verilse de bundan çok, söz öbekleri içerisindeki anlamlarıyla kullanımı yaygındır. Hem yardımcı fiillerle hem de aldığı eklerle dil içerisinde birden çok argo anlamı taşımaktadır. Bundan sebeple sözcüğün kullanım alanı oldukça geniştir.

faça *İt. faccia*

Bu sözcük için TS tüm anlamları argo olarak tanımıştır. Birinci anlamda “iskambil destesinin en altındaki kâğıt”, ikinci anlamda “yüz”, üçüncü anlamda “kişinin genel görünümü, kılık kıyafeti”, dördüncü anlamda aynı zamanda denizcilik terimi olarak “yükli geminin bordasındaki su düzeyi ile boş geminin bordasındaki su düzeyi arasında kalan bölüm”, beşinci anlamda “yüzdeki bıçak yarası”, altıncı anlamda “gazinoda sahneye en yakın olan masa”, yedinci anlamda “yelkenlinin geriye doğru gitmesini sağlayan manevra” olarak verilmiştir. Alt anlam olarak ise **faça açmak** “kesici bir şey ile birini yüzünden yaralamak”, **faça etmek** “serenleri başa veya geriye doğru çevirerek yelkenleri sarmak”, **façası olmak** “havalı, gösterişli olmak”, **façasını almak** (veya **al aşığı etmek**) “1) birini mahcup etmek, bozmak; 2) döverek, hırpalayarak görünüşünü, kılığını bozmak” şeklinde verilmiştir. Ayrıca madde başı olarak da **faça façaya** “karşı karşıya, yüz yüze olarak” ve **façalı** “havalı, gösterişli” olarak kaydedilmiştir (Tü. Sl. 1250 a).

Sözcük için tüm anlamlar argo kaydıyla verilmiştir. Bu anlamlara ve verilen söz öbeklerine bakıldığında temelde “yüz, çehre, surat” ve “giysi” anlamlarından türediği görülmektedir. Bundan ötürü birden fazla oluşum alanına dâhil etmek mümkündür.

filo *İt. filo*

TS bu sözcük için birinci anlamda askerlik terimi olarak “bir arada ve bir komuta altında bulunan savaş gemilerinin veya uçaklarının bütünü”, ikinci olarak “toplu olarak aynı hizmeti yapan ve bir merkezden yönetilen kara, deniz ve hava taşıtlarına verilen ad” ve üçüncü olarak ise argo anlamda “yan yana duran bit dizisi” şeklinde vermiştir (Tü. Sl. 1290 a).

Sözcüğün argo anlamı temel anlamından benzetme yoluyla türemiştir. Çünkü temel anlamlarında askerî bir topluluk, bütünlük anlamıyla verilirken argo anlamda da bunun yine bir kümeyi (bit dizisi) ifade ettiği görülür. Kapalı dünyalar argosu bu sözcük için uygun olan bir alandır.

fino *İt. fino*

Bu sözcük için TS birinci anlamda hayvan bilimi tanımıyla “küçük boylu, çok tüylü, yuvarlak başlı, kısa burunlu bir ev köpeği türü” şeklinde verirken ikinci olarak argo anlamda “esrar” biçiminde tanımlamıştır (Tü. Sl. 1292 b).

Sözcük için temel anlamda bir hayvan adı ifade edilirken argo anlamında da suç dünyasının ögesi olarak yer verilir.

kamanço *İt. cangia*

Bu sözcük için TS yalnızca argo anlamda “yükleme, aktarma, elden geçirme” olarak vermiştir. Alt anlam olarak **kamanço etmek** “yüklemek, aktarmak, elden geçirmek” şeklinde verilmiştir (Tü. Sl. 1841 a).

Sözcüğün anlamı sadece argo olarak tanımlanmış ve yardımcı fiille beraber argolaşmıştır.

karavana *İt. carovana*

TS bu sözcük için dört madde başından oluşan anlamlarını vermiştir. Bunlar içerisinde biri de argo anlama işaret etmektedir. Bu anlam “atış taliminde hedef tahtasını bile vuramama.” ifadesiyle yer almaktadır. Alt anlam olarak ise **karavana atmak** “hedefi vuramamak” olarak verilmiştir (Tü. Sl. 1888a).

Sözcüğün diğer üç anlamı somut bir şeyi ifade etmektedir. Bu sebeple somut bir ifadeden anlam genişlemesine uğramıştır. Sözcük suç dünyası argosunun bir örneğidir.

kaşkaval (I) *İt. caciocavallo*

TS’de bu sözcük için iki ayrı madde başı bulunmaktadır. Argo anlam **kaşkaval** (I) madde başının içinde yer almaktadır. Bu sözcükte birinci anlam olarak “tekerlek biçiminde, sarı renkte, kaşara benzeyen bir peynir türü” iken ikinci

olarak argo anlamda “aptal, sersem” şeklinde kaydedilmiştir (Tü. Sl. 1928 a).

Sözcüğün temel anlamı “bir peynir türü” olduğuna işaret etmektedir ancak argo anlamda “aptal, sersem” ifadesinin sözcüğe verilme sebebinin sözcüğün başka anlamı geçerek argolaştığı ve anlam genişlemesine uğraması olduğu anlaşılmaktadır.

kavanço *İt. cangia*

TS’de birinci anlamı denizcilik terimi olarak “yelkeni bir bordadan öbür bordaya geçirme”, ikincisi argo anlamda “değiştirme, aynı türden bir şeyin yerine bir başkasını koyma” ve üçüncü olarak yine argo anlamda “bir işi başka birine yükleme, başına sarma” olarak tanımlanmıştır (Tü. Sl. 1939 a).

Sözcük için denizcilik terimi anlamının dışında verilen argo anlamları benzerlik yönünden anlam genişlemesine uğramasıyla oluştuğu söylenebilir. Bunun da denizcilik argosunu içinde barındırdığından dolayı kapalı dünyalar argosu alanında değerlendirmek mümkündür.

makarna *İt. maccherone*

Bu sözcük TS birinci anlamda “irmik veya una yumurta karıştırılarak hazırlanmış türlü biçimlerdeki kuru hamur” ve ikinci anlamda argo kaydıyla “İtalyan lireti” olarak vermiştir (Tü. Sl. 2274 b).

Sözcüğün temel anlamı dışında başka anlama geçerek argolaştığı ve anlam genişlemesine uğrayarak Türkçede “İtalyan para birimi” olarak argo anlam kazanmış olduğu görülmektedir.

mama (II) *İt. mamma*

TS’de bu sözcük için iki ayrı madde başı bulunmaktadır. Argo anlam **mama** (II) madde başında yer almaktadır. Bu sözcük için argo anlam olarak “abla” ifadesi verilmiştir. Birleşik söz olarak **cicimama** ifadesi kaydedilmiştir (Tü. Sl. 2284 b).

Sözcük İtalyancada “anne” anlamında kullanılırken Türkçede argo anlam kazanarak “genelev ablası, genelev işleten kadın” anlamına gelmiştir. Cinsel dünya argosunun alanına girdiğini söylemek mümkündür.

mano *İt. mano*

Bu sözcük için TS yalnızca argo kaydıyla “kumar oynatan kişinin kazançtan aldığı pay” anlamını vermiştir (Tü. Sl. 2290 b).

Sözcük İtalyancada “el” anlamında kullanılırken Türkçede argo anlam kazanarak “kumar oynatan kişinin kazançtan aldığı pay” şekliyle tanımlanmıştır. Sözcük suç dünyası argosunun bir örneği sayılabilir.

mantinota *İt. mantenuto*

Türkçe Sözlük bu sözcük için yalnızca argo kaydıyla “metres” anlamını vermiştir (Tü. Sl. 2293 b).

Sözcüğün İtalyancadaki eş anlamlısı *mantenot* “elde tutuma, koruma” anlamından Türkçeye geçerek benzerlik ilişkisi çerçevesinde argoda “metres” anlamını kazanmıştır.

mayna *İt. maina*

TS bu sözcükte birinci anlamda denizcilik terimi olarak “yelken, filika vb.ni aşağıya indirme, **fora** karşıtı”, ikinci olarak argo anlamda “bırakılma, son verilme” ve üçüncü anlamda denizcilik terimi kaydıyla “indir” anlamında kullanılan bir seslenme sözü” olarak kaydetmiştir. Alt anlam olarak ise argo anlamlarında **mayna etmek** “kavga, çatışma vb.ni yatıştırmak, bitirmek, sona erdirmek”, **mayna olmak** “kavga, çatışma vb. yatışmak, bitmek, son bulmak” şeklinde vermiştir (Tü. Sl. 2313 b).

Sözcük argo anlamıyla denizcilikte komut ifade ederken, yardımcı fiillerle kurulmuş söz öbekleri içerisinde de argo anlam taşımaktadır.

morto *İt. morto*

Bu sözcük için TS yalnızca argo kaydıyla “ölü” anlamını vermiştir. Alt anlam olarak ise **mortoyu çekmek** “ölmek” biçiminde kaydedilmiştir (Tü. Sl. 2394 a).

Sözcük İtalyancada “ölü” anlamına gelmektedir ve Türkçede de yine aynı anlamda kullanılırken yardımcı fiille türeyerek “ölmek” anlamıyla kullanılır.

numara *İt. numero*

TS bu sözcük için birinci olarak “bir şeyin bir dizi içindeki yerini gösteren sayı, rakam”, ikinci olarak “ölçü”, üçüncü anlamda “benzer şeyleri ayırt etmek için her birinin üzerine işaret olarak yazılan sayı”, dördüncü anlamda “öğrenciye verilen not”, beşinci anlam olarak okullarda öğrencileri birbirinden ayırt etmek için her birine verilen sayı”, altıncı olarak mecaz anlamda “eğlendirici oyunlardan her biri” ve yedinci anlam olarak argo kaydıyla “hile, düzen, dalavere, yalan” şeklinde verilmiştir. Alt anlam olarak **numara çevirmek** “hile yapmak, dalavereyle iş bitirmek”, **numara yapmak** “bir hareketi yalandan yapmak veya yapar gibi görünmek” ifadelerine yer verilmiştir. Bu sözcükten türeyen madde başlarında argo anlama sahip olanlar ise şu şekildedir: **numaracı** teklifsiz konuşmada “yalan dolanla iş gören (kimse), düzenbaz, hileci”, **numaracılık**, **-ği** “numaracının işi” (Tü. Sl. 2504 a).

Sözcük hem yapım eki ile hem de yardımcı fiillerle türetilmiş argo anlamları olan bir örnektir. Kazandığı argo anlam itibarıyla suç dünyası argosunun bir örneği olarak sayılabilir.

paso *İt. passo*

TS birinci anlamda “bir kimsenin, herhangi bir ücretin bütününden veya bir bölümünden muaf tutulduğunu gösteren belge”, ikinci anlamda argo kaydıyla “sürekli” ve üçüncü olarak argo anlamda “kâfi olan” şeklinde vermiştir (Tü. Sl. 2663 a).

Sözcük Türkçede temel anlamının dışında farklı olarak argo anlamda “sürekli” ve “kâfi olan” anlamlarını kazanmıştır.

racon *İt. ragione*

Bu sözcük için TS birinci anlamda argo kaydıyla “yol, yöntem, usul” ve ikinci anlamda yine argo olarak “gösteriş, fiyaka” anlamlarını vermiştir. Alt anlam olarak ise **racon kesmek** “1) görünüşe göre hüküm vermek; 2) gösteriş yapmak” şeklinde tanımlamıştır (Tü. Sl. 2753 b).

Sözcük İtalyancadaki *ragione* “akıl”dan Türkçeye geçmiş ve farklı anlamlarda yardımcı fiil de alarak argolaşmıştır. Bu sözcük kabadayı argosunu temsil eder, dolayısıyla suç dünyası argosunun bir örneği olarak kabul edilebilir.

sota *İt. sotto*

Bu sözcük için TS yalnızca argo kaydıyla “uygun, elverişli (yer)” anlamını vermiştir. Alt anlam olarak ise **sotaya düşürmek** “birini aldatarak olumsuz bir durumla karşı karşıya bırakmak”, **sotaya yatmak** “uygun bir yerde kendini gizlemek” şeklinde verilmiştir (Tü. Sl. 3006 b).

Sözcüğün Türkçede kazandığı argo anlamı dışında türetilen yardımcı fiilli söz öbeklerinde benzerlik ilişkisinde anlam genişlemesi mevcuttur.

tornistan *İt. torno stante*

TS bu sözcük için birinci anlamda denizcilik terimi olarak “geminin pervanesini ters yönde çevirme”, ikinci anlamda “ters yüz etme” ve üçüncü anlamda argo kaydıyla “geri dönme, cayma, döneklik” ifade etmiştir. Alt anlam olarak **tornistan etmek** argo anlamında “döneklik etmek, caymak” olarak tanımlanmıştır (Tü. Sl. 3318 a).

Sözcük İtalyancadan söz öbeği şeklinde geçmiş ve Türkçede temel anlamlarından benzerlik ilişkisi içerisinde argo anlam kazanmış sözcüklere örnektir. Yardımcı fiille kurulan şekilde de argo anlamı bulunmaktadır.

vardakosta *İt. guardacoste*

Bu sözcük için TS birinci anlamda denizcilik terimi olarak “kıyıları koruyan gemi”, ikinci anlam olarak argo kaydıyla “iri yarı ve gösterişli (kadın)” şeklinde vermiştir (Tü. Sl. 3467 a).

Sözcük argo anlamı temel anlamından kurulan benzerlik ilişkisiyle yeni bir anlam kazanmıştır.

volta *İt. volta*

TS bu sözcük için birinci anlamda denizcilik terimi olarak “bir halatı bir yere bir kez dolama veya babalara yöntemince sarma”, ikinci anlamda “zincirin demire veya iki zincirin birbirine dolanması”, üçüncü anlamda “geminin rüzgâra karşı gidebilmek için sürekli zikzak yapması” ve dördüncü olarak argo anlamda “sürekli aşağı yukarı gidip gelme, yürüme, dolaşma” anlamlarını vermiştir. Alt anlam olarak ise argo anlamlarda **volta atmak** (veya **etmek**) “bir aşağı bir yukarı dolaşmak”, **volta vurmak** “bir aşağı bir

yukarı dolaşmak”, **voltasını almak** “1) kaçmak, savuşmak; 2) çekilmek, gitmek”, **voltaya geçmek** “volta atmaya başlamak” şekillerinde verilmiştir (Tü. Sl. 3493 a).

Sözcük temel anlamları dışında benzerlik ilişkisiyle yeni bir anlam kazanmıştır. Bu argo anlam yardımcı fiillerle beraber birçok söz öbeği içerisinde yeni argo anlamlara sahip bir duruma gelmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada Türk Dil Kurumu’nun yayımladığı Türkçe Sözlük’ün son baskısından (2023) elde edilen verilerle İtalyanca söz varlığından Türkçeye giren argo anlamlar ve bunların hangi alanlarda nasıl oluştuğu konusu incelenmiştir. Genel olarak çeşitli alanlara ait yaklaşık 628 İtalyanca alıntı sözcük bulunmaktadır. Bunların içinden 27 tanesi İtalyanca kökene dayandırılıp madde başı olarak yer alan ve argo kaydı ile ifade edilen sözcüklerdir.

İtalyancadan Türkçeye geçmiş alıntı sözcüklerin içinde bir kısım olan argo sözcükler Türkçede yapısal ya da anlamsal olarak değişime uğramış ve girdiği dile belli bir topluluk arasında yeni bir anlam kazanarak farklılaşmışlardır. Elbette ki bu değişim ve dile yerleşmesi belli sürece dayanan bir durumdur. Elde edilen verilerde alıntı sözcüklerin argo anlamları, kullanım sahaları ve sıklığı da Türkiye argosunun oluşum alanları içerisinde nereye konumlandırılacağı da Hulki Aktunç’un tasnifine göre açıklanmıştır.

Argo sözcüklerin dile nasıl kazandırıldığı konusunda da genel olarak şu şekilde bir açıklama yapmak mümkündür; benzerlik ilişkisi, anlam genişlemesi, birleşik sözcük oluşturma ve türetme yoluyla bu tarz sözcükler geldiği dildeki anlamdan farklı olarak yeni bir anlam kazanıp dile yerleşir. Ayrıca bir sözcüğün birden fazla argo kullanım alanında farklı anlamlarda kullanıldığı, nesne adlarına argo anlamlar yüklendiği, yapım ekleriyle yeni sözcükler türetilerek ve sözcüklerin yapı bakımından genişletilmesiyle argo anlamların ortaya çıktığı söylenebilir. İncelenen bu argo sözcüklerde sözcüklerin yapısal durumu ve bu yolla türetilen yeni sözcük ya da söz öbekleri de bu argo anlamları karşılarlar. Böylelikle alıntı sözcüklerde argolaşma yollarının oldukça geniş biçimlerde ortaya çıkabileceği söylenebilir.

Yapısal olarak bakıldığında ise bu argo anlamlı sözcüklerde İtalyancadan geldiği şekilde 27 madde başından 24’ü basit, 3’ü birleşiktir. Basit sözcükler: *alarga*, *babafingo*, *bomba*, *caka*, *dümen*, *faça*, *filo*, *fino*, *kamanço*, *karavana*, *kaşka-val* (I), *kavanço*, *makarna*, *mama* (II), *mano*, *mantinota*, *mayna*, *morto*, *numara*, *paso*, *racon*, *sota*, *vardakosta*, *volta*. Birleşik sözcükler ise; *apiko* (<İt. *a picco*), *aşiramento* (<Tü. *aşirmek* + <İt. *-mento*), *tornistan* (<İt. *torno stante*).

Sözlükteki İtalyanca kökenli argo sözcüklerin alt anlamlarına bakıldığında ise yardımcı fiille türetilmiş 37, eklerle türetilmiş 11, söz öbeği olarak 2 ve ayrıca 1 birleşik söz

bulunmaktadır. Bu sözcükler madde başlarının altında alt anlam olarak verilmiştir.

Yardımcı fiille türetilmişler: *alarga durmak*, *alarga etmek*, *alarga gitmek*, *alargada durmak*, *alargadan seyretmek*, *aşiramento etmek*, *caka satmak*, *caka yapmak*, *cakasından geçilmemek*, *casasını bozmak*, *dümen çevirmek*, *dümen kullanmak*, *dümen yapmak*, *dümeni kırmak*, *dümenine bakmak*, *(birinin) dümenini bozmak*, *faça açmak*, *faça etmek*, *façası olmak*, *façasını almak* (veya *al aşağı etmek*), *kamanço etmek*, *karavana etmek*, *mayna etmek*, *mayna olmak*, *mortoyu çekmek*, *numara çevirmek*, *numara yapmak*, *racon kesmek*, *sotaya düşürmek*, *sotaya yatmak*, *tornistan etmek*, *volta atmak* (veya *etmek*), *volta vurmak*, *voltasını almak*, *voltaya geçmek*. Eklerle türetilmiş olanlar: *cakacılık*, *cakalanma*, *cakalanmak*, *cakalı*, *cakasız*, *dümençi*, *dümençilik*, *dümen-den*, *façalı*, *numaracı*, *numaracılık*. Söz öbekleri; *dümen neferi*, *faça façaya*. Birleşik söz: *cicimama*.

Sözcüklerin oluşum alanları Hulki Aktunç’un Türkiye argosunun oluşum alanları tasnifinden yola çıkılarak incelenmiş, bunlar içinde suç dünyası argosu örneklerinin baskın olduğu gözlemlenmiştir. Bunlara örnek olarak *aşiramento*, *bomba*, *caka*, *dümen*, *fino*, *karavana*, *mano*, *numara*, *racon* sözcükleri verilebilir. Bunun dışında kapalı dünya argosu için de *alarga*, *faça*, *filo*, *kavanço* sözcükleri örnek gösterilebilir ve de cinsel dünya argosuna da *babafingo*, *bomba*, *mama*, *mantinota* örnekleri verilebilir. Türkçenin İtalyanca söz varlığından diline dâhil ettiği ve burada farklı alanlarda ve farklı kültür gruplarında kendi içinde anlaşmayı sağlaması ve yeni anlamlar kazandırması bakımından oldukça zengin ve güçlü bir dil olduğunu gösterir.

Kısaltmalar

İt.: İtalyanca

Sl.: Sözlük

TDK: Türk Dil Kurumu

TS: Türkçe Sözlük

Tü.: Türkçe

vb.: ve benzeri

Etik: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir. Yazım Süreci Yapay Zeka Kullanımı: Beyan edilmemiştir.

Ethics: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Financial Disclosure: The authors declared that this study received no financial support.

Use of AI for Writing Assistance: None declared

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2020). *Her yönüyle dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. [Turkish]
- Aktunç, H. (2010). *Büyük argo sözlüğü (tanıklarıyla)*, İstanbul: YKY Yayınları. [Turkish]
- Çelebi, M. (2007). 19. Yüzyılda İzmir’de İtalyan Cemaati. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22(1), 19–51. [Turkish]
- Çifçi, M. (2006). Argonun niteliği ve argoya bakış açımız. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6(2), 297–301. [Turkish]
- Durmuş, O. (2010). Alıntı kelimeler bakımından Türkçe sözlük. *Journal of Turkish Research Institute*, 11(26). [Turkish]
- İmer, K. (2016). *Türkçe sözlükteki argo ögeler*. In E. Gürsoy Naskali & G. Sağol Yüksekaya (Eds.), *Argo* (pp. 399–406). İstanbul: Ka Kitap Yayınları. [Turkish]
- İşihara, A. (2005). *Yazı dilindeki alıntı sözcüklerin Türkçeleşme süreçleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. [Turkish]
- Karaağaç, G. (2022). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. [Turkish]
- Karakartal, O. (2002). *Türk kültüründe İtalyanlar*. İstanbul: Eren Yayıncılık. [Turkish]
- Korkmaz, Z. (2011). Bir dünya dili olma açısından Türkçemiz üzerinde genel bir değerlendirme. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 710, 99–110. [Turkish]
- Kundakçı, D. (1978). İtalyancadan Türkçeye, Türkçeden İtalyancaya geçmiş sözcükler üzerine. *İtalyan Filolojisi*, 10 (11), 135–53. [Turkish]
- Oğuz-Kabadayı, C. (2022). Denizcilik terimlerinin argolaşma yolları. In E. Hirik, N. Çelik & S. Hirik (Eds.), *Türk diline art zamanlı ve eş zamanlı bakışlar* (pp. 81–111). Çanakkale: Paradigma Akademi. [Turkish]
- Sarı, M. (2001). *Anlam ve yapı açısından Türkçenin batı dilleriyle ilişkisi* [Yayın No. 10084, Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. [Turkish]
- Sarıkaya, H. (2016). *Türkçe sözlükte argo ve argolaşma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. [Turkish]
- Tosun, İ. & Koç A. (2018). Türkiye Türkçesindeki İtalyanca ödünç sözcüklerde görülen ses olayları. [Turkish]
- Türk Dil Kurumu (2023). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. [Turkish]
- Yaban, N. T. (2018). Osmanlı-İtalya ilişkilerinin görsel yansımaları olarak illüstrasyonlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 16–29. [Turkish]
- Yağmur, K., & Boeschoten, H. (2016). Dilbilim yöntemleri ışığında argonun incelenmesi. In E. Gürsoy Naskali & G. Sağol Yüksekaya (Eds.), *Argo* (pp. 71–80). İstanbul: Ka Kitap Yayınları. [Turkish]